

# Staat van de Haagse Economie 2022



**let's change**  
YOU. US. THE WORLD.

**DE HAAGSE**  
HOGESCHOOL

# DE HAAGSE HOGESCHOOL

**April 2023**

**Dr. Ayse Terzi**

Kenniscentrum Governance of Urban Transitions  
De Haagse Hogeschool

Met medewerking van:

**Martijn van den Berge**, Gemeente Den Haag

**Ingrid den Heeten**, Gemeente Den Haag

**Dr. Henno Theisens**, De Haagse Hogeschool

Met dank aan:

**Dr. Jean-Paul Bieber**, UWV

**Pieter Scholten**, MKB Den Haag

**Harry Wientjens**, Economic Board The Hague

**Carla Rothuizen**, Gemeente Den Haag

**Joy Sie Chueng**, Centraal Bureau voor de Statistiek

**Prof. Dr. Olaf van Vliet**, Universiteit van Leiden

**Rogier Krabbendam**, VNO NCW West

**Rene Teule**, Gemeente Den Haag

**Wim Kulik**, Gemeente Den Haag

**Wijnand Kerklaan**, Gemeente Den Haag

# INHOUD

<b>1. De Staat van de Haagse Economie 2022</b>	<b>5</b>
<b>2. Opzet</b>	<b>8</b>
<b>3. Brede Economische Bloei</b>	<b>10</b>
<b>4. Stad</b>	<b>15</b>
<b>5. Structuur</b>	<b>17</b>
<b>6. Ondernemer</b>	<b>20</b>
<b>7. Ruimte</b>	<b>25</b>
<b>8. Special: Energietransitie</b>	<b>28</b>
<b>Bronnenlijst</b>	<b>32</b>
<b>BIJLAGE 1.</b>	<b>35</b>

# DE STAAT VAN DE HAAGSE ECONOMIE 2022



# 1. DE STAAT VAN DE HAAGSE ECONOMIE 2022

## **De Haagse economie is hersteld van de coronacrisis.**

De economie van het stadsgewest 's-Gravenhage is in 2021 met 3,5 procent gegroeid en liet het BBP per inwoner een groei zien van bijna 6 procent. Hiermee zet de groei van pre-corona door. Na een lange periode van matige economische groei en minder gecreëerde banen dan de andere drie grote steden laat Den Haag in de laatste paar jaar een beter economisch verhaal zien. Terwijl het economisch herstel verder doorzet in de eerste helft van 2022, is de Nederlandse economie in de laatste helft van het jaar afgekoeld. De ramingen van regionale cijfers laten een soortgelijke ontwikkeling zien voor Den Haag<sup>1</sup>.

## **De groei in economische bedrijvigheid heeft tot versnelde banengroei geleid in de gemeente.**

De werkgelegenheid in de regio is met bijna 3 procent gegroeid ten opzichte van het jaar ervoor. De werkloosheid in de stad ontwikkelt zich volgens de dalende trend die zich had ingezet voor de uitbraak van corona. Het werkloosheidspercentage bedroeg in het derde kwartaal van 2022 4,6 procent. Daarmee lag de werkloosheid in Den Haag opnieuw lager dan Amsterdam en Rotterdam. Den Haag heeft zoals andere Nederlandse steden veel last van de krappe arbeidsmarkt en er zijn veel onvervulde vacatures binnen de gemeente in vrijwel alle beroepsgroepen. De lage arbeidsdeelname is hierdoor een groter punt van aandacht voor de stad. Het biedt de stad kansen om de lage arbeidsparticipatie in de stad aan te pakken.

## **De groei in werkgelegenheid in 2021 verklaart zich voornamelijk door startende ZZP'ers en het grootbedrijf. Daartegenover lieten kleine mkb-vestigingen een daling zien in het aantal banen.**

Begin 2022 telde Den Haag ruim 321.000 banen. De ZZP'er blijkt een steeds groter deel te worden van de werkgelegenheid in de stad en neemt bijna 18 procent van de banen voor haar rekening. In verhouding tot andere steden zijn er meer ZZP'ers in de agglomeratie 's-Gravenhage.

## **De groei van de economie en de zeer krappe arbeidsmarkt heeft zich vertaald naar een lager niveau van bijstandsuitkeringen.**

Er is een dalende trend in het percentage van personen die na een beëindiging van hun WW-uitkering de bijstand instromen. Ook hebben Haagse ZZP'ers minder vaak een langdurig laag inkomen. Wanneer we verder kijken dan alleen ontwikkelingen in werk en inkomen wordt duidelijk dat de beleving van brede welvaart in de regio op een lager niveau ligt dan het gemiddelde van Nederland en Amsterdam en Utrecht.

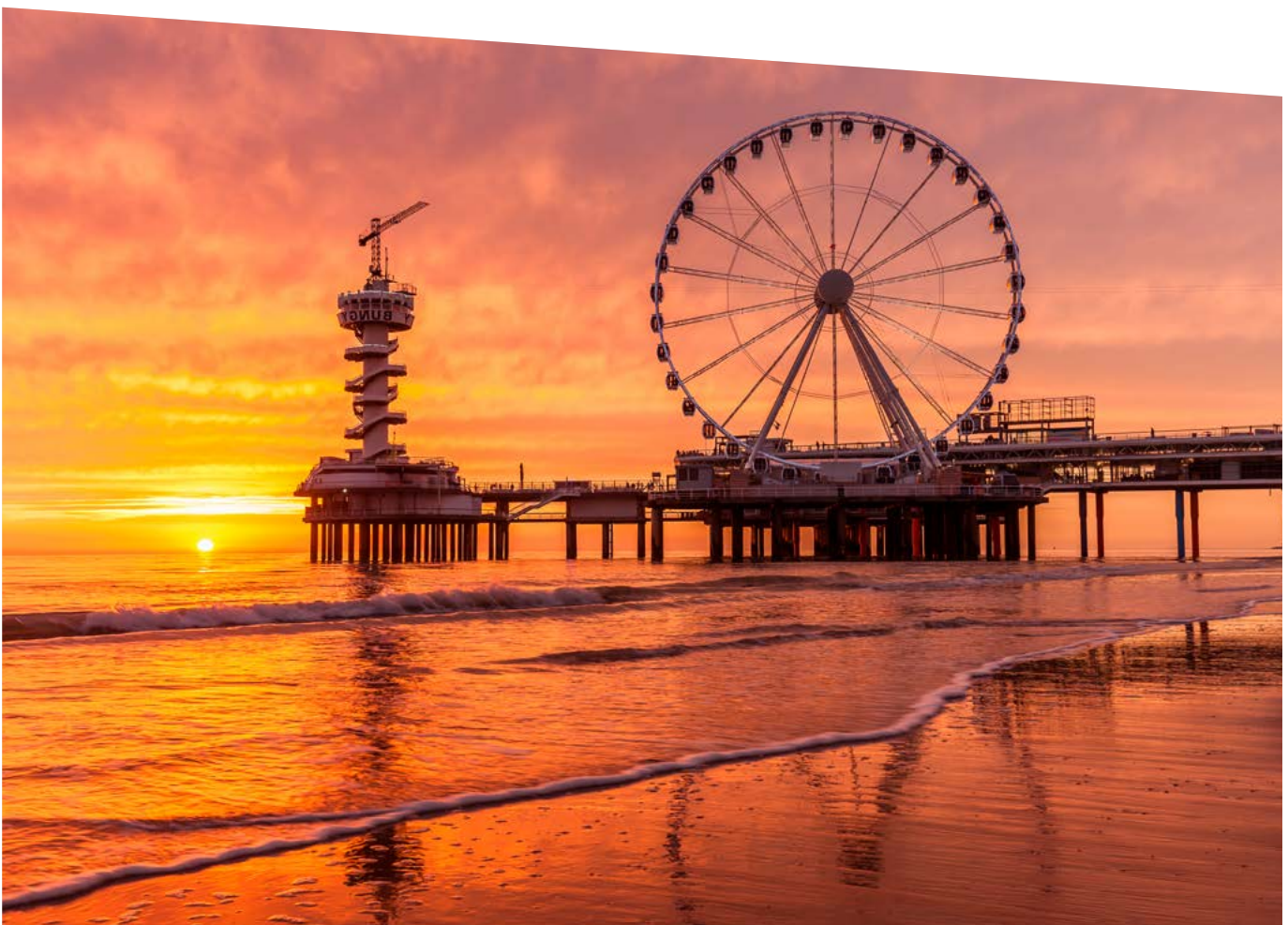
## **Den Haag blijft groeien.**

Wel is het binnenlandse migratiesaldo negatief: er vestigen zich minder Nederlanders uit andere gemeenten in Den Haag dan er vertrekken naar andere Nederlandse gemeenten. De stad trekt veel immigranten en studenten. Ongeveer een vijfde van de studenten aan de Haagse Hogeschool blijft ook in Den Haag wonen. Daarnaast vestigen zich vooral veel alumni uit Delft in Den Haag. Het aantal hbo/wo-studenten is na jaren van groei in 2021 vrij stabiel gebleven ten opzichte van 2020. De uitbraak van de coronapandemie heeft geleid tot minder aanmeldingen van buitenlandse studenten aan Nederlandse onderwijsinstellingen.

1 [https://www.cbs.nl/-/media/\\_excel/\\_excel/2023/08/maatwerktabel\\_regionale-economische-groei-4e-kwartaal-2022.xlsx](https://www.cbs.nl/-/media/_excel/_excel/2023/08/maatwerktabel_regionale-economische-groei-4e-kwartaal-2022.xlsx)

### **Vooruitblikkend wordt duidelijk dat Den Haag wordt geconfronteerd met meerdere knelpunten.**

Inflatie, torenhoge energieprijzen en een tekort aan personeel en grondstoffen zorgen ervoor dat binnenlandse en buitenlandse vraag afneemt. Ook zijn ondernemers huiverig om te investeren. De meest recente landelijke cijfers laten zien dat de economie sterk is afgekoeld, het derde kwartaal kromp de Nederlandse economie met 0,2 procent ten opzichte van een kwartaal eerder. Het vierde kwartaal is er weer een kleine plus van 0,6 procent. Zeker is dat de groei beduidend lager zal zijn in 2023. Voor Den Haag betekent de aanwezigheid van een grote tertiaire sector een dempend effect op de gemiddelde economische groei omdat deze minder crisisgevoelig is. Daarbij is ook een pluspunt dat de economische activiteiten in de stad minder afhankelijk zijn van de toeleveringsproblematiek van grondstoffen en de zeer hoge gasprijzen dan steden met meer industrie. Daarentegen heeft de stad veel ZZP'ers die de effecten van het wegvallen van vraag sneller en heviger zullen ondervinden. Dit heeft als gevolg dat de werkloosheidscijfers in de stad sneller zullen reageren op dalende vraag.



### **De grote uitdagingen om over te stappen naar een duurzame economie zullen veel vaker voelbaar worden voor de economische bedrijvigheid van de stad.**

Het energieverbruik in de regio is in vergelijking met de andere drie grote steden aanzienlijk lager.

Dit wordt met name door de sectorstructuur gedreven, waarbij de zware industrie in Den Haag relatief minder vertegenwoordigd is. De stad heeft in de afgelopen jaren stappen gezet in verduurzaming, maar bevindt zich nog wel in de startblokken. Zo is het verbruik van hernieuwbare energie relatief laag. Dit verbruik is voor een groot deel afhankelijk van opwekking van binnen de regio. Daarnaast worden steeds meer gebouwen verduurzaamd. Het aantal vacatures in klimaatberoepen stijgt op vergelijkbaar niveau als de rest van de G4.

### **Ondernemers ervaren steeds vaker belemmeringen in het voortzetten van hun bedrijfsactiviteiten.**

Inmiddels vormen de ervaren tekorten aan passend personeel een belemmering in het voortzetten van bedrijvigheid voor meer dan 40 procent van de ondernemers en ligt in Den Haag hoger dan de andere drie grote steden. De krapte breidt zich uit en is inmiddels een zorg voor vrijwel alle beroepsgroepen en sectoren. Ook ervaren ondernemers hinder van de tekorten aan grondstoffen om hun bedrijfsactiviteiten uit te voeren en vaker problemen met financiering. Dit heeft negatieve gevolgen voor de potentiële groei van de regionale economie.

### **De stad heeft een krappe kantorenmarkt en weinig kwalitatief aanbod van bedrijventerreinen.**

Deze krapte heeft gevolgen voor de transactiedynamiek in de stad. Terwijl in Rotterdam en Amsterdam het opnamevolume flink is gestegen, blijkt er in Den Haag voor een tweede keer achter elkaar een dalende opnamevolume te zijn. Ook zijn grote bedrijventerreinen van goede kwaliteit schaars in de regio en is het aanbod in de laatste jaren gedaald. Dit vormt een beperking voor de (potentiële) ondernemer om zich uit te breiden of te vestigen in de stad.

### **De arbeidsproductiviteit in het stadsgewest 's-Gravenhage blijft laag.**

De sectoren Industrie en Bouw moeten een duidelijke inhaalslag maken ten opzichte van de andere drie grote steden. Ook Logistiek, een belangrijke sector voor de Haagse werkgelegenheid, laat lagere productiviteit en productiviteitsgroei zien. Daarnaast is de productiviteit in de sectoren Overheid en Zorg, die oververtegenwoordigd zijn in Den Haag, sterk gedaald sinds de coronacrisis. Dit wordt gedreven door de hoge werkdruk in deze sectoren bij minder snel stijgende lonen. Recente ontwikkelingen in afspraken voor loonstijgingen in deze sectoren zou dit beeld kunnen veranderen.

## 2. OPZET

Voor u ligt de derde editie van de Staat van de Haagse Economie. In deze monitor wordt jaarlijks de stand van zaken en daarmee de ontwikkeling van de regionale economie in beeld gebracht. De gemeente Den Haag streeft naar een veerkrachtige economische structuur en wil de aantrekkelijkheid van de stad voor (toekomstige) inwoners en bedrijven bestendigen. De gemeente ambieert om brede economische bloei te realiseren in de stad. De ontwikkeling in brede economische bloei en de onderliggende vier subcategorieën waar de gemeente actief beleid op voert worden aan de hand van meerdere economische thema's toegelicht. De thema's die in deze monitor worden behandeld zijn dan ook gebaseerd op de indicatoren die in Economische Visie zijn benoemd

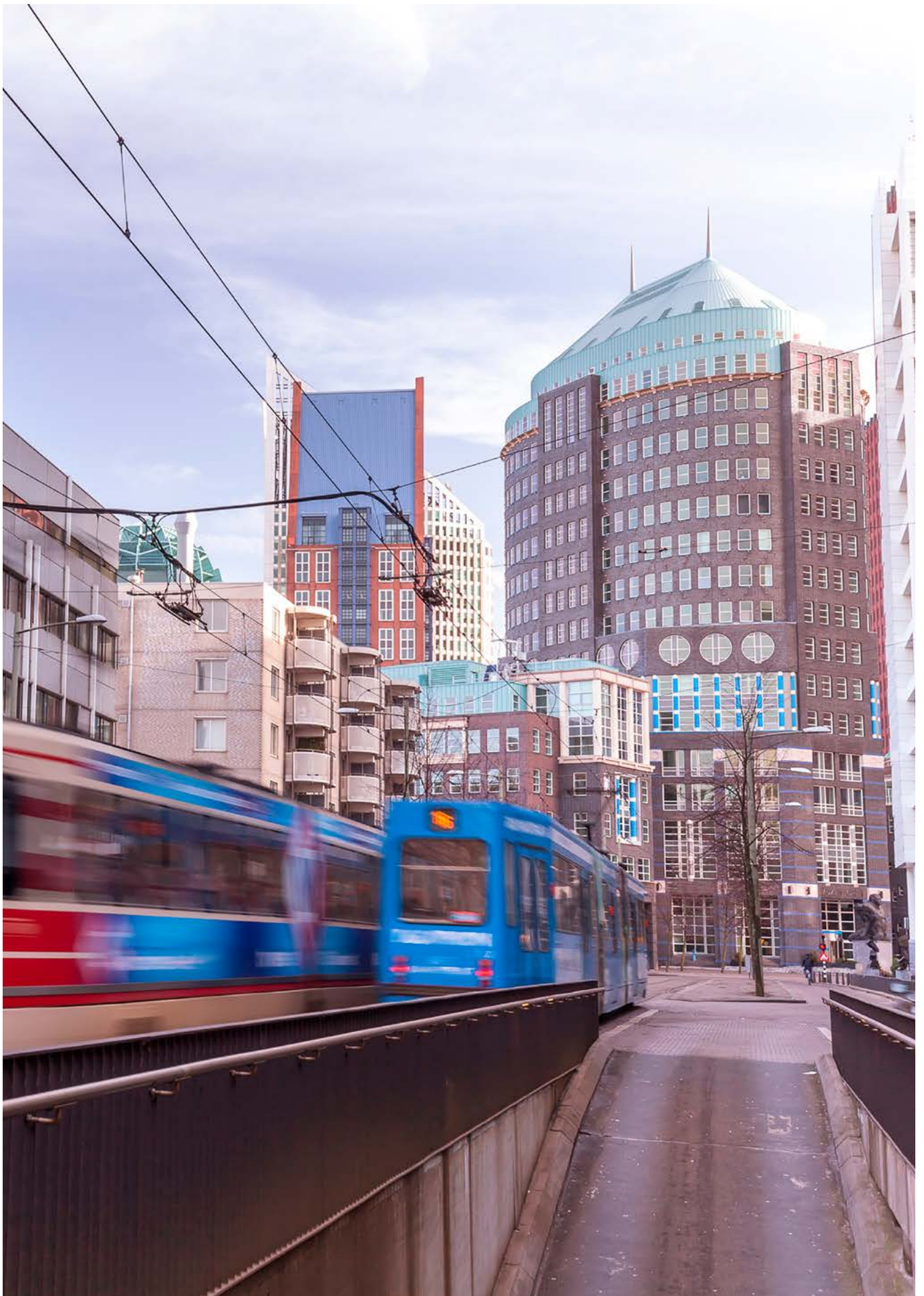


Deze zijn weergegeven in een overzicht in [Tabel 1.1](#).

Deze editie analyseert de nasleep en het herstel van de coronacrisis en zoomt verder in op het energievraagstuk van Den Haag. De hoge energieprijzen en de gestelde klimaatdoelen maken het cruciaal om regio's zo snel mogelijk klimaatneutraal te laten opereren. De ontwikkelingen omtrent energieverbruik en de Haagse economie worden toegelicht. Daarnaast worden de ontwikkelingen in Den Haag ook in vergelijking geplaatst met de ontwikkelingen in de andere drie grote steden. Wij willen u erop wijzen dat dit rapport ontwikkelingen in de Haagse economie analyseert, maar geen evaluatie bevat van het gevoerde beleid door de gemeente. De effecten van landelijke en globale economische ontwikkelingen worden, waar mogelijk en relevant voor de Haagse economie, meegenomen in de analyse.

Er is gebruikt gemaakt van meerdere, openbaar toegankelijke, databronnen voor dit rapport. Ook zijn gegevens opgenomen uit verschillende monitoren die door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) van de gemeente Den Haag zijn opgesteld. De veelheid aan bronnen zorgt voor variatie in de afbakening van de regio per onderwerp. Waar mogelijk is gebruik gemaakt van data die specifiek betrekking heeft op de gemeente Den Haag. Voor overige onderwerpen is data op regio, stadsgewest of agglomeratie-niveau geanalyseerd. De agglomeratie 's-Gravenhage omvat de gemeenten Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar en Zoetermeer, terwijl de regio Haaglanden een iets ruimer gebied representeert en ook de gemeenten Delft, Midden-Delfland en Westland in zich opneemt. Het stadsgewest 's-Gravenhage is gelijk aan de agglomeratie 's-Gravenhage exclusief Zoetermeer. Toch blijft deze data zeer relevant voor de ontwikkelingen in de gemeente Den Haag omdat de stad het economisch zwaartepunt van deze regio's is.





## 3. BREDE ECONOMISCHE BLOEI

De gemeente Den Haag heeft de ambitie om het economisch groeivermogen te versterken dat gepaard gaat met algehele welvaarts-groei. Zo kunnen alle inwoners van de stad mee profiteren van de groei van economische activiteiten in een regio. Met andere woorden, de stad wil brede economische bloei realiseren. In dat geval moet er niet enkel naar groeicijfers van de economie worden gekeken, maar ook de groei van banen, baankansen en brede welvaart.

### **De economie van de regio Den Haag is minder hard gegroeid dan Rotterdam en Utrecht, steden waarvan de economie tijdens de coronacrisis soortgelijk is gekrompen**

In 2021 is de Nederlandse economie met een groei van 4,8 procent hersteld van de effecten van corona in 2020. De Haagse economie heeft, in tegenstelling tot de voorgaande crisis van 2010, veerkracht laten zien waarbij de groei 3,5 procent bedroeg tegenover een krimp van 3,3 procent die we in 2020 hebben waargenomen. De hogere groeipercentages van Den Haag van voor de coronacrisis, lijken zich voort te zetten. Ook heeft de coronacrisis relatief minder impact gehad op de Haagse economie die met 3,3 procent is gekrompen bij een landelijke krimp van 3,7 procent ([Figuur 1.1](#)). Een belangrijkere indicator dat economische groei relateert tot de bevolkingsomvang, het BBP per inwoner, laat ook gestage groei zien in Den Haag. In 2019 en 2021 was er ook een duidelijke groei in het BBP per inwoner en hiermee staat deze op het hoogste niveau van de afgelopen 10 jaar ([Figuur 1.2](#)). De absolute stand is echter lager in Den Haag dan de overige drie grote steden: de Haagse bevolking verdient gemiddeld minder.

### **De werkgelegenheid blijft op een hoger tempo groeien**

Het aantal banen in de gemeente Den Haag is per 1 januari 2022 gegroeid met 2,9 procent en er zijn in 2021 bijna 9000 banen bijgekomen<sup>2</sup>. Hiermee stijgt het aantal werkplekken in de stad naar meer dan 312.000. De groei in het aantal banen in de stad is vanaf 2014 consistent op een hoger tempo dan voorheen. Brede overheidssteun tijdens de coronapandemie heeft de effecten op de werkloosheid tijdens de crisis in grote mate gedempt. Sinds de uitbraak van de coronacrisis is het groeitempo van banen in Den Haag hoger dan Amsterdam en vergelijkbaar met Utrecht. Vergeleken met de andere drie grote steden is het groeitempo van banen in Den Haag vanaf 2018 sneller en is Den Haag de relatieve achterstand in werkgelegenheid aan het inhalen ([Figuur 1.3](#)).

### **Werkloosheid in Den Haag vergelijkbaar met andere drie grote steden**

Het werkloosheidspercentage was in het derde kwartaal van 2022 4,6 procent en lag hiermee lager dan de werkloosheid in Amsterdam en Rotterdam, die respectievelijk een werkloosheidspercentage van 4,7 en 5,7 procent kenden. Sinds 2020 ligt het werkloosheidspercentage zeer dicht tegen de werkloosheidscijfers van de andere drie grote steden aan ([Figuur 1.7](#)). De corona uitbraak had in 2020 jongeren en laagopgeleiden harder geraakt. Een jaar later laten de werkloosheidscijfers van laagopgeleide Hagenaren weer pre-corona niveaus zien terwijl de werkloosheid bij jongeren weinig verbetering toont ([Tabel 1.2](#)). Verder valt op dat het werkloosheidspercentage onder hoogopgeleiden in 2021 is gestegen. Een andere belangrijke observatie is dat de werkloosheid onder niet-westerse inwoners op een lager niveau ligt dan voor de coronacrisis en dat werkloosheid onder inwoners met een Westerse migrantenachtergrond juist is gestegen in 2021.

Het aandeel beëindigingen van de WW-uitkering door uitstroom naar werk is in 2021 weer gestegen naar 60,4 procent ten opzichte van 56,8 procent in het jaar ervoor. Hiermee ligt dit percentage weer dicht op het pre-corona niveau. Voor de andere drie grote steden is dit percentage iets hoger ([Figuur 1.8](#)). Vanaf 2015 is er in Den Haag een forse dalende trend te zien in het percentage WW-ontvangers die doorstromen naar de bijstand. Deze ontwikkeling is wel afgeremd door de uitbraak van de coronacrisis ([Figuur 1.9](#)), maar stond in 2021 met 5 procent op een lager niveau dan voorheen. In 2021 lag het percentage van werklozen die doorstromen naar de bijstand in de gemeente op een lager niveau als Amsterdam en Rotterdam.

### **In kwantitatieve zin is er voldoende werkgelegenheid voor de bevolking van de stad**

Het aantal banen per 1000 inwoners in de leeftijdscategorie 15-74 jaar ligt in Den Haag iets boven de 700 en is daarmee aanzienlijk lager dan de andere drie grote steden. In vergelijking met de andere drie grote steden zijn er in Den Haag minder banen beschikbaar per 1000 personen tussen 15 en 74 jaar ([Figuur 1.4](#)). Deze ratio laat sinds 2018 wel een stijgende trend zien.

Den Haag kenmerkt zich door een lage participatiegraad. Slechts 54 procent van de Haagse bevolking biedt zich aan op de arbeidsmarkt. Wanneer er rekening wordt gehouden met de arbeidsparticipatie, wordt duidelijk dat de werkgelegenheid in de stad groter is dan de beroepsbevolking ([Figuur 1.5](#)). De dalende trend in de arbeidsmarktbalans sinds begin 2000 is zich vanaf 2018 op een hoger tempo aan het herstellen door de snelle banengroei ten opzichte van de groei van de beroepsbevolking. Momenteel kent Den Haag 106 banen per 100 werkenden en werkzoekenden die samen de beroepsbevolking vormen. Deze balans houdt geen rekening met kwalitatieve scheefheid of pendel en is het niet meer dan een indicatie van de werkgelegenheidsfunctie van de stad.

### **De kwalitatieve mismatch op de arbeidsmarkt blijft groeien**

De enorm krappe arbeidsmarkt duidt op onevenwichtigheid in vraag en aanbod. De krapte is inmiddels dusdanig hoog dat het vrijwel alle beroepsgroepen betreft. Vergrijzing, de vraag naar klimaatbanen en automatisering hebben voor een enorme verandering gezorgd op de arbeidsmarkt en blijft het oplossen van de mismatch een zeer grote opgave. Ook moet er rekening worden gehouden met in- en uitgaande pendel. De werkzame beroepsbevolking in Den Haag is het afgelopen jaar met bijna 20.000 gestegen van 263.000 naar 282.000 personen. Net iets meer dan de helft van deze mensen werkt in Den Haag zelf. Dit percentage is in 2021 licht afgenomen van 53 procent naar 51 procent. De rest van de werkende Hagenaren reist naar omliggende steden voor hun werk. Van de Haagse banen werd begin 2022 46 procent is bezet door de inwoners van de stad zelf. De rest van de banen wordt bezet door inkomende pendel ([Figuur 1.6](#)). De belangrijkste herkomstgemeenten voor de inkomende pendel zijn Rotterdam, Zoetermeer, Leidschendam-Voorburg, Rijswijk, Westland, Delft, Leiden en Rijswijk<sup>3</sup>.

Begin 2022 waren er 14.000 werklozen<sup>4</sup> in de gemeente Den Haag en 37.000 geregistreerd werkzoekenden zonder dienstverband<sup>5</sup>, afgezet tegen iets meer dan 20.000 openstaande vacatures in diezelfde periode in de arbeidsmarktregio Haaglanden. Ondanks dat het aantal GWU met 5000 is gedaald binnen een jaar, geeft dit cijfer aan dat er kwalitatieve scheefheid is tussen vraag en aanbod van werkgelegenheid waarbij veel geregistreerd werkzoekenden in de gemeente geen baan kunnen vinden. Veel ondernemers hebben moeite met het vinden van passende arbeidskrachten voor de voortzetting van de gewenste bedrijvigheid. Duidelijk wordt dat bijna de helft van het onbenut arbeidspotentieel niet over een startkwalificatie bezit. Daarnaast blijkt een groot deel van werkgevers terughoudend te zijn in het aannemen van personeel dat niet beschikt over de gevraagde kwalificaties.<sup>6</sup>

### **Arbeidsdeelname Hagenaren met een grotere afstand tot arbeidsmarkt nog steeds niet op pre-corona niveau**

Het deel van de potentiële beroepsbevolking dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt ligt in Den Haag op bijna 70 procent. De arbeidsparticipatie is in de afgelopen twee jaar verder gedaald. Dit heeft het grote verschil met Amsterdam en Utrecht verder vergroot. Ook is de arbeidsparticipatie in Den Haag nu lager dan in Rotterdam, terwijl in de afgelopen 10 jaar het tegenovergestelde het geval was ([Figuur 1.11](#)). Wanneer we verder inzoomen op bruto arbeidsparticipatie naar achtergrondkenmerken wordt duidelijk we dat er na de uitbraak van corona voornamelijk inwoners met een migrantenachtergrond en 45- tot 75-jarigen zich hebben teruggetrokken van de arbeidsmarkt. Deze groep liet voor de coronacrisis een mooie stijging zien in arbeidsparticipatie en deze ontwikkeling is in de coronajaren teruggedraaid. In een zeer krappe arbeidsmarkt waarin meer mensen zonder de nodige vaardigheden en skills steeds vaker worden gevraagd voor openstaande vacatures is dit een zorgelijk punt. In 2020 was het arbeidsaanbod van vrouwen en jongeren ook sterker gedaald door de coronacrisis dan andere groepen, maar deze laten weer pre-corona niveaus zien. Uit de recente cijfers wordt duidelijk dat voornamelijk hoger opgeleiden zich vaker gaan aanbieden op de arbeidsmarkt. Een mogelijke verklaring is de toegenomen mogelijkheid tot omscholing en doorstuderen in combinatie met het feit dat hoogopgeleiden grotere baankansen hebben.

### **Praktisch opgeleiden bieden zichzelf minder vaak aan op de arbeidsmarkt**

Naast de structureel lagere deelname op de arbeidsmarkt van vrouwen en inwoners met een niet-westerse migrantenachtergrond, is het zorgelijk dat praktisch opgeleide inwoners hun arbeid minder vaak aanbieden ([Tabel 1.4](#)). Gezien de enorme tekorten op de arbeidsmarkt dat ook geldt voor praktisch opgeleiden is dit een duidelijke indicatie dat hier nog veel potentie voor verbetering zit. De kwalitatieve mismatch speelt hier een grote rol in. Wellicht is de transitie op de arbeidsmarkt een mooie kans is om deze praktisch geschoolde inwoners om te scholen voor de klimaatberoepen en daarmee de kansen op de arbeidsmarkt en het aanbod van arbeid onder deze groep inwoners te vergroten?

4 Volgens cijfers van het CBS

5 Geregistreerd werkzoekenden zonder dienstverband bestaat uit werkzoekenden met WW- of AG-uitkering met arbeidsvermogen. Ook alle mensen met een bijstandsuitkering maken onderdeel uit van GWU.

6 [https://www.werk.nl/imagesdxa/regio\\_in\\_beeld\\_2022\\_haaglanden\\_tcm95-442412.pdf](https://www.werk.nl/imagesdxa/regio_in_beeld_2022_haaglanden_tcm95-442412.pdf)

## Aandeel huishoudens dat langdurig van een laag inkomen leeft daalt geruime tijd

Het aandeel van huishoudens in Den Haag dat tenminste 1 jaar lang van een laag inkomen moet leven lag in 2020 op iets minder dan 12 procent ([Figuur 1.10](#)). Dit percentage daalt al geruime tijd en is gelijk aan het aandeel van huishoudens in Amsterdam en minder dan het aandeel van huishoudens dat langdurig van een laag inkomen moet leven in Rotterdam. Alleen Utrecht kent minder huishoudens met een langdurig laag inkomen. ZZP'ers lijken steeds minder vertegenwoordigd te zijn in deze groep. In 2013 leefden iets meer dan 20 procent van de zelfstandigen van een langdurig laag inkomen en dit aandeel laat sindsdien een daling zien en is momenteel minder dan 12 procent. Een groep die oververtegenwoordigd is, zijn jonge Hagenaren. Van de jongeren tot 25 jaar heeft iets minder dan een vijfde in 2020 een langdurig laag huishoudinkomen. Dit aandeel daalt wel sinds 2014, maar minder hard dan het geval is bij ZZP'ers. Daarnaast hebben 45-65-jarigen relatief vaker een langdurig laag inkomen. Ook Hagenaren met een niet-westerse achtergrond zijn vaker een langdurig laag huishoudinkomen. Dit percentage blijft dalen en is 10 procentpunt gedaald van bijna 30 procent in 2013 tot 20 procent in 2020 ([Tabel 1.3](#)). Ook behoren bijstandsontvangers tot de groep huishoudens die een langdurig laag inkomen hebben. In juni 2022 waren er iets minder dan 24.000 personen die van de bijstand leefden. Het aantal bijstandsuitkeringen ligt hiermee op het laagste niveau sinds 2013.<sup>7</sup>

7 Bron: CBS



## De economie koelt af

Ondanks de sterke groei van de economie in de eerste helft van 2022 stagneert de groei in de tweede helft en mogelijk ook in 2023. De Nederlandse economie kromp in het derde kwartaal van 2022 met 0,2 procent en liet lichte groei zien van 0,6 procent in het laatste kwartaal van 2022.<sup>89</sup> Ook is er landelijk een toename van het aantal faillissementen<sup>10</sup>. Stijgende grondstofprijzen en de daarmee gepaarde inflatie en gastekorten zullen mogelijk verdere effecten hebben op de economie. Ondanks de onzekerheid over de mate van afkoeling van de economie, is wel duidelijk dat de we de hoge groeicijfers van de laatste jaren achter ons hebben gelaten. Ook voor Den Haag heeft dit gevolgen. Wel lijkt de sectorstructuur van Den Haag minder gevoelig voor gestegen grondstofprijzen dan steden waar productie en industrie een groter aandeel is van de economische bedrijvigheid. Ook sijpelen de torenhoge gasprijzen, die ongekende hoogte hebben bereikt, door in de kosten voor ondernemers in andere sectoren. Hierbij kan gedacht worden aan de tuinbouw, horeca en de detailhandel. De drastisch verminderde koopkracht zal ook in Den Haag leiden tot minder vraag en mogelijke krimp van meerdere sectoren zoals bijvoorbeeld Horeca, Detailhandel, Dienstverlening. De grote aanwezigheid van Overheid, Zorg en Onderwijs zouden deze negatieve effecten enigszins kunnen dempen.

## Groot aandeel ZZP'er maakt werkgelegenheid fragieler voor dalende vraag

Ongeveer een zesde van de werkgelegenheid in de stad is toe te rekenen aan ZZP'ers. Ook wordt de groei in werkgelegenheid in toenemende mate gedreven door startende ZZP'ers en blijft de groei in werkgelegenheid van grotere bedrijven en mkb beperkt. ZZP'ers voelen conjuncturele schommelingen sneller omdat ze niet op basis van een arbeidsovereenkomst werken. Dit betekent ook dat de werkgelegenheid in hogere mate meebeweegt met schommelingen in vraag en in een periode van dalende vraag de werkloosheidscijfers sneller zullen reageren. Bovendien beschikken veel ZZP'ers niet over een sociaal vangnet, wat ze extra kwetsbaar maakt in tijden van laagconjunctuur.<sup>11</sup>

## Brede welvaart in Den Haag lager dan Amsterdam en Utrecht en Nederland gemiddeld

De ervaren brede welvaart in de stad wijkt negatief af van het gemiddelde van alle Nederlandse gemeenten. Dit geldt voor vele grote steden in het land. Hiermee kent de stad een brede welvaartsniveau dat lager ligt dan Amsterdam en Utrecht. Wel scoort Den Haag hoger dan Rotterdam. De lagere brede welvaart ten opzichte van het Nederlands gemiddelde wordt in volgorde van impact gedreven door inkomen, milieu, huisvesting, maatschappelijke betrokkenheid, veiligheid en subjectief welzijn (**Figuur 2.4**).

8 Bron: CBS

9 <https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10503991/nederlandse-economie-groeit-met-0-6-procent-geen-recessie>

10 <https://www.kvk.nl/over-kvk/media-en-pers/nieuws-en-persberichten/aantal-faillissementen-blijft-toenemen-vooral-onder-mkb-groei-aantal-bedrijven-in-particuliere-beveiliging-zet-door/>

11 <https://www.instituutgak.nl/onderzoek/kennisbank/zp-en-sociale-zekerheid-in-nederland/>

## 4. STAD

Den Haag heeft de ambitie om in 2030 het beste te scoren op woon- en leefklimaat van de vier grootste Nederlandse steden door de aantrekkelijkheid van de stad te vergroten en beter te benutten. Hiermee wil de stad bezoekers, bedrijven en bewoners aantrekken en ervoor zorgen dat huidige bewoners en bedrijven in de stad blijven.

### Den Haag behoort tot de top van de meest aantrekkelijke steden van Nederland

Jaarlijks stelt Atlas voor Gemeenten een index op de woonaantrekkelijkheid waarbij de 50 grootste gemeenten op acht verschillende indicatoren worden beoordeeld. Op basis van deze indicatoren wordt een score samengesteld op de woonaantrekkelijkheid. Deze indicatoren zijn op volgorde van weging: bereikbaarheid van banen, cultureel aanbod (podiumkunsten), veiligheid (op basis van het aantal geweldsmisdrijven en vernielingen), aandeel koopwoningen in de woningvoorraad, bereikbaarheid van natuurgebieden, kwaliteit van het culinaire aanbod, aanwezigheid van een universiteit, en historisch karakter van de stad (percentage woningen gebouwd voor 1945". Den Haag blijft in 2022 op de zesde plek staan onder 50 gemeenten. Dit laat zien dat de stad aantrekkelijk is om in te wonen. Ten opzichte van de andere drie grote steden scoort Den Haag voornamelijk goed op de bereikbaarheid van banen in de stad. De bereikbaarheid van banen in de stad is in het afgelopen jaar verbeterd ([Figuur 2.2](#)). Wanneer er rekening wordt gehouden met tijdverlies door files komt de stad op een negende plek uit ([Figuur 2.3](#)). De afname in baanbereikbaarheid door filevorming is sterker in Rotterdam, terwijl de baanbereikbaarheid in Amsterdam en Utrecht juist verbetert als er rekening wordt gehouden met filevorming. Strand en duinen worden in de index niet opgenomen in de categorie 'Natuurgebieden' waardoor de stad slecht scoort op deze indicator ([Figuur 2.1](#)). Ook scoort de stad vrij slecht op veiligheid die in de afgelopen drie jaar verder is verslechterd ([Figuur 2.2](#)).

### De stad blijft met name door vestiging van immigranten verder groeien

In 2022 groeide de Haagse bevolking met bijna 1 procent. Het inwonersaantal stond daarmee aan het einde van 2021 op ruim 553.000. Dit wordt naast een geboorteoverschot voornamelijk gedreven door vestigingsoverschot. In 2021 hebben zich bijna 4000 meer mensen gevestigd in Den Haag dan dat er vertrokken zijn ([Tabel 2.1](#)). Meer dan de helft van de nieuwe Hagenaren komt uit een andere Nederlandse gemeente, maar er is ook een significant deel dat uit het buitenland naar Den Haag immigrereert. Het aantal immigranten dat zich vestigt in de stad stijgt weer. Het aantal inwoners dat zich vanuit een andere Nederlandse gemeente in Den Haag vestigt is t.o.v. 2020 verder gedaald. Wanneer enkel naar binnenlandse migratie wordt gekeken, wordt duidelijk dat minder mensen zich vestigen in Den Haag dan er naar andere regio's vertrekken. De groei van de bevolking in Den Haag was in 2021 iets lager dan Amsterdam en meer dan in Utrecht en Rotterdam. Daarnaast zien we dat het aantal hbo/wo-studenten in de stad in 2021 ongeveer gelijk is gebleven met het jaar ervoor ([Figuur 2.5](#)). De stijgende trend in het aantal hbo/wo-studenten in de stad voor de coronacrisis is daarmee afgevlakt. De uitbraak van corona heeft veel buitenlandse studenten hun studiewens laten uitstellen. Dit geldt voor veel Nederlandse universiteiten en hogescholen.

## Het aantal woningen neemt toe, maar het aantal huishoudens groeit harder

De beschikbaarheid van betaalbare woningen is een randvoorwaarde om menselijk kapitaal aan te kunnen trekken naar de stad. Behalve het aantrekken van studenten, is het van belang om studenten als stad te behouden. De Haagse bevolking groeit weliswaar harder dan de groei van woningvoorraad in de stad. Den Haag blijft namelijk inwoners trekken waarmee de stad ook verder verdicht. Daarnaast neemt het aantal huishoudens sneller toe doordat er steeds meer eenpersoonshuishoudens zijn. Tussen 2017 en 2021 is de woningvoorraad van de stad met meer dan 4 procent gestegen tot 259.419 woningen ([Figuur 2.6](#)). De toegevoegde woningen zijn voornamelijk terug te vinden in de private huursector. Ondanks deze stijging, blijft de woondruk ook stijgen en is de woningbezetting gestegen tot 2,08 inwoners per woning in 2020 ten opzichte van 2,06 in 2017 ([Figuur 2.7](#)).

## Kans op een sociale huurwoning licht gestegen in 2021, maar nog steeds op laag niveau

De hoge koop- en huurprijzen op de private woningmarkt heeft ook in Den Haag de doorstroom vanuit sociale huurwoningen laten afnemen. Ook zorgt de bevolkingsgroei in de stad voor meer vraag naar woningen, waaronder ook sociale huurwoningen. Het aantal woningzoekenden in de sociale huursector is in 2021 met bijna 10 procent gestegen naar 61.780. Een zeer klein deel van deze woningzoekenden slaagt er ook daadwerkelijk in om een corporatiewoning te huren ([Figuur 2.8](#)). Iets minder dan 5000 woningzoekenden hebben ook daadwerkelijk een woning kunnen bemachtigen. Het aantal verhuringen in de corporatiesector is, na meerdere jaren van afname, wel met 25 procent gestegen in 2021 van 4000 naar bijna 5000 woningen. Bij elkaar opgeteld is de slagingskans op het vinden van een sociale huurwoning gestegen, maar nog wel op een zeer laag niveau.

## Toerisme

Het jaar 2021 stond nog steeds in het teken van lockdowns dat terug te zien is in matig herstel van toerisme in Nederland. Dit geldt ook voor toeristische steden zoals Den Haag. Het aantal bezoeken en bezoekers van de stad is nog niet op pre-corona niveau ([Tabel 2.2](#) en [Tabel 2.3](#)). De toeristische bestedingen zijn ten opzichte van 2019 30 procent minder. Wel zijn de gemiddelde bestedingen van een toeristisch bezoek aan de stad licht toegenomen ([Tabel 2.4](#) en [Tabel 2.5](#)). Een andere observatie is dat het aantal gasten uit het buitenland die in Den Haag zijn verbleven flink is afgenomen. Daarnaast is ook het aantal overnachtingen in 2021 lager dan in 2019. Hierin is verschil tussen Nederlandse en buitenlandse gasten. Het aantal overnachtingen door buitenlandse gasten is bijna de helft van de aantallen in 2019. Dit percentage ligt veel lager voor Nederlandse toeristen met een negatief verschil van 10 procent ten opzichte van 2019 ([Tabel 2.6](#)). De meest recente cijfers van 2022 uit het CityDNA Benchmarking rapport geven weer dat, op basis van het aantal hotelovernachtingen, het herstel van toerisme in Den Haag het sterkst was van alle Europese steden. Dit beeld wordt bevestigd door cijfers van het CBS. In 2022 is het aantal hotelgasten ten opzichte van 2019 met 14 procent gestegen, waarbij de stijging in de tweede helft van het jaar zelfs 26 procent bedroeg<sup>12</sup>.

We zien dat de lockdowns en de blijvende onzekerheid over mogelijke lockdowns ook in 2021 nog steeds een rem was op het zakelijk toerisme. Zo waren het aantal zakelijke overnachtingen en congressen op zeer laag niveau. De verwachting is dat dit op termijn zal herstellen ([Tabel 2.7](#) en [Tabel 2.8](#)).

12 <https://denhaag.raadsinformatie.nl/modules/13/Overige%20bestuurlijke%20stukken/829390>



## 5. STRUCTUUR

De gemeente Den Haag heeft als doel om de sectorstructuur te verdiepen en verbreden en hiermee de economische weerbaarheid van de stad te versterken. Een andere opgave is het verbeteren van de aansluiting tussen vraag en aanbod op de regionale arbeidsmarkt. Den Haag wil de potentiële Agglomeratie-effecten die steden hebben beter benutten. Dit komt neer op het beter benutten van de concentratie van economisch, fysiek- en menselijk kapitaal door netwerken tussen bedrijven, overheden en onderwijsinstellingen te versterken en gericht te investeren in technologie en innovatie, meer specifiek in de profielen Security, Legal en Policy en Impact gerelateerd aan sterktes rond het thema Vrede en Recht.

### Tertiaire sector blijft groter worden

Groeipercentages kunnen flink uiteenlopen per sector. Sector specifieke effecten zorgen voor verschillende groeipaden. De stad heeft een zeer grote tertiaire sector waar iets meer dan een vijfde van de Haagse banen zich bevinden ([Figuur 3.1](#)). Deze wordt gevolgd door de sectoren Zorg, Detailhandel en Horeca met respectievelijk 45.000 en 42.000 werkplekken. In absolute aantallen zijn in 2021 de meeste banen gerealiseerd in de sectoren Overheid en Belangenorganisaties, Zorg, Bouw en Onderwijs met respectievelijk 2140, 1540, 1330, 1000 nieuwe werkplekken. Wanneer we kijken naar de groei van de arbeidsplaatsen per sector is de toename in werkgelegenheid vooral toe te schrijven aan de sectoren Maakindustrie, Onderwijs, Agrifood en Tuinbouw en Bouw. Daarentegen liet de sector Toerisme weinig herstel zien terwijl het een van de sectoren was dat gekrompen was in het aantal banen in 2020 ([Tabel 3.1](#)).

### Startende ZZP'er en grootbedrijf zorgt voor banengroei in 2021, lichte krimp bij mkb met personeel

Begin 2022 waren er ruim 312.000 banen in de gemeente ([Figuur 3.2](#)). Er zijn verhoudingsgewijs meer eenmanszaken gevestigd in de agglomeratie 's-Gravenhage zijn dan in de andere drie grootstedelijke regio's ([Tabel 3.2](#)). Ook zijn er relatief minder vestigingen met 10 of meer werknemers in de gemeente Den Haag. Van de toename in het aantal banen in Den Haag tussen 2000 en 2021 is het overgrote deel door eenmanszaken gegeneerd ([Figuur 3.2](#)). Hierdoor is het aandeel van banen in de stad dat eenmanszaken vertegenwoordigen gegroeid van 10 procent tot 18 procent. Het aantal banen dat in de afgelopen 10 jaar is gegeneerd door de oprichting van eenmanszaken is gelijk aan ruim 27.000. Het aantal banen bij het grootbedrijf is met 12.000 gegroeid. Dit betekent een ruime verdubbeling van het aantal eenmanszaken in de gemeente waarbij het grootbedrijf met 9 procent is gegroeid in het aantal banen. De vestigingen van grote bedrijven in de regio zorgen nog steeds voor bijna de helft van de werkgelegenheid in de regio. De rest van de banen bevinden zich bij de kleine mkb-vestigingen. Het aantal werkplekken bij deze vestigingen is in 2021 juist licht afgenomen met 230 banen. Dit werd in zeer grote mate gedreven door het verdwijnen van ongeveer 700 banen bij vestigingen van 5 tot 9 werknemers ([Figuur 3.2](#)).

## Haagse start-ups vooral in IT en specialisatie in profielen Vrede en Recht

Start-ups zijn jonge bedrijven die zich als innovatief presenteren. Volgens cijfers van Dealroom waren er tussen 2016 en 2021 bijna 700 start-ups<sup>13</sup> actief in de Metropoolregio Rotterdam Den Haag.<sup>14</sup> Ongeveer een derde van deze start-ups waren gevestigd in Den Haag.

Een aanzienlijk deel van de Haagse start-ups zijn actief in de IT sector. Dit geldt in grotere mate voor Den Haag dan Delft en Rotterdam (Figuur 3.3). Ten opzichte van het Nederlands gemiddelde van start-ups, laat Den Haag een oververtegenwoordiging zien in Security, Fintech, Legal en Onderwijs. Dit is in lijn met het doel om de economische structuur van de stad van vrede en recht verder te versterken middels meer specialisatie in Security en Legal (Figuur 3.4).

13 Een startend bedrijf met een innovatief business model in de leeftijdscategorie 0 tot 5 jaar.

14 Start-up en scale-up monitor MRDH, Birch



### **Toegevoegde waarde versus arbeidsvolume**

Wanneer we enkel inzoomen op de toegevoegde waarde van sectoren wordt duidelijk dat in 2020 bijna een kwart van de economische bedrijvigheid door Overheidsdiensten wordt gecreëerd (**Figuur 3.5**). Deze wordt respectievelijk gevolgd door de Specialistische Zakelijke Diensten, Gezondheids- en Welzijnszorg, Financiële Dienstverlening. Terwijl de sectoren Zorg, Detailhandel en Horeca een grote rol spelen in werkgelegenheid in de stad, weten deze sectoren geen groot aandeel te verwerven van de toegevoegde economische waarde in de regio. Terwijl sommige sectoren een grote bijdrage hebben geleverd aan de groei van werkgelegenheid, waren andere sectoren goed voor groei in toegevoegde waarde. Opvallend is dat de sectoren Delfstofwinning, Informatie en communicatie en Cultuur, Sport en Recreatie in toegevoegde waarde zijn afgenomen tussen 2013 en 2020, terwijl het aantal banen in deze sectoren is gegroeid (zie **Figuur 3.6**). Dit geldt in mindere mate ook voor de sectoren Bouw, Horeca en Landbouw. Dit kan verklaard worden door de grote aanwezigheid van startende ZZP'ers in deze sectoren. Verder valt op dat de bedrijfstak Verhuur en Handel van Onroerend Goed een flinke gemiddelde groei kende, terwijl hier nauwelijks nieuwe werkplekken zijn gerealiseerd.

### **Arbeidsproductiviteit in Bouw, Industrie en Logistiek blijft punt van zorg**

De arbeidsproductiviteit in het stadsgewest Den Haag ligt lager is dan de andere grootstedelijke regio's. Daarnaast is de groei van de productiviteit op een lager niveau dat, bij gelijkblijvende trends, zal leiden tot grotere verschillen in de toekomst (**Figuur 3.7**). Wanneer de productiviteit van 2019 wordt vergeleken met 2022 wordt duidelijk dat landelijk de arbeidsproductiviteit van de sectoren Overheid, Onderwijs en Zorg zijn gedaald. Er is sprake van een oververtegenwoordiging van deze sectoren in Den Haag. Mogelijk dat de arbeidsproductiviteit regionaal sterker zal afnemen. De afname van de arbeidsproductiviteit wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename van het aantal gewerkte uren van medewerkers in deze sectoren die tijdens de coronacrisis overbelast waren terwijl de toegevoegde waarde van deze sectoren met minder is toegenomen<sup>15</sup>. De toegevoegde waarde in de tertiaire sector blijft weliswaar moeilijk te meten en wordt benaderd door de groei in salarissen van ambtenaren. Verder laat de Bouw sector in Den Haag in 2020 afwijkende cijfers zien in arbeidsproductiviteit vergeleken met de andere drie grootstedelijke regio's. In het coronajaar is de arbeidsproductiviteit in Den Haag verder gedaald. De zeer uitzonderlijke omstandigheden die zijn voortgekomen uit de eerste coronalockdown maakt het moeilijk om hier scherpe conclusies op te werpen omdat het een vrij unieke situatie betreft. Bouw en Logistiek blijven sectoren die qua omvang in werkgelegenheid belangrijk zijn voor de stad en waar een flinke inhaalslag gemaakt dient te worden in productiviteit (**Figuur 3.8**). Daarnaast wijkt de productiviteit van Industrie duidelijk af van de rest van de grote steden.

### **Investerings in R&D nemen toe, maar blijven nog wel achter**

In de afgelopen jaren wordt er in de regio meer geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling waarmee het innovatief vermogen kan excelleren. Wel blijven de investeringen in vergelijking met de andere grootstedelijke regio's achter. In de grootstedelijke regio's van Amsterdam en Rotterdam werd in 2021 meer dan twee keer zoveel geïnvesteerd in R&D activiteiten. Ook is in Utrecht het niveau qua investeringen in onderzoek en ontwikkeling afwijkend (**Figuur 3.9**).

15 <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/44/arbeidsproductiviteit-nederland-lager-na-corona-in-eurozone-hoger#:~:text=De%20arbeidsproductiviteit%20is%20het%20bruto,toegenomen%2C%20is%20de%20arbeidsproductiviteit%20afgenomen.>

## 6. ONDERNEMER

De stad wil een goed vestigingsklimaat voor als sterke aantrekkingskracht voor meer bedrijvigheid in de stad om samen met ondernemers de economische potentie van de regio te kunnen verzilveren. Hierbij gaat het om kansen voor het mkb om te groeien, maar ook grootbedrijven aantrekken.

### Minder snelgroeiende bedrijven en daarbinnen relatief veel kleine bedrijven vergeleken met de G4

Snelgroeiende bedrijven kenmerken zich als innovatief en samenwerkend dat positief bijdraagt aan een dynamisch ondernemersklimaat in de regio. Per 1 januari 2022 waren er 176 snelle groeiers in Den Haag onder vestigingen met 10 of meer werknemers<sup>16</sup> (Figuur 4.1). Dit aantal ligt lager dan het jaar ervoor. De onzekerheid die coronacrisis heeft veroorzaakt heeft het uitbreiden van het personeelsbestand minder aantrekkelijk gemaakt voor bedrijven dat zich heeft vertaald in een daling van het aantal snelle groeiers. Deze ontwikkeling is een landelijke trend. Het overgrote deel van de snelle groeiers in de stad had begin 2022 10 tot 25 werknemers in dienst. Deze vestigingen waren voornamelijk actief in de sectoren Zakelijke diensten, Detailhandel en Horeca en Zorg. De toename in het aantal banen bij de 176 snelle groeiers was 9.330 in de periode 2019-2022. Dat is gelijk aan 3% van het totale Haagse werkgelegenheid begin 2022. Daarnaast nam het aantal banen bij de rest van de groeiers toe met een vergelijkbare omvang toe. De gecreëerde werkgelegenheid door groeiende bedrijven lag tussen 2019 en 2021 hiermee op 18.760. Ook gingen werkplekken verloren door krimp van andere bedrijven. Het verlies van banen door krimpende vestigingen in de stad was gelijk aan 7.740. Een groter aandeel van bedrijven met 10 of meer werknemers liet krimp of stagnatie zien in het aantal werkplekken. De groei in werkgelegenheid in de stad wordt voor een groot deel gedreven door startende ondernemers. Het aantal snelgroeiende bedrijven blijft achter in aantallen ten opzichte van de andere drie steden (Figuur 4.2). Wanneer er enkel wordt gekeken naar snelle groeiers binnen de groep van bedrijven met 10 of meer werknemers, zijn de verschillen met de andere steden veel kleiner (Figuur 4.3). Den Haag is binnen de groep van snel groeiende bedrijven in Nederland oververtegenwoordigd in de sectoren Overige Dienstverlening, Horeca, Onderwijs en Financiële Dienstverlening (Figuur 4.4).

### Het aantal faillissementen is ook in 2021 beperkt gebleven

De verwachte stroom aan faillissementen van niet-rendabele bedrijven die door het steunbeleid van de overheid tijdens de coronacrisis overeind zijn gehouden is ook in 2021 landelijk uitgebleven. In Den Haag zijn 71 vestigingen failliet gegaan. Dit is 1 procent van de vestigingen die zijn opgeheven zijn in de stad<sup>18</sup>. Wel geven recentere landelijke cijfers een toename weer van faillissementen. Zo lag het aantal faillissementen in november 2022 op een hoger niveau dan het jaar ervoor. Het betreft hier voornamelijk mkb-vestigingen met personeel.<sup>19</sup>

16 Het CBS hanteert de volgende definitie voor snelgroeiende bedrijven: een bedrijf met een gemiddelde jaarlijkse groei van 10 procent per jaar of meer, over een periode van drie achtereenvolgende jaren, gemeten aan de hand van het aantal werknemers. Dit betekent dat er over een periode van drie jaar een totale groei van tenminste 33,1 procent moet worden behaald. ". Daarnaast moeten bedrijven aan het begin van de groeiperiode minimaal 10 werknemers hebben en worden bedrijven die zijn opgericht in het startjaar van de groeiperiode niet meegeteld.

17 Het Werkgelegenheidsregister Haaglanden kijkt naar de ontwikkelingen van vestigingen en niet van bedrijven.

18 Bron: Monitor Werkgelegenheid 2022

19 <https://www.kvk.nl/over-kvk/media-en-pers/nieuws-en-persberichten/aantal-faillissementen-blijft-toenemen-vooral-onder-mkbers-groei-aantal-bedrijven-in-particuliere-beveiliging-zet-door/>

## Het aantal oprichtingen van nieuwe bedrijven in de regio blijft hoog

Er is al geruime tijd een stijgende trend in oprichtingen in Den Haag. In aantallen was de grootste toename van nieuw opgerichte bedrijven respectievelijk in de sectoren Bouw, Zakelijke Dienstverlening en Detailhandel. In de sectoren Detailhandel en ICT was het verschil in aantal oprichtingen ten opzichte van het jaar ervoor het grootst. Opheffingen in deze twee sectoren was ook hoger in 2020 dan de jaren ervoor. Deels kan dit de toename in oprichtingen hebben veroorzaakt. Maar de positieve afwijking van het aantal oprichtingen in 2021 is meer dan de afname in 2020. Daarnaast valt op dat de bedrijvendynamiek in de stad hoog is. Het aantal oprichtingen én opheffingen laten prominente groei zien dat duidt op veel starters dat gepaard gaat met veel bedrijfsbeëindigingen in Den Haag ([Tabel 4.1](#) en [Tabel 4.2](#)).

## Veel ZZPers zijn 5 jaar na oprichting al verdwenen

De dynamiek onder ZZPers in de stad is groot. Van de Haagse eenmanszaken die 5 jaar geleden zijn gestart is ruim de helft opgehouden met bestaan. Ongeveer 46 procent is nog altijd actief als ZZPer. Een klein aantal is na vijf jaar uitgegroeid tot werkgever. Dit betreft 3 procent van de starters. Dit percentage lijkt vrij stabiel te zijn over een langere periode ([Figuur 4.5](#)).

## Aantrekken grootbedrijf

Ook zijn bedrijfsverhuizingen belangrijk voor banengroei. Grootbedrijven brengen veel kennis en kunde mee dat weer positief effect heeft op het ondernemersklimaat van de stad. In de gemeente Den Haag vestigen zich doorgaans minder grote bedrijven dan de andere drie grootste steden van Nederland ([Figuur 4.6](#) en [Figuur 4.7](#)). Daartegenover staan wel minder opheffingen van Haagse grootbedrijven ([Figuur 4.8](#) en [Figuur 4.9](#)). Dit duidt weer op de dynamiek van het Haagse bedrijfsklimaat dat zich vooral afspeelt in het kleinere segment. Grote vestigingen in Den Haag bevinden zich vaak in de sectoren Openbaar Bestuur en Overheidsdiensten, Zorg, Specialistische Zakelijke Dienstverlening en Onderwijs. De dynamiek in de (semi-)publieke sectoren is over het algemeen minder.

## Waardering ondernemersklimaat licht gestegen, maar waardering dienstverlening daalt

De Haagse ondernemer geeft het ondernemersklimaat van de stad een licht hogere score dan het jaar ervoor. Wel geven ondernemers de gemeente de laatste jaren beduidend lagere scores over de geleverde dienstverlening. Dit geldt voor alle aspecten waar naar gevraagd is via een enquête waar meer dan 400 ondernemers op hebben gereageerd. De uitbraak van de coronacrisis en de bijbehorende zorgen voor ondernemers heeft mogelijk veel druk gezet op de dienstverlening van de gemeente in 2020 en 2021. Dit laat zich vertalen in een lagere waardering van de geleverde diensten. In 2022 is de waardering van alle gevraagde aspecten echter verder gedaald ([Tabel 4.3](#)).

## Het Haagse Ecosysteem

Een ander maatstaf voor het ondernemersklimaat in de regio is door Birch samengesteld met een Entrepreneurial Ecosystem Index. Deze index is een score dat gebaseerd is op meerdere elementen die bijdragen aan een gezond ecosysteem voor ondernemers. De elementen die worden meegewogen zijn kwaliteit en efficiëntie van governance, waardering van ondernemerschap, fysieke infrastructuur, potentiële vraag, kennisnetwerken, leiderschap voor collectieve actie, menselijk kapitaal, toegankelijkheid van financiering, investeringen in kennis en toevoer en toegankelijkheid van diensten. Den Haag scoort op veel elementen hoger dan het gemiddelde van Nederland. Het heeft een buitengewoon goede score op verbondenheid van bedrijven in kennisnetwerken. Waar de stad in achterblijft, is voornamelijk

kennis en financiering. In de gemeente zijn relatief minder research en development activiteiten. Ook blijkt financiering voor een scale-up minder vaak voor te komen in de stad ([Tabel 4.4](#)).

### **Haagse ondernemer heeft last tekort aan grondstoffen en ervaart belemmeringen in financieringsmogelijkheden door rentestijgingen**

In de paragraaf hierna zullen we uitgebreid ingaan op het personeelstekort dat wellicht de grootste uitdaging is voor de Nederlandse ondernemer ([Figuur 4.9](#)). Door het veranderende economische klimaat krijgen Haagse ondernemers steeds vaker te maken met bemoeilijkende situaties. Steeds meer ondernemers in de regio ervaren belemmeringen m.b.t. de financiering van hun activiteiten om te kunnen voldoen aan vraag. Het percentage onder ondernemers die financiering als barrière ervaart om de bedrijfsactiviteiten te intensiveren is gestegen van ongeveer 4 procent van de respondenten in 2021 tot 6 procent van de respondenten in 2022. Haagse ondernemers ondervonden in 2022 vaker een belemmering in het financieren van hun bedrijfsactiviteiten dan het geval was voor ondernemers uit de andere drie grote steden ([Figuur 4.10](#)).

Ook werd de Haagse ondernemer vaker belemmerd door tekorten in productiemiddelen, materiaal en ruimte. Wel had de ondernemer van Den Haag minder last van de tekorten aan grondstoffen en ruimte dan ondernemers van de andere drie grote steden. De sectorstructuur van Den Haag maakt de stad weerbaarder voor tekorten in grondstoffen waar de wereldeconomie sinds de coronacrisis mee kampt. Dit zorgt ervoor dat de Haagse economie ook minder gevoelig is voor dergelijke globale ontwikkelingen. De groeiende bedrijfstak Bouw in de gemeente heeft daarentegen wel erg veel last van toeleveringsproblematiek ([Figuur 4.11](#)).

### **Den Haag aantrekkelijk voor alumni van Technische Universiteit Delft**

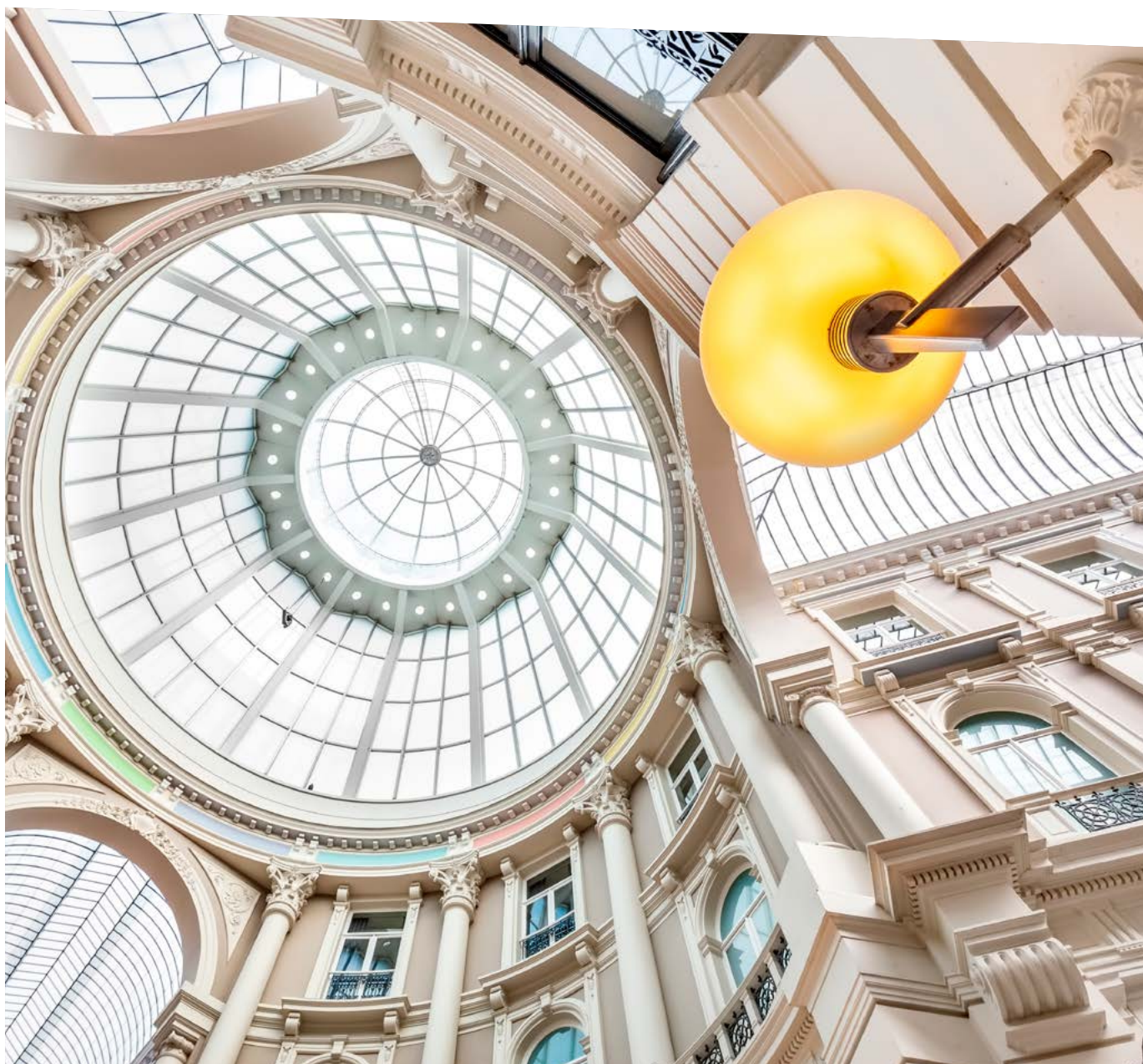
Het aandeel hoger opgeleiden onder gediplomeerden stijgt in Den Haag al geruime tijd ([Figuur 4.12](#)), terwijl het aandeel middelbaar opgeleiden een dalende trend laat zien en het aandeel praktisch opgeleiden al geruime tijd ook daalt. Het is natuurlijk belangrijk dat een stad ook het talent dat naar de stad is getrokken kan behouden. Daarnaast is Den Haag een potentiële werkgever voor veel afgestudeerden in de regio. Opvallend is dat bijna de helft van alumni van de Haagse Hogeschool na studie in Rotterdam woont en slechts iets meer dan 20 procent in Den Haag. Daarnaast vestigen veel alumni, bijna 30 procent, van de Technische Universiteit Delft zich in Den Haag ([Figuur 4.13](#)).

### **Krapte geldt voor vrijwel gehele arbeidsmarkt**

Na een onderbreking door de coronacrisis is de krapte op de arbeidsmarkt verder toegenomen. Een aantal sectoren kennen al een langere tijd een zeer krappe arbeidsmarkt, zoals Zorg en Welzijn, ICT en Techniek. Voor andere sectoren is de krapte is meer recentere probleem. Denk hierbij aan de tekorten in de horeca en detailhandel door het vertrek van personeel naar bijvoorbeeld de GGD's tijdens de coronacrisis.<sup>20</sup> Een deel van deze mensen is niet meer teruggegaan naar de sector waar ze voorheen werkten.

### **Arbeidsmarktprognose voor de langere termijn**

Voor sommige beroepen is de huidige krapte op de arbeidsmarkt tijdelijk. Zo weten we dat er veel banen door digitalisering en automatisering zullen verdwijnen. Wel zal de krapte voor meerdere beroepsgroepen blijven aanhouden. Voor een deel wordt dit gedreven door een kwantitatieve mismatch. Vergrijzing, een hoog aandeel deeltijdwerkers, beperkte groei in arbeidsproductiviteit en de lage investeringen om de productiviteit te verhogen zijn hier de voornaamste redenen voor. In de arbeidsmarktregio Haaglanden wonen bijna 179.000 mensen die tot de groep tussen de 50 en 67 jaar behoren en binnen korte tijd de arbeidsmarkt zullen verlaten. Daartegenover staat een 153.000 jongeren tussen de 0 en 17 jaar die deze



groep potentieel zouden moeten vervangen<sup>21</sup>. Wanneer er geen rekening wordt gehouden met de kwalitatieve aspecten op de arbeidsmarkt en mogelijke pendel blijkt dat de komende jaren een tekort van ruim 26.000 aan aanbod zal ontstaan door ontgroening. Wel moet rekening worden gehouden met de toename van de bevolking op de langere termijn. Voor een deel komt dit door migratieoverschot. Bekend is dat migranten vaak niet meteen aan de slag op de Nederlandse arbeidsmarkt. Wanneer we verder inzoomen op de vervangingsvraag op de kortere termijn in de regio wordt duidelijk dat de grootste uitstroom zal plaatsvinden in de sectoren Openbaar Bestuur & Overheidsdiensten, Vervoer en Opslag en Zorg en Welzijn. In deze sectoren heerst momenteel al grote krapte dat naar waarschijnlijk alleen maar verder zal toenemen in de aankomende jaren. Bij elkaar zijn 30.000 mensen werkzaam in deze sectoren die ouder zijn dan 60 jaar en binnenkort de arbeidsmarkt zullen verlaten. Bijna 5.800 van hen werken in zorg & welzijn, waar momenteel al een enorme krapte is en automatisering niet veel kan betekenen als substitutie van arbeid (Figuur 4.14).

Daarnaast zal ook de kwalitatieve mismatch blijven bestaan. Er zijn nog steeds veel mensen die een opleiding volgen waar geen goede baankansen in zijn, daarentegen daalt het aantal studenten in de technische opleidingen waar steeds meer banen zullen worden gerealiseerd. Bouw, ICT en Techniek blijven sectoren waar studenten minder snel voor kiezen, maar juist groeiende baankansen in zijn, aldus ROA.



21 [https://www.werk.nl/imagesdxa/regio\\_in\\_beeld\\_2022\\_haaglanden\\_tcm95-442412.pdf](https://www.werk.nl/imagesdxa/regio_in_beeld_2022_haaglanden_tcm95-442412.pdf)



## 7. RUIMTE

Bedrijvigheid gedijd bij een goed ondernemersklimaat. Daarbij hoort voldoende en gepaste winkel, kantoor- en bedrijfsruimte zodat bedrijven kunnen starten, opschalen of zich van elders kunnen vestigen. De klimaattransitie, het hybride werken, Online-consumptie zorgen voor veranderingen in de vraag naar ruimte door ondernemers. Gemeentelijk beleid heeft hierin een belangrijke signalerende, sturende en faciliterende rol.

### Veranderende consumptiepatronen en wensen voor winkelgebieden

Traditionele winkelgebieden maken steeds vaker plaats voor multifunctionele centrumgebieden waar de consument kan winkelen, ontmoeten en recreëren. Wonen en werken komt dan ook vaker voor in centrumgebieden met veel winkelaanbod. Dit verandert ook de inrichting van deze centra tot levendige gebieden waar inwoners, bezoekers en dagtoeristen op afkomen om zich te vermaken en te consumeren. De kwaliteit van de Haagse winkelstructuur is volgens de analyses van Stec 2021 ten opzichte van 2017 vooruit gegaan. Het aanbod en de diversiteit daarvan, bereikbaarheid en fysieke uitstraling van winkelgebieden zijn gestegen in kwaliteit. Het verdwijnen van leegstand draagt positief bij aan het aanbod, terwijl herontwikkelingen van gebieden met meer groen bijvoorbeeld bij De Stede en herstructureringen van Deltaplein en Haagsche Bluf de fysieke kwaliteit hebben verhoogd. Daarnaast zijn er nog lopende projecten die een toekomstbestendige inrichting krijgen. Het gaat hierbij om winkelgebieden New Babylon en The Globe<sup>22</sup>.

### Leegstand winkelmarkt lager dan voorheen en op niveau van andere grote steden

Na een flinke groei tussen 2016 en 2020 is de winkelvoorraad in de gemeente Den Haag in 2021 stabiel gebleven. Hiermee heeft de stad na Amsterdam en Rotterdam de grootste winkelvoorraad met 1.035.000 m<sup>2</sup> (Figuur 5.1).<sup>23</sup> In 2021 is het aanbod van winkelruimte in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam toegenomen, terwijl Utrecht een daling liet zien. Het aanbod van winkelruimte in Den Haag is met ruim 5 procent gestegen tot 100.356 m<sup>2</sup> (Figuur 5.2). Deze groei in aanbod is gelijk verdeeld over het centrum en de rest van de stad. Vergeleken met de andere drie grote steden volgt het aanbod van winkelruimte in Den Haag het aanbod van winkelruimte in Rotterdam dat ongeveer gelijk is aan 106.000 m<sup>2</sup>.

De winkelvoorraad van Den Haag is echter 20% minder dan Rotterdam. In 2021 is de opname van winkelruimte in de gemeente weer gegroeid na een krimp in 2020 door de coronacrisis. De gerealiseerde opname van winkelruimte komt steeds vaker voor buiten het centrum. Ongeveer 10 procent van de opname in 2021 betreft een locatie in het centrum (Figuur 5.5 en Figuur 5.6). Het herstel in opname van winkelruimte heeft voornamelijk plaatsgevonden buiten het centrum. Terwijl het aanbod in het centrum in 2021 verder is gegroeid ten opzichte van het jaar ervoor, is de opname meer dan gehalveerd.

Ten opzichte van 2020 is het aanbod aan winkelruimte in de stad verder gestegen. Het aantal leegstaande winkelmeters<sup>24</sup> is echter sinds 2016 nog nooit zo laag geweest in de stad. Dit wordt gedreven door een hoge stijging van opname. Hiermee stond het leegstandspercentage in 2021 op 3,9 procent, deze is substantieel lager dan voorgaande jaren (Figuur 5.3) en op vergelijkbaar niveau met de andere drie grote steden. Voorheen kende Den Haag het hoogste leegstandspercentage van winkelruimte in vergelijking met de andere grote steden.

22 Bron: Stec Retailmonitor Den Haag 2022

23 Ruimte dat bestemd is voor horeca en cultuur wordt hierin ook meegenomen.

24 Het aantal leegstaande winkelmeters in de gemeente Den Haag bestaat uit winkelruimtes die langer dan één jaar leeg staan

Wanneer de frictieleegstand meegenomen wordt in het aantal leegstaande winkelmeters komt de leegstand op bijna 10 procent te liggen (Figuur 5.4). Met de huidige ontwikkelingen zoals meer online shoppen, het wegvallen van de financiële steun aan ondernemers en de komst van een eventuele recessie maken het aannemelijk dat de huidige leegstandcijfers een langdurig karakter zullen hebben, aldus Stec 2021. Leegstaande winkelpanden zouden in een dergelijk krappe woningmarkt getransformeerd kunnen worden naar woonruimte. De gestegen bouwkosten en de schaarste aan bouwmaterialen kunnen de transformatie naar woonruimte mogelijk verhinderen.

### **Ondanks lichte stijging aanbod nog altijd krappe kantorenmarkt**

Er worden andere eisen gesteld aan de directe omgeving van werklocaties/kantoren. Zo is goede bereikbaarheid en voorzieningen die aansluiten bij het hybride werken doorslaggevend dan voorheen. Daarnaast neemt de aantrekkelijkheid van grootstedelijke OV-knooppunten/centrummilieus, terwijl buitengebieden hun aantrekkingskracht verliezen.<sup>25</sup>

Na een afname van de kantorenvorraad van Den Haag vanaf 2016 is deze in 2021 weer licht gestegen (Figuur 5.7). Gerelateerd hieraan is ook het aanbod sindsdien licht gestegen (Figuur 5.8). Het Central Innovation District is in Den Haag het gebied met de grootste omvang aan beschikbare kantooraanbod. Bijna 40 procent van het beschikbare aanbod bevindt zich in dit deelgebied (Figuur 5.9). Het leegstandpercentage in de stad blijft het laagste van de vier grootste steden en bedraagt 4,3 procent (Figuur 5.7). Dit percentage ligt volgens Cushman & Wakefield onder de frictieleegstand van 5 – 7%. Deze bandbreedte wordt gezien als een gezond niveau dat organisaties de mogelijkheid geeft te verplaatsen, zonder dat er sprake is van overaanbod. Ook de opname van kantoorpanden is verder gedaald in 2021. De effecten van de coronacrisis zijn hier ongetwijfeld naar terug te herleiden. Behalve de effecten van fysieke lockdowns heeft de coronacrisis ook een meer structurele verandering veroorzaakt naar de vraag van kantoorruimte door de brede introductie van thuiswerkplekken en hybride werklocaties. Een andere oorzaak van de dalende opname is het lage aanbod, aldus Cushman & Wakefield (2022). Dit drukt de vraag en daarmee de transactiedynamiek op de Haagse kantorenmarkt verder. Waar in Den Haag de transactiedynamiek met 9,5 procent voor een tweede keer is gedaald, is te zien dat er in andere steden met een ruimere kantorenmarkt is de transactiedynamiek in 2021 is gestegen. Zo was de transactiedynamiek in Amsterdam en Rotterdam respectievelijk 32 en 23 procent hoger dan het jaar ervoor.

Het opnamevolume in 2021 is sterk geconcentreerd in een gebied. De grootste opname in 2021 is gerealiseerd in Binckhorst met een volume van bijna 42.000 m<sup>2</sup> en een aandeel van 72%. Dit betreft een omvangrijke transactie van het Rijksvastgoedbedrijf. Deze wordt gevolgd door het Central Innovation District met een aandeel van 13%. Behalve Binckhorst zien we in alle deelgebieden in Den Haag een daling van het opnamevolume. In het deelgebied Binnenstad/Centrum in 2021 zelfs geen opname gerealiseerd (Figuur 5.10).

25 Rapportage Stec december 2021, Invloed van COVID-19 op de kantorenmarkt

## Overheid en non-profit sector blijven grootste vragers naar kantoorruimte

In 2021 is 61 procent van de opname van kantoren in Den Haag in gebruik genomen door de overheid en overige non-profit sector. Ook kantoren voor de sector Zakelijke Dienstverlening hadden met 32 procent een groot aandeel in de opname van kantoorruimte in Den Haag. Terwijl de opname door de overheid en overige non-profit door de jaren heen sterk is gestegen is het aandeel dat door de sector zakelijke dienstverlening wordt opgenomen stabiel gebleven. De sectoren Industrie, Handel en Transport nemen steeds minder op ([Figuur 5.11](#)).

## Grote en kwalitatief goede bedrijventerreinen blijven schaars in de stad

Den Haag heeft relatief een klein oppervlak en weinig ruimte tot uitbreiding. Een groeiende economie leidt tot schaarser grondgebied voor grote bedrijventerreinen. Daarnaast zorgt de stijging in online winkelen voor meer vraag naar grote bedrijfsruimten voor logistieke doeleinden. Deze trends duwen de vraag naar grote bedrijventerreinen verder omhoog. Den Haag beschikt over circa 335 hectare netto aan bedrijventerrein. Hiervan is 99% uitgegeven (Stec, 2019). Enkel op Forepark, Uitenhagestraat, Westvlietweg III en Ypenburg is er nog op kleine schaal grond uitgifbaar. In veel gevallen zijn deze al gereserveerd.

De beperkte beschikbaarheid van grote bedrijfsruimten in combinatie met veel vraag heeft tot een daling geleid in het landelijk bedrijfsruimteaanbod van 25 procent ([Figuur 5.12](#)). Landelijk is de transactiedynamiek toegenomen in 2021. In Den Haag is het tegenovergestelde het geval. In Den Haag was er in 2021 lichte groei van 1,8 procent in het aanbod van bedrijventerreinen en krimp in opname ([Figuur 5.13](#)). Van het beschikbare aanbod bevond zich een groot deel op bedrijventerrein Zichtenburg met 9000 m<sup>2</sup>, goed voor 38 procent van het totale aanbod. Gevolgd door Bedrijvenpark Ypenburg en Kerketuinen met 7.700m<sup>2</sup> en 3.100m<sup>2</sup>. Bedrijvenpark Brinckhorst had geen beschikbaar aanbod in 2021 ([Figuur 5.14](#)). In hetzelfde jaar is de opname van grote bedrijventerreinen in aantallen en m<sup>2</sup> steeds verder gedaald met 23 procent tot 7200m<sup>2</sup>. Opname werd gerealiseerd op Bedrijvenpark Ypenburg, Kerketuinen en Forepark met respectievelijk 2.900 m<sup>2</sup>, in 2021, 1.600 m<sup>2</sup> en 800 m<sup>2</sup> ([Figuur 5.15](#)). Het aanbod aan bedrijfsruimte in Den Haag was in 2021 weliswaar meer dan driemaal zo groot dan de vraag naar grote bedrijfsruimten, maar daartegenover staat dat het aanbod van kwalitatief hoogwaardige bedrijfsruimte zeer beperkt is. Ook is het aantal beschikbare bedrijfspanden in aantallen zeer laag. Dit is terug te zien in het lage aantal transacties van in totaal zeven.

## Vrager van grote bedrijfsruimte verschuift

In 2021 is het overgrote deel van de opname gerealiseerd door bedrijven die in de sector Handel en Dienstverlening actief zijn. Daarnaast wordt een steeds kleiner deel van de opname gerealiseerd door bedrijven in de sectoren Transport, Industrie en ICT ([Figuur 5.16](#)). Wanneer we inzoomen op de verhuisdynamiek van bedrijven wordt duidelijk dat 38 procent van de bedrijfsruimteopname komt door bedrijven die al in Den Haag waren gevestigd willen uitbreiden. Ook waren er verhuizingen binnen de gemeente waarbij bedrijven zich enkel hebben verplaatst. Dit betreft 18 procent van de opname in 2021. Ook zijn er bedrijven uitgebreid of verhuisd naar Den Haag. Deze groep was gezamenlijk goed voor 37 procent van de opname van bedrijventerreinen ([Figuur 5.17](#)).

## 8. SPECIAL: ENERGIETRANSITIE

Met de snel stijgende energieprijzen is de realisatie van de energietransitie voor iedere regio nog urgenter geworden dan het voorheen al was met de gestelde klimaatdoelen. Ook Den Haag heeft hier de afgelopen jaren stappen in gezet en zet in op het versnellen van de transitie<sup>26</sup>.

### Haagse economie heeft een relatief kleine secundaire sector

De stad kent een grote dienstensector van publieke en private vestigingen. De transitie in deze sectoren richt zich voornamelijk op de verduurzaming van gebouwen: de bedrijfsactiviteit zelf is relatief weinig afhankelijk van energie. Bouw en Maakindustrie zijn de twee sectoren die de grootste uitdaging kennen in de stad omdat deze sectoren energie-intensief zijn en/of een innovatieslag moeten maken. De werkgelegenheid in deze sectoren is grofweg gelijk aan 33.000 banen, ongeveer 10 procent van het totaal aantal banen in de stad. Daarnaast is de bouw in Den Haag een relatief omvangrijke sector die ook nog eens hard groeit. Ook bestaat de Bouw sector uit relatief veel eenmanszaken en kleine mkb'ers. Voor deze kleinere vestigingen vormt de energietransitie een nog grotere uitdaging door gebrek aan kennis en capaciteit, de forse investeringen of de omscholing van personeel<sup>27,28</sup>.

### Het energieverbruik in de stad is beduidend lager door minder industrie

Verhoudingsgewijs wordt er in de gemeente Den Haag minder energie verbruikt. Voor een groot deel hangt dit samen met een kleine omvang van industrie. In Amsterdam was het energieverbruik van de industrie ongeveer 8 keer hoger en in Utrecht lag het verbruik op vergelijkbaar niveau met Den Haag. Rotterdam wijkt met meer dan 100 maal het industriële energieverbruik sterk af. Dit komt door het haven- en zware industriecluster. De economische bedrijvigheid van Den Haag zal hierdoor ook minder onderhevig zijn aan de energietransitie van de industrie ([Figuur 6.1](#)).

### Aardgasverbruik van Haagse woningen sterk gedaald

Het aardgasverbruik van kleingebruikers daalde met 25 procent tussen 2009 en 2020 ([Figuur 6.2](#)). Wel is het aardgasverbruik van particulieren in de stad hoger dan die in de andere drie grote steden. Utrecht scoort hier het beste op en is het verbruik van aardgas door woningen ruim 20 procent minder dan in Den Haag ([Figuur 6.3](#)).

### Hernieuwbare energie nog klein aandeel van verbruik

Het aandeel hernieuwbare elektriciteitsverbruik is gestegen van 0,1 procent naar 2,7 procent van het totale verbruik in de regio ([Figuur 6.4](#)). Hierbij moet rekening gehouden worden dat groene energie dat elders is opgewekt en in Den Haag is verbruikt niet is meegenomen. Het gebruik van hernieuwbare warmte stijgt in Den Haag nauwelijks, terwijl de andere drie grote steden hernieuwbare warmte steeds vaker benutten ([Figuur 6.5](#)).

### Het verduurzamen van de gebouwde omgeving

Het aandeel van woningen in de stad dat transitieklaar<sup>29</sup> is groeit en stond begin 2021 op 40 procent ([Figuur 6.6](#)). Tussen 2017 en 2021 is dit aandeel met bijna 10 procentpunt gegroeid. Het aantal woningen met een Energielabel A is tussen 2018 en 2022 met ruim 20.000 gestegen. Ook was een significante daling in het aantal woningen met energielabel F/G.

26 [RIS314509+Vernellen+realisatie+warmtenetten \(raadsinformatie.nl\)](https://www.raadsinformatie.nl/rapporten/2020/09/15/RIS314509+Vernellen+realisatie+warmtenetten)

27 [Maakindustrie gaat vooral voor snel rendement van duurzaamheidsinvesteringen - Rabobank](#)

28 [Hoe leert en innoveert het mkb bij de energietransitie | Topsector Energie](#)

29 Transitieklaar is, afhankelijk van de meeste waarschijnlijke alternatieve warmteoplossing in de wijk, een woning die label B of C heeft. Dit is per wijk van Den Haag bepaald (Staat van de Stad 2022).

Het aantal woningen met een zeer slechte energielabel is gedaald met ruim 25.000 (Figuur 6.7). Deze trend geldt niet alleen voor de private sector. Corporatiewoningen hebben ook steeds vaker een betere energielabel (Figuur 6.8). De kantorenvorraad (>500m<sup>2</sup>) beschikt voor 68 procent in vierkante meters over een Energielabel C, dat vanaf 2023 verplicht is. Dit betreft 42 procent van het aantal kantoren in Den Haag. Ongeveer 8% van het kantorenmetrage (12 procent van het aantal kantorengedebouwen) voldoet niet aan deze eis. Ook is de energielabel van een aanzienlijk percentage van kantoorgebouwen nog onbekend (Figuur 6.9)

### Werkgelegenheid en vraag naar klimaatbanen

Het realiseren van het klimaatakkoord en het recente coalitieakkoord brengt verschuivingen teweeg op de arbeidsmarkt. Een eerste verkennende studie heeft laten zien dat er in Zuid-Holland steeds meer banen ontstaan die gerelateerd zijn aan de energietransitie. Den Haag neemt hier, samen met Rotterdam en Delft, een groot aandeel in. De werkgelegenheid die wordt gecreëerd ontstaat voornamelijk bij een klein aantal grootbedrijven met meer dan 250 werknemers. Dit komt erop neer dat een groot gedeelte van de huidige werkgelegenheid in banen met betrekking tot de energietransitie erg geclusterd is (Figuur 6.10 en Figuur 6.11).

Behalve de banen die vervuld zijn, weten we dat er ook enorme tekorten zijn in de beroepsgroepen die bijdragen aan de klimaattransitie. Dit leidt tot veel onvervulde vacatures en geeft ook de potentie weer van economische bedrijvigheid met betrekking tot de energietransitie. Wanneer we ons richten op een selectie van vacatures in beroepsgroepen van het UWV die ook door klimaatbedrijven worden gevraagd kunnen we een inschatting maken van het gevraagde arbeidspotentieel in klimaatbanen in de stad.

Het UWV maakt onderscheid tussen werkgelegenheid voor het verduurzamen van de gebouwde omgeving en het verduurzamen van de energiesystemen.<sup>30, 31</sup> Voor minder uitstoot van CO<sub>2</sub> moeten in Nederland ruim 7 miljoen bestaande huizen en 1 miljoen gebouwen verduurzaamd worden. Hier zijn in totaal 45 verschillende technische beroepen voor nodig. Wanneer we de openstaande vacatures voor deze beroepsgroepen afzetten tegen het totaal aantal openstaande vacatures in de arbeidsmarktregio wordt duidelijk dat in het derde kwartaal van 2022 bijna 6 procent van de openstaande vacatures in Den Haag klimaatbanen voor de gebouwde omgeving betreft. Dit aandeel is vergelijkbaar met Utrecht, en hoger dan Amsterdam. Het aandeel van ontstane klimaatbanen in de gebouwde omgeving van het totaal aan ontstane vacatures geeft weer in hoeverre de nieuwe werkgelegenheid in de regio de overstap maakt naar banen die zijn gecreëerd door de klimaattransitie. Wanneer we een vergelijking maken van de switch in werkgelegenheid naar potentiële klimaatberoepen voor verduurzaming van gebouwen tussen de G4, wordt duidelijk dat Den Haag met ruim 16 procent Rotterdam en Utrecht volgt (Tabel 6.1). Het verschil tussen deze steden is echter vrij groot. Rotterdam is met een duidelijk verschil koploper in zowel het aantal openstaande en onstane klimaatvacatures. Mogelijk houdt dit verband met de eerdere conclusie dat er in Den Haag vooralsnog relatief minder woningen aardgasvrij zijn en het gemiddelde energieverbruik hoger ligt: er wordt relatief minder arbeid verricht in deze richting.

30 <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/sector/bouw/technici-nodig-klimaatdoelen-gebouwde-omgeving#:~:text=De%20publicatie%20Klimaatbanen%20in%20de,aan%20vakmensen%20aan%20te%20pakken.>

31 <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/sector/overheid/veel-vakmensen-nodig-voor-duurzamer-energiesysteem>

Daarnaast is de energiesector aan verandering onderhevig.<sup>32</sup> Het overstappen naar duurzaam opgewekte energie zorgt voor veel nieuwe banen. Hierbij kan gedacht worden aan het duurzaam opwekken van energie, maar ook het opslaan van energie, laadpalen en slimme gebouwen zijn hier enkele voorbeelden van. Voor al deze nieuwe vormen van het gebruik van schone energie is mankracht nodig voor aansluiting, plaatsing, onderhoud van nieuwe technieken en installaties. Het aantal openstaande en ontstane vacatures klimaatbanen voor een nieuw energiesysteem ligt voor Den Haag en de andere drie grote steden veel hoger dan klimaatbanen voor de gebouwde omgeving. Daarmee is het aandeel openstaande en ontstane vacatures klimaatbanen voor een nieuw energiesysteem ten opzichte van het totaal aantal openstaande en ontstane vacatures in de regio ook hoger. In Den Haag lag het percentage openstaande vacatures in het derde kwartaal van 2022 op ongeveer 11 procent en het percentage ontstane vacatures op bijna 30 procent. Dit aandeel ligt in de vier grootste steden op een vergelijkbaar niveau ([Tabel 6.2](#)).



# BRONNENLIJST

Versnellen realisatie warmtenetten Gemeente Den Haag. (2023, October 2).

<https://denhaag.raadsinformatie.nl/modules/13/750459/819966>

Werkgelegenheidsmonitor Den Haag (2022),

<https://denhaag.incijfers.nl/rapportages/Algemeen>

Werkgelegenheidsmonitor Den Haag (2021),

<https://denhaag.incijfers.nl/rapportages/Algemeen>

Instituut Gak. (2022, January 24). ZP - Instituut Gak - Sociale zekerheid in Nederland.

<https://www.instituutgak.nl/onderzoek/kennisbank/zp-en-sociale-zekerheid-in-nederland/>

Kenniswijzer Atlas voor Gemeenten (2022),

<https://denhaag.incijfers.nl/rapportages/Algemeen>

Staat van de Stad Den Haag (2022),

<https://denhaag.incijfers.nl/rapportages/Algemeen>

Kenniswijzer Economie Den Haag (Maart 2022),

<https://denhaag.incijfers.nl/rapportages/Algemeen>

Rapportage MKB vriendelijkste gemeente,

[O2022\\_Lexnova - Rapportage gemeente Den Haag - MKB-vriendelijkste gemeente 2022.pdf \(hhs.nl\)](#)

Maakindustrie gaat vooral voor snel rendement, Rabobank,

[Maakindustrie gaat vooral voor snel rendement van duurzaamheidsinvesteringen - Rabobank](#)

Regio in beeld Haaglanden,

[regio\\_in\\_beeld\\_2022\\_haaglanden\\_tcm95-442412.pdf \(hhs.nl\)](#)

Kansrijke beroepen Haaglanden,

[kansrijke\\_beroepen\\_2022\\_haaglanden\\_tcm95-442450.pdf \(hhs.nl\)](#)

Klimaatmonitor Rapportage Energieverbruik Den Haag

Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman en Wakefield

Mapping the energy innovation ecosystem of Zuid-Holland,

<https://staatvan.zuid-holland.nl/wp-content/uploads/Mapping-the-Energy-Transition-Ecosystem-of-Zuid-Holland.pdf>

Start up en scale-up monitor Metropoolregio Rotterdam Den Haag, Birch

[file:///C:/Users/aterzi/Downloads/Startup%20en%20scale%20monitor%20eindrapportage%2016%20december%202022%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/aterzi/Downloads/Startup%20en%20scale%20monitor%20eindrapportage%2016%20december%202022%20(1).pdf)

Grote verschillen in ervaren brede welvaart tussen en binnen gemeenten Raboresearch,

<https://www.rabobank.nl/kennis/d011277736-grote-verschillen-in-ervaren-brede-welvaart-tussen-en-binnen-gemeenten>



**Retailmonitor Den Haag Stec (2022)**

**Ruimtebehoefte bedrijvigheid Den Haag, Stec (2019)**

**Hoe leert en innoveert het mkb bij de energietransitie | Topsector Energie**

<https://www.topsectorenergie.nl/nieuws/hoe-leert-en-innoveert-het-mkb-bij-de-energietransitie>

**Rijksoverheid stimuleert duurzame energie | Duurzame energie | Rijksoverheid.nl**

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/meer-duurzame-energie-in-de-toekomst>

**Regionale economische groei, vierde kwartaal 2022 (cbs.nl)**

<https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2023/08/regionale-economische-groei-vierde-kwartaal-2022>

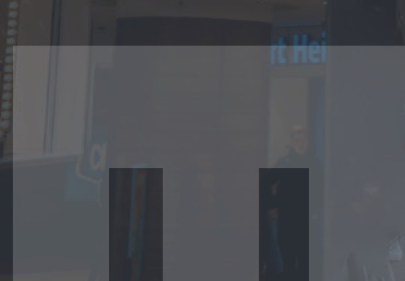




1



W



Bijenkorf 



it Hei

# BIJLAGE STAAT VAN DE HAAGSE ECONOMIE 2022

TABEL 1.1: INDICATOREN NAAR DOELEN ECONOMISCHE VISIE

[TERUG >](#)

INDICATOREN	
<b>BREDE ECONOMISCHE BLOEI</b>	BBP per inwoner Groei aantal banen per gemeente Banen p. 1000 personen van 15-74 jarigen Banen p. 100 werkenden en werklozen (arbeidsmarktbalans) Pendel van en naar Den Haag Ontwikkeling openstaande vacatures Werkloosheidspercentage Werkloosheidspercentage naar achtergrond Uitstroom uit WW naar werk Uitstroom uit WW naar bijstand Percentage huishoudens met langdurig laag inkomen Langdurig laag inkomen naar achtergrond Bruto arbeidsparticipatie Bruto arbeidsparticipatie naar achtergrond
<b>ATTRACTIEVE STAD</b>	Woon aantrekkelijkheidsindex Woon aantrekkelijkheidscomponenten Bereikbaarheid banen Brede welvaart Vestiging en vertrek Aantal HBO/WO studenten Woningvoorraad Gemiddelde woningbezetting Verhuringen corporatiesector Aantal bezoeken Aantal bezoekers Gemiddelde bestedingen toeristisch bezoek Toeristische bestedingen Overnachtingen Zakelijke overnachtingen Congressen
<b>VEERKRACHTIGE STRUCTUUR</b>	Werkgelegenheid per sector Groei werkgelegenheid per sector Groei werkgelegenheid MKB en grootbedrijf Vestigingen naar grootteklasse Startups per sector Startups locatiequotiënt Bruto toegevoegd product sectoren Bruto toegevoegd product en arbeidsjaren Arbeidsproductiviteit Arbeidsproductiviteit per sector R&D Uitgaven

**EXCELLENT  
ONDERNEMERSKLIMAAT**

Aandeel vestigingen met krimp, stagnatie, groei en snelle groei  
 Snelgroeiende vestigingen  
 Verdeling bedrijven naar type groei  
 Locatiequotiënt snelgroeiende bedrijven  
 Oprichting vestigingen  
 Opheffing vestigingen  
 Groei en vestiging Haagse eenmanszaken  
 Oprichting vestigingen van 100-249 werknemers  
 Oprichting vestigingen met 250 of meer werknemers  
 Opheffing vestigingen met 100-249 werknemers  
 Opheffing vestigingen met 100-249 werknemers  
 Waardering ondernemersklimaat  
 Entrepreneurial Ecosystem Index  
 Ervaren belemmeringen bij vinden van arbeidskrachten  
 Ervaren financiële beperkingen  
 Ervaren belemmeringen m.b.t. het vinden van productiemiddelen, materiaal of ruimte  
 Gediplomeerden  
 Woonregio alumni hoger onderwijs  
 Vergrijzing werknemers naar leeftijdsklasse en sector

**GENOEG RUIMTE VOOR  
BEDRIJVIGHEID**

Voorraad winkelmarkt  
 Aanbod winkelmarkt  
 Leegstand winkelmarkt  
 Winkelleegstand in % van de voorraad  
 Aanbod winkelmarkt Den Haag  
 Opname winkelruimte, Den Haag  
 Kantoorvoorraad, leegstand en leegstandspercentage  
 Opname en aanbod kantoorruimte Den Haag  
 Kantooraanbod en leegstand per deelgebied Den Haag  
 Opname kantoorruimte per deelgebied Den Haag  
 Opname kantoorruimte Den Haag  
 Opname en aanbod bedrijfsruimte Nederland  
 Aanbod en Opname bedrijfsruimte Den Haag  
 Aanbod bedrijfsruimte Den Haag per deelgebied  
 Opname bedrijfsruimte Den Haag per deelgebied  
 Opname bedrijfsruimte Den Haag naar sector  
 Verhuisdynamiek Den Haag

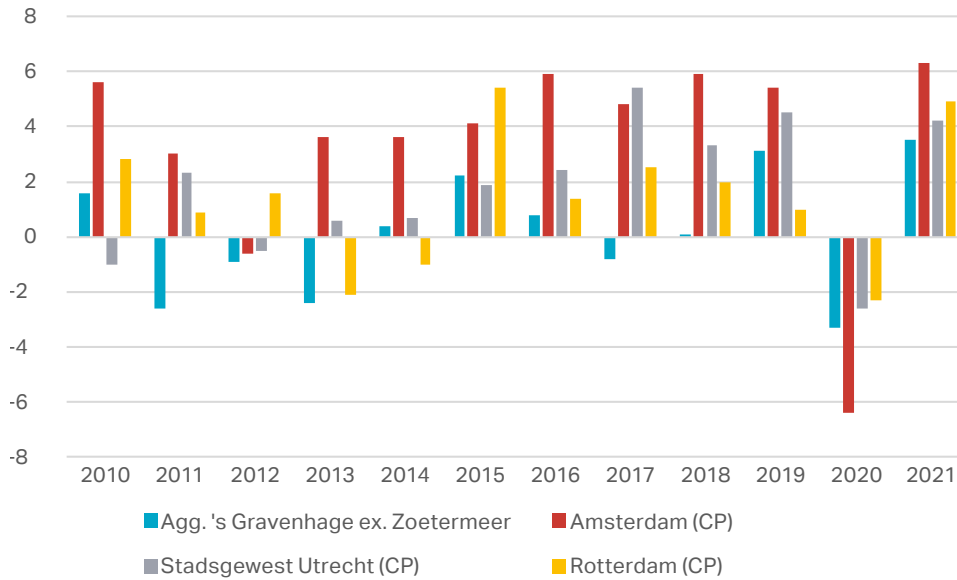
**SPECIAL: ENERGIETRANSITIE**

Energieverbruik  
 Aardgasverbruik kleinverbruikers  
 Gemiddeld aardgasverbruik woningen  
 Elektriciteitsverbruik (TJ) en aandeel hernieuwbare elektriciteit (%)  
 Hernieuwbare warmte  
 Aandeel woningen transitieklaar  
 Energielabels woningvoorraad  
 Energielabels corporatiewoningen  
 Energielabel kantorenvoorraad  
 Klimaatbanen per sector  
 Klimaatbanen per grootteklasse  
 Vacatures klimaatbanen gebouwde omgeving  
 Vacatures klimaatbanen energie

# BREDE ECONOMISCHE BLOEI

**FIGUUR 1.1: BBP VOLUMEMUTATIE IN %, G4 (COROP-PLUS)**

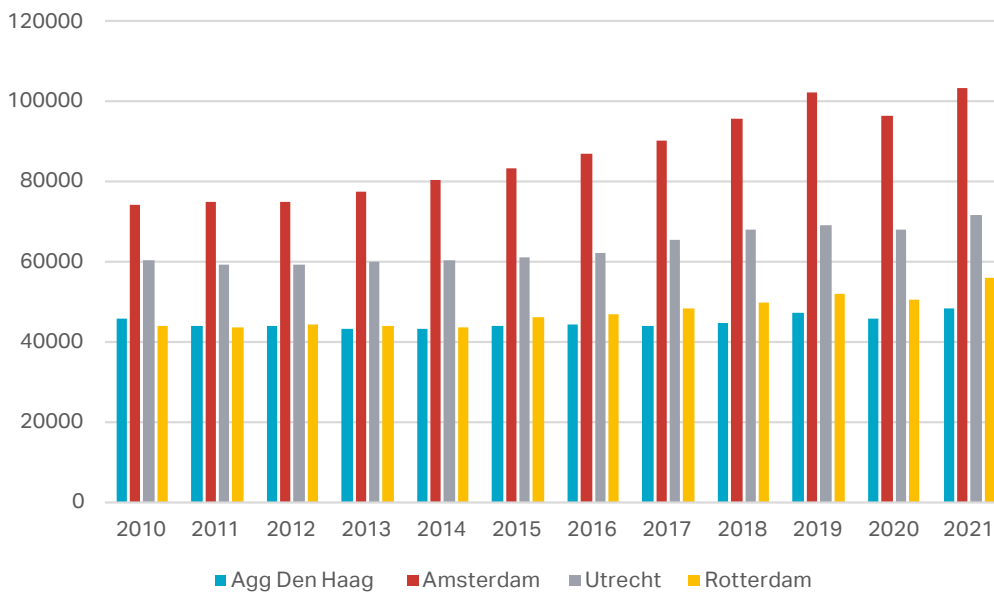
[TERUG >](#)



Bron: CBS

**FIGUUR 1.2: BBP PER INWONER, G4 (COROP-PLUS)**

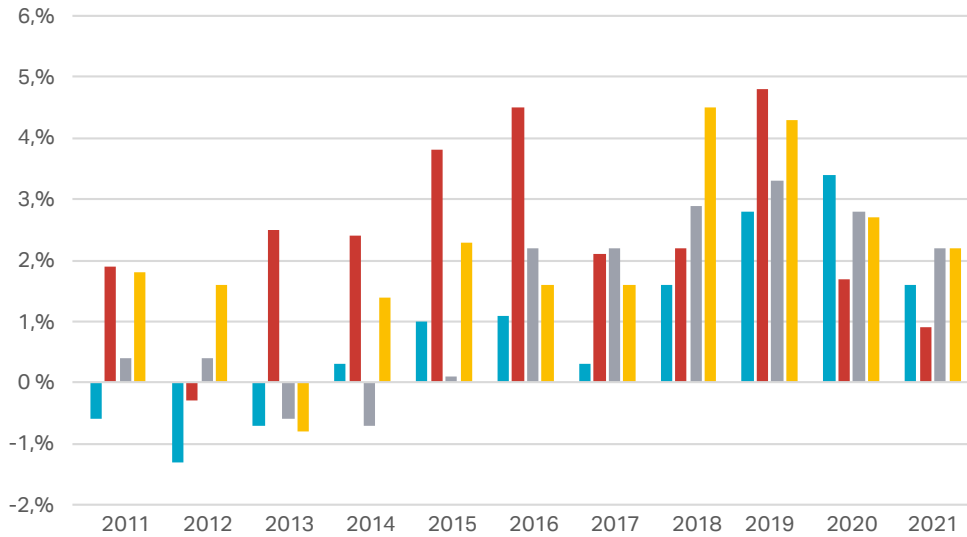
[TERUG >](#)



Bron: CBS

**FIGUUR 1.3: GROEI AANTAL BANEN, G4 (GEMEENTE)**

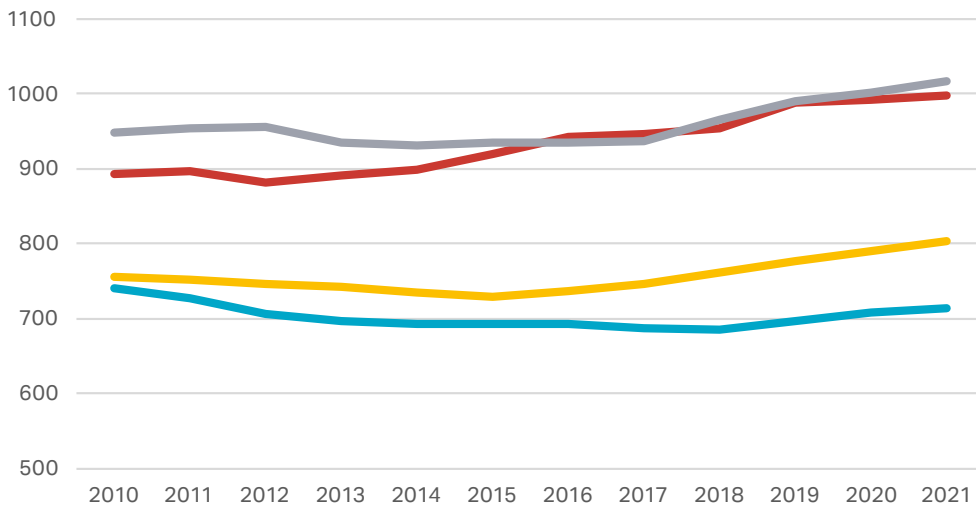
[TERUG >](#)



Bron: waarstaatjegemeente.nl

**FIGUUR 1.4: BANEN P. 1000 PERSONEN VAN 15-74 JARIGEN, G4 (GEMEENTE).**

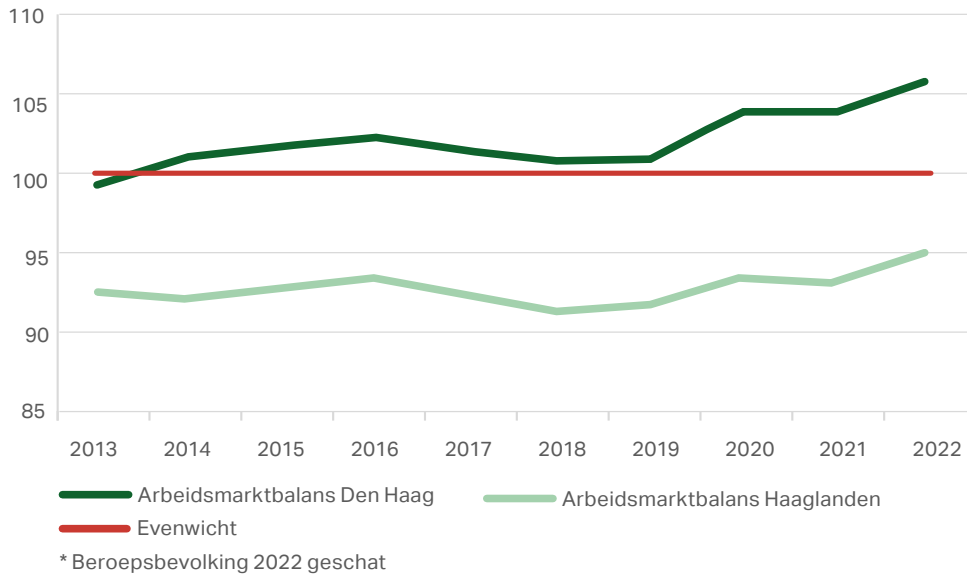
[TERUG >](#)



Bron: waarstaatjegemeente.nl

**FIGUUR 1.5: BANEN P. 100 WERKENDEN EN WERKLOZEN (ARBEIDSMARKTBALANS)**

[TERUG >](#)



Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden en CBS, bewerking SEPO

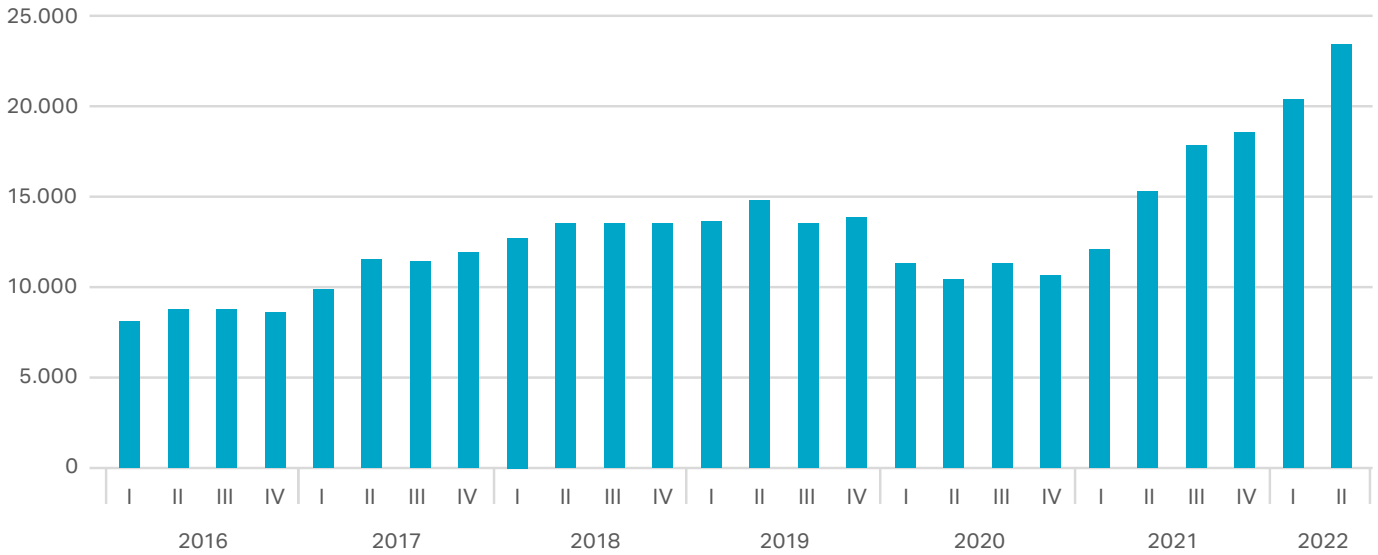
**FIGUUR 1.6: PENDEL VAN EN NAAR DEN HAAG, BEGIN 2022**

[TERUG >](#)



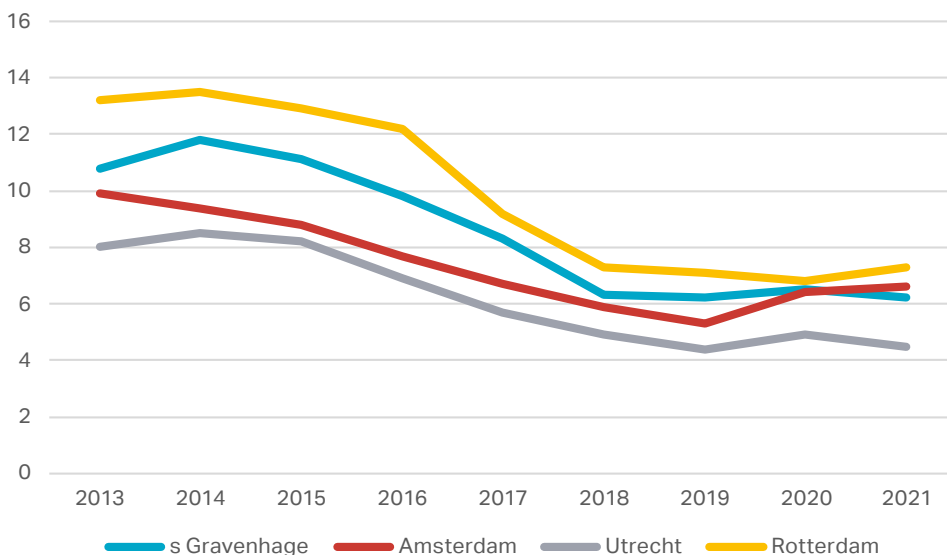
Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden 2002

**FIGUUR 1.7: ONTWIKKELING OPENSTAANDE VACATURES, ARBEIDSMARKTREGIO HAAGLANDEN** [TERUG >](#)



Bron: UWV

**FIGUUR 1.7: WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE, G4 (GEMEENTE)** [TERUG >](#)



Bron: CBS



TABEL 1.2: WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE NAAR ACHTERGROND, GEMEENTE DEN HAAG

TERUG &gt;

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Totaal</b>	10.8	11.8	11.1	9.8	8.3	6.3	6.2	6.5	6.2
<b>Mannen</b>	10.8	11.4	10.8	9.1	7.8	6.2	6.1	5.9	5.9
<b>Vrouwen</b>	10.8	12.3	11.3	10.7	8.8	6.4	6.3	7.1	6.5
<b>15 tot 25 jaar</b>	18.6	19.6	16.9	17.3	14.8	11.6	11.6	14.7	14.2
<b>25 tot 45 jaar</b>	9.2	10.2	9.3	7.7	6.6	4.8	4.8	5.2	4.9
<b>45 tot 75 jaar</b>	9.5	10.6	10.8	9.3	7.6	6.1	5.6	4.5	4.3
<b>Nederlands</b>	7.3	7.9	7.2	7.2	6.3	4.9	4.5	4.3	4.5
<b>Westers</b>	10.1	10.1	10.3	9.4	6.9	6.3	6.0	5.9	7.6
<b>Niet-Westers</b>	16.6	18.0	16.8	13.5	11.7	8.1	8.4	9.5	7.5
<b>Laag</b>	16.2	17.8	18.7	15.9	13.1	11.0	10.0	11.2	10.2
<b>Middelbaar</b>	12.2	13.1	12.7	11.1	9.5	6.7	6.9	7.5	6.5
<b>Hoog</b>	6.5	7.2	5.7	5.7	5.0	3.9	3.8	3.9	4.3

Bron: CBS

FIGUUR 1.8: PERSONEN DIE UITSTROMEN UIT DE WW NAAR WERK, ABSOLUUT EN IN % VAN UITSTROOM, G4 (GEMEENTE)

TERUG &gt;

	Totaal uitstroom			Uitstroom naar werk <sup>1</sup>			Percentage uitstroom naar werk		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
<b>s Gravenhage</b>	12.756	15.295	13.842	7.785	8.683	8.354	61,0%	56,8%	60,4%
<b>Amsterdam</b>	21.890	29.688	28.650	13.455	16.578	17.497	61,5%	55,8%	61,1%
<b>Rotterdam</b>	17.620	21.126	19.017	11.039	12.304	11.801	62,7%	58,2%	62,1%
<b>Utrecht</b>	7.353	9.203	8.022	4.948	5.910	5.417	67,3%	64,2%	67,5%

Beëindigde WW wegens max duur	cumulatief		mutatie		leeftijd		
	2022	2021	abs.	%	< 27	27-50	>=50
<b>Grote gemeenten</b>							
Amsterdam	5.655	10.753	-5.098	-47,4%	776	3.488	1.391
Rotterdam	4.376	6.693	-2.317	-34,6%	818	2.562	996
s Gravenhage	3.176	5.186	-2.010	-38,8%	549	1.920	707
Utrecht	1.672	2.516	-844	-33,5%	280	1.021	371

FIGUUR 1.9: PERSONEN DIE UITSTROMEN UIT DE WW EN NA DE WW IN DE BIJSTAND KOMEN, ABSOLUUT EN IN % VAN UITSTROOM, G4 (GEMEENTEN)

[TERUG >](#)

	Totaal uitstroom			Uitstroom naar bijstand			Uitstroompercentage		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
<b>s Gravenhage</b>	12.756	15.295	13.842	750	1.180	700	5,8%	7,7%	5,0%
<b>Amsterdam</b>	21.890	29.688	28.650	1.150	2.210	1.460	5,2%	7,4%	5,1%
<b>Rotterdam</b>	17.620	21.126	19.017	1.120	2.070	1.400	6,4%	9,8%	7,4%
<b>Utrecht</b>	7.353	9.203	8.022	290	430	320	3,9%	4,7%	3,9%
<b>Eindhoven</b>	5.636	6.661	6.014	210	330	180	3,6%	5,0%	3,0%
<b>Nederland</b>	349.054	394.406	368.525	13.530	20.940	13.300	3,9%	5,3%	3,6%

Bron: UWV

	Totaal uitstroom			Uitstroom naar bijstand			Uitstroompercentage		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
<b>s Gravenhage</b>	<b>12.756</b>	<b>15.295</b>	<b>13.842</b>	<b>745</b>	<b>1.183</b>	<b>696</b>	<b>5,8%</b>	<b>7,7%</b>	<b>5,0%</b>
Basisonderwijs	1.935	1.971	1.643	149	218	152	7,7%	11,1%	9,3%
VMBO	1.640	1.750	1.612	150	222	127	9,1%	12,7%	7,9%
MBO-1	132	132	102	15	19	*	11,4%	14,4%	7% tot 8%
MBO-algemeen	239	197	203	36	23	13	15,1%	11,7%	6,4%
Havo/VWO	829	1.015	920	46	81	36	5,5%	8,0%	3,9%
MBO-2	742	671	611	60	73	44	8,1%	10,9%	7,2%
MBO-3	628	599	594	37	57	35	5,9%	9,5%	5,9%
MBO-4	1.286	1.307	1.281	71	101	57	5,5%	7,7%	4,4%
Hbo/bachelor	1.803	1.738	1.699	78	92	65	4,3%	5,3%	3,8%
WO/master	1.163	1.194	1.079	25	41	16	2,1%	3,4%	1,5%
Onbekend	2.359	4.721	4.098	78	256	143	3,3%	5,4%	3,5%

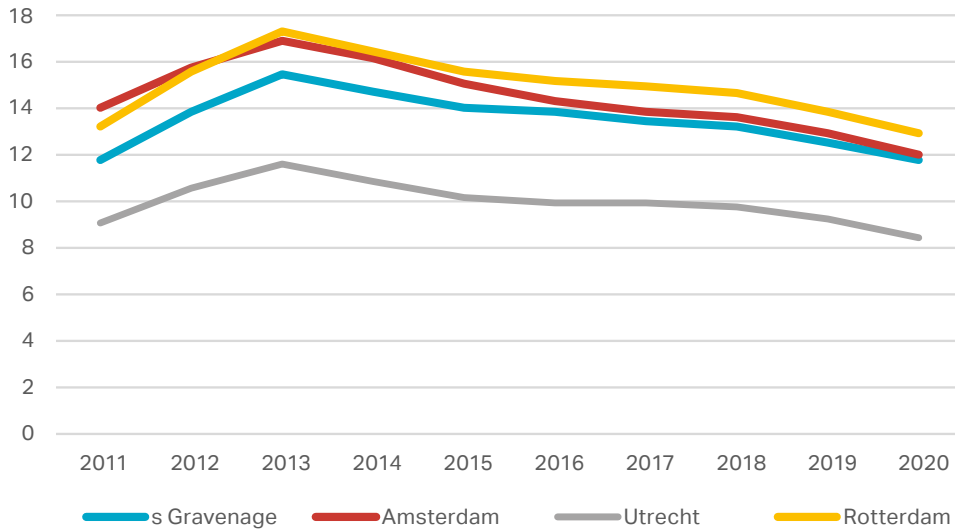
<b>Amsterdam</b>	<b>21.890</b>	<b>29.688</b>	<b>28.650</b>	<b>1.145</b>	<b>2.206</b>	<b>1.463</b>	<b>5,2%</b>	<b>7,4%</b>	<b>5,1%</b>
Basisonderwijs	1.614	1.850	1.769	190	336	234	11,8%	18,2%	13,2%
VMBO	1.918	2.096	2.184	196	290	199	10,2%	13,8%	9,1%
MBO-1	171	151	175	29	30	23	17,0%	19,9%	13,1%
MBO-algemeen	346	306	307	30	33	21	8,7%	10,8%	6,8%
Havo/VWO	1.570	2.037	2.131	70	132	87	4,5%	6,5%	4,1%
MBO-2	734	816	856	67	126	77	9,1%	15,4%	9,0%
MBO-3	713	759	766	49	87	49	6,9%	11,5%	6,4%
MBO-4	1.888	1.945	2.157	124	159	114	6,6%	8,2%	5,3%
Hbo/bachelor	4.399	4.623	4.672	114	194	133	2,6%	4,2%	2,8%
WO/master	4.165	4.169	3.906	96	148	72	2,3%	3,6%	1,8%
Onbekend	4.372	10.936	9.727	180	671	454	4,1%	6,1%	4,7%

	Totaal uitstroom			Uitstroom naar bijstand			Uitstroompercentage		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
<b>Rotterdam</b>	<b>17.620</b>	<b>21.126</b>	<b>19.017</b>	<b>1.123</b>	<b>2.067</b>	<b>1.398</b>	<b>6,4%</b>	<b>9,8%</b>	<b>7,4%</b>
Basisonderwijs	2.352	2.417	2.057	213	329	247	9,1%	13,6%	12,0%
VMBO	2.683	2.829	2.491	233	359	236	8,7%	12,7%	9,5%
MBO-1	264	272	230	27	54	31	10,2%	19,9%	13,5%
MBO-algemeen	666	544	475	54	75	49	8,1%	13,8%	10,3%
Havo/VWO	967	1.177	1.082	51	91	67	5,3%	7,7%	6,2%
MBO-2	1.231	1.293	1.160	114	203	143	9,3%	15,7%	12,3%
MBO-3	1.001	970	965	74	119	72	7,4%	12,3%	7,5%
MBO-4	2.028	1.993	1.890	135	215	153	6,7%	10,8%	8,1%
Hbo/bachelor	2.209	2.262	2.092	79	128	87	3,6%	5,7%	4,2%
WO/master	1.427	1.382	1.353	28	57	38	2,0%	4,1%	2,8%
Onbekend	2.792	5.987	5.222	115	437	275	4,1%	7,3%	5,3%
<b>Utrecht</b>	<b>7.353</b>	<b>9.203</b>	<b>8.022</b>	<b>290</b>	<b>433</b>	<b>315</b>	<b>3,9%</b>	<b>4,7%</b>	<b>3,9%</b>
Basisonderwijs	396	457	388	48	57	43	12,1%	12,5%	11,1%
VMBO	559	636	545	36	46	42	6,4%	7,2%	7,7%
MBO-1	49	48	51	*	*	*	12% tot 13%	8% tot 9%	17% tot 18%
MBO-algemeen	113	83	81	13	16	*	11,5%	19,3%	9% tot 10%
Havo/VWO	430	576	547	19	36	13	4,4%	6,3%	2,4%
MBO-2	260	266	219	14	25	18	5,4%	9,4%	8,2%
MBO-3	225	190	226	11	22	15	4,9%	11,6%	6,6%
MBO-4	627	599	543	45	31	24	7,2%	5,2%	4,4%
Hbo/bachelor	1.652	1.704	1.441	33	56	38	2,0%	3,3%	2,6%
WO/master	1.859	1.805	1.517	33	33	16	1,8%	1,8%	1,1%
Onbekend	1.183	2.839	2.464	32	107	89	2,7%	3,8%	3,6%

Bron: UWV

**FIGUUR 1.10: PERCENTAGE HUISHOUDENS MET LANGDURIG LAAG INKOMEN (TENMINSTE 1 JAAR), G4 (GEMEENTE)**

[TERUG >](#)



Bron: CBS

**TABEL 1.3: LANGDURIG LAAG INKOMEN NAAR ACHTERGROND, DEN HAAG**

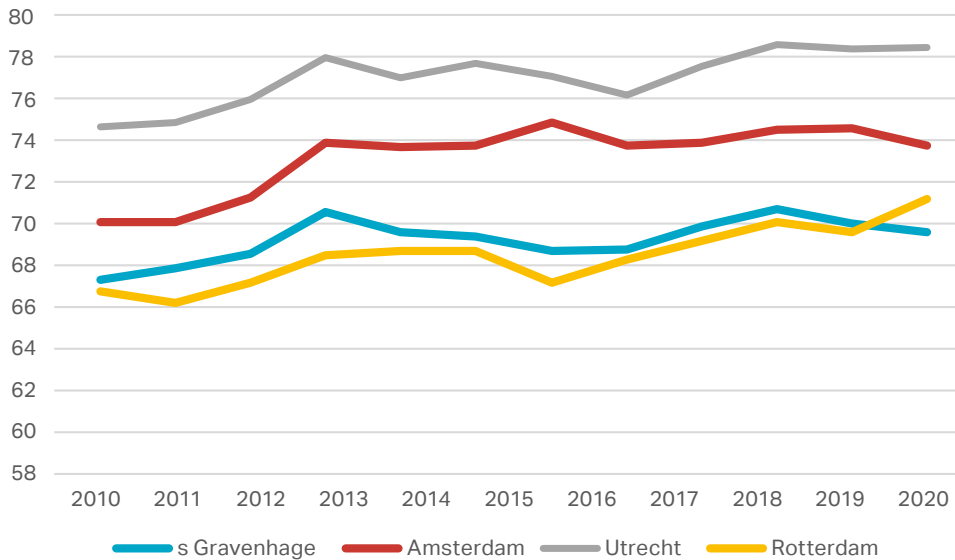
[TERUG >](#)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Hoofdkostwinner: tot 25 jaar	22.4	26.2	29.5	29.2	28.2	27.8	26.4	22.4	19.9	19.1
Hoofdkostwinner: 25 tot 45 jaar	12.9	14.9	16.6	15.8	15.6	15.0	14.1	13.7	12.5	11.6
Hoofdkostwinner: 45 tot 65 jaar	13.6	15.1	16.7	16.3	16.3	16.6	16.3	16.3	15.6	14.9
Hoofdkostwinner: 65 jaar of ouder	3.9	7.0	8.4	7.4	5.0	4.9	5.0	5.6	5.9	5.6
Hoofdkostwinner: Nederland	6.8	7.5	8.3	7.9	8.0	7.8	7.7	7.6	7.2	6.7
Hoofdkostwinner: westers	11.9	13.6	14.9	13.5	12.5	12.1	11.2	11.0	10.5	10.8
Hoofdkostwinner: niet-westers	21.8	26.5	29.4	27.9	25.9	25.4	24.1	23.6	21.9	20.1
Bron: Inkomen als werknemer	4.3	4.8	5.1	4.7	4.0	3.5	3.3	3.3	3.0	2.7
Bron: Inkomen als zelfstandige	17.6	19.2	20.4	18.3	17.2	14.8	13.0	12.3	11.1	11.7

Bron: CBS

FIGUUR 1.11: BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE IN %, G4 (GEMEENTE)

TERUG &gt;



Bron: CBS

TABEL 1.4: BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE NAAR ACHTERGROND, DEN HAAG

TERUG &gt;

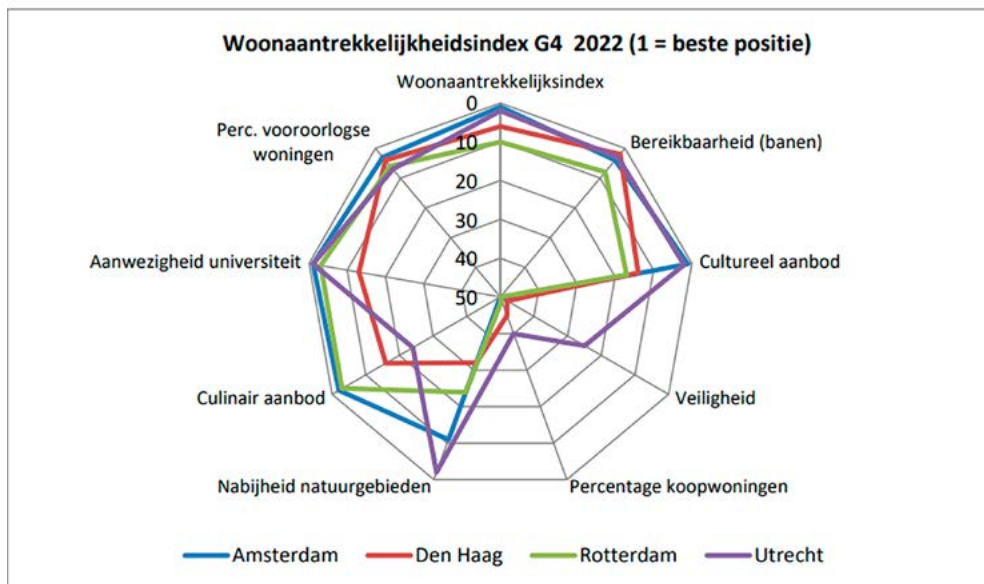
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Totaal</b>	70.5	69.5	69.3	68.6	68.7	69.8	70.6	69.9	69.5
<b>Mannen</b>	75.9	75.1	74.4	74	74.5	74.6	75.2	74.5	72.7
<b>Vrouwen</b>	65.2	63.8	64.3	63.3	63	65.1	66	65.5	66.2
<b>Leeftijd: 15 tot 25 jaar</b>	70.7	68.3	70.3	68.8	68.5	66.1	70.3	67.9	69.3
<b>Leeftijd: 25 tot 45 jaar</b>	84.6	83.3	82	80.5	81.1	83.7	84.1	83.7	83.3
<b>Leeftijd: 45 tot 75 jaar</b>	56.6	56.7	57.2	57.7	57.7	58.8	58.9	58.7	57.5
<b>Nederlands</b>	71.4	69.7	70	69.6	70.1	69.4	70.4	71.2	71.7
<b>Westers migrantieachtergrond</b>	71.2	69.4	69.5	68.3	70.9	70.7	71.3	71.5	70.6
<b>Niet-Westers migrantenachtergrond</b>	69.7	69.3	68.7	67.9	66.1	70.3	71.2	68	66.6
<b>Laag onderwijs</b>	53.8	52.8	51.6	50.3	49.6	52	53.3	50.7	49.3
<b>Middelbaar onderwijs</b>	72.8	72.6	71.8	70.9	71.3	72.5	72.9	69.6	70.4
<b>Hoog onderwijs</b>	84.7	81.9	82.5	83.1	82.8	81.2	81.9	83.4	84.1

Bron: CBS

# STAD

**FIGUUR 2.1: WOONAANTREKKELIJKHEIDSINDEX 2022, G4 (GEMEENTE)**

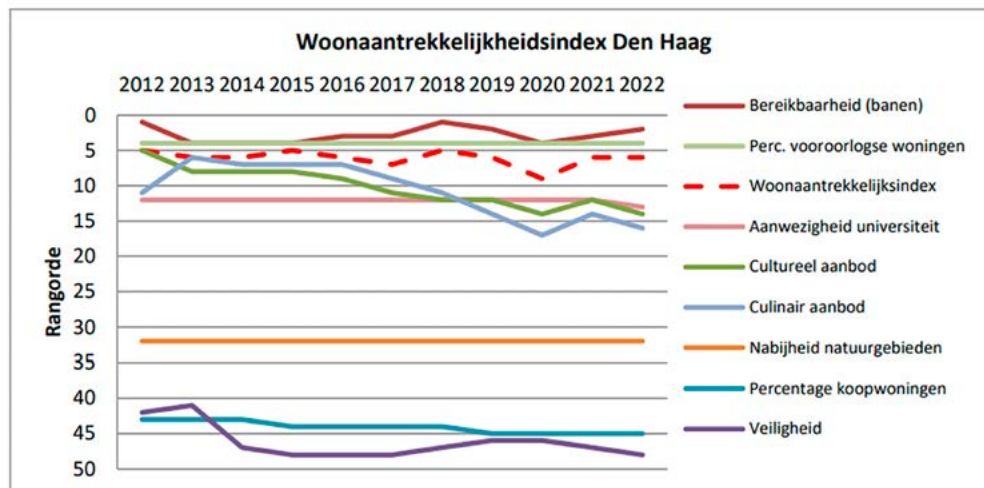
[TERUG >](#)



Bron: Atlas voor gemeenten 2022

**FIGUUR 2.2: WOONAANTREKKELIJKHEIDSCOMPONENTEN, DEN HAAG 2012-2022**

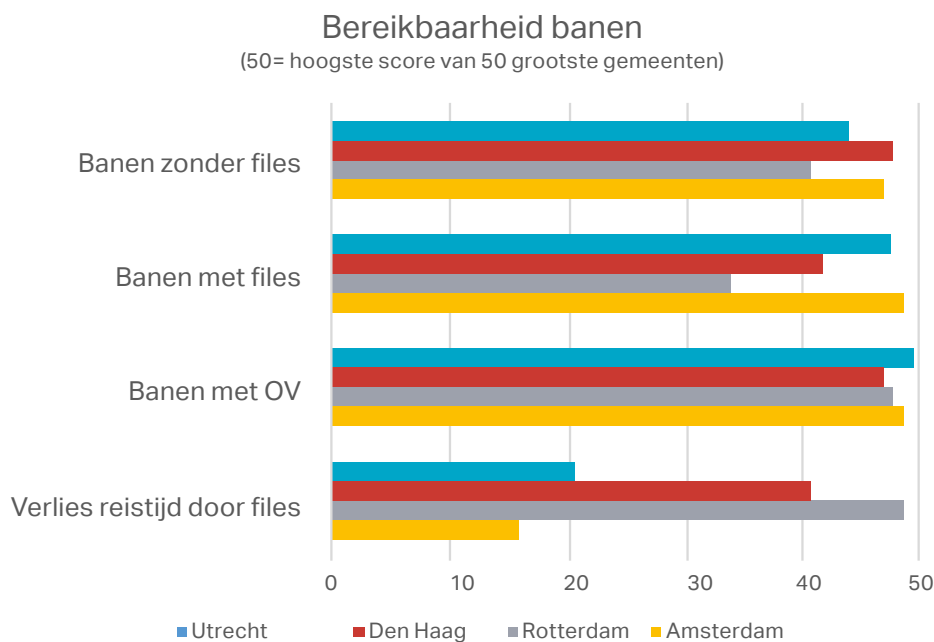
[TERUG >](#)



Bron: Atlas voor gemeenten 2022

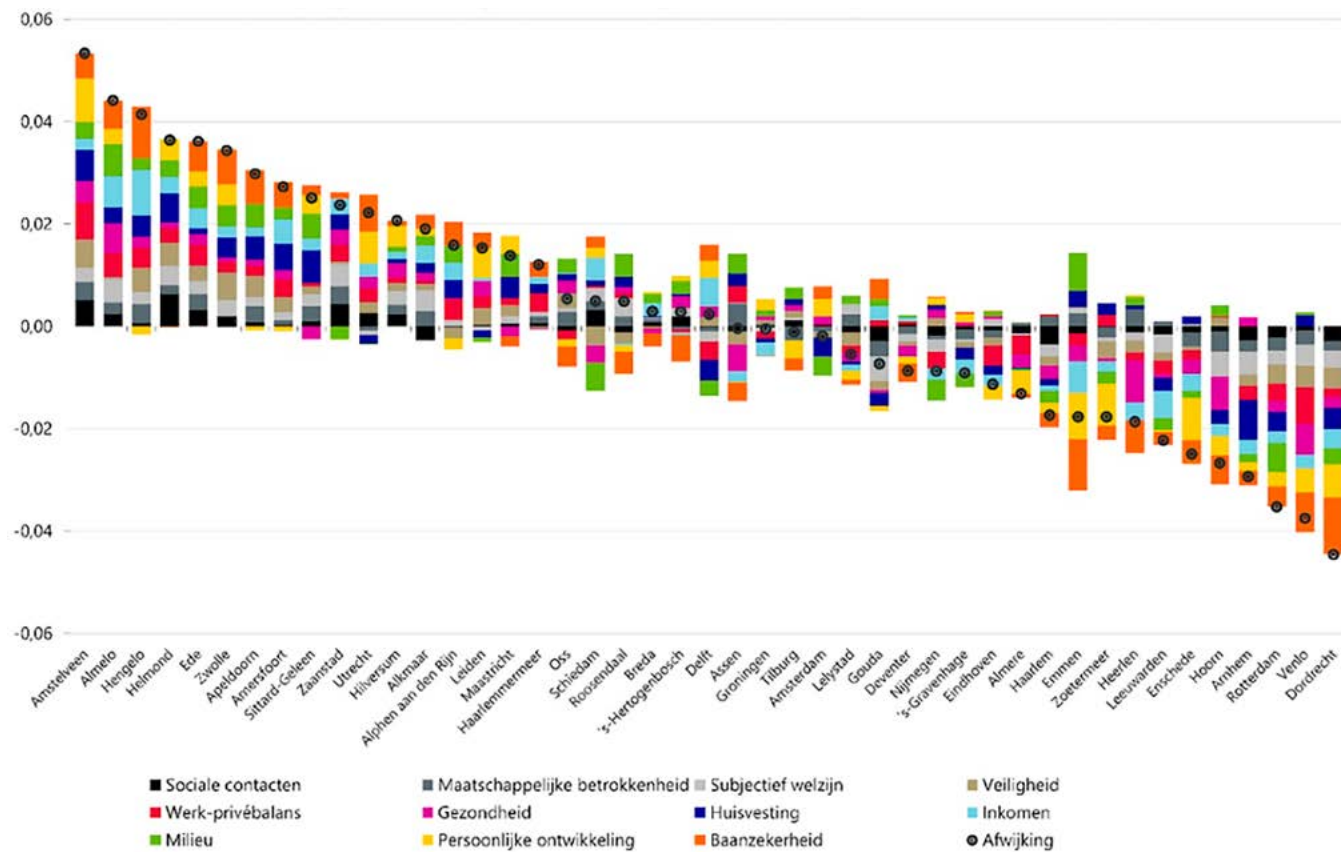
**FIGUUR 2.3: BEREIKBAARHEID BANEN, G4 (GEMEENTE)**

[TERUG >](#)



Bron: Atlas voor gemeenten 2021

**FIGUUR 2.4: AANDEEL DIMENSIES IN AFWIJKING SCORE OP BREDE WELVAART VAN HET GEMIDDELDE VAN GEMEENTEN IN DE ANALYSE** [TERUG >](#)



Bron: RaboResearch

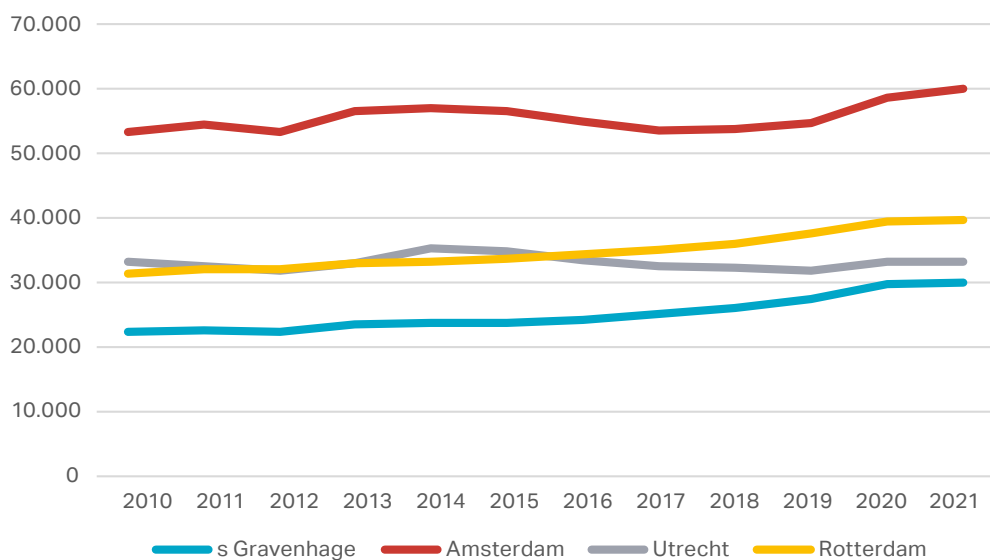
TABEL 2.1: VESTIGING EN VERTREK IN EN UIT GEMEENTE DEN HAAG (AANTALLEN)

[TERUG >](#)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Bevolking aan het begin van de periode</b>	514861	519988	524882	532561	537833	545838	548320
<b>Vestiging in de gemeente  Totaal</b>	34059	36324	38612	37518	40256	38142	39436
<b>Vestiging in de gemeente  Vanuit een andere gemeente</b>	19559	20809	21370	20033	20253	21928	21616
<b>Vestiging in de gemeente  Immigratie</b>	14500	15515	17242	17485	20003	16214	17820
<b>Vertrek uit de gemeente  Totaal</b>	31200	33853	33248	34226	34553	37170	35830
<b>Vertrek uit de gemeente  Naar andere gemeente</b>	20683	22058	22521	22781	23930	24902	26604
<b>Vertrek uit de gemeente  Emigratie</b>	10517	11795	10727	11445	10623	12268	9226
<b>Overige correcties</b>	-243	-115	-116	-348	-37	-80	-53
<b>Bevolking aan het einde van de periode</b>	519988	524882	532561	537833	545838	548320	553417

Bron: CBS

FIGUUR 2.5: AANTAL HBO/WO STUDENTEN, G4 (GEMEENTE)

[TERUG >](#)

Bron: CBS



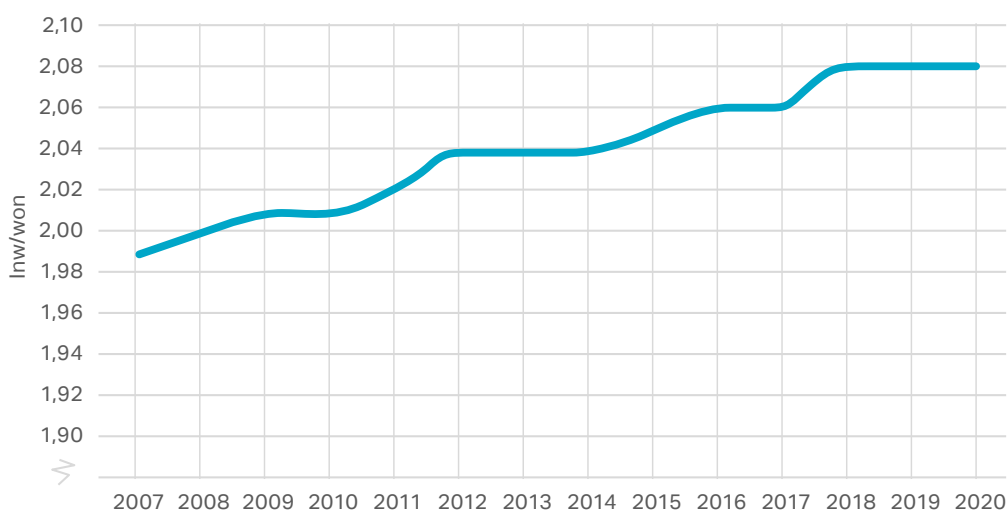
**FIGUUR 2.6: WONINGVOORRAAD GEMEENTE DEN HAAG**[TERUG >](#)

	1-1-2017	1-1-2018	1-1-2019	1-1-2020	1-1-2021
Totaal aantal woningen:	248.624	251.337	253.494	256.170	259.419
Koopwoningen	111.080	112.412	112.724	113.033	112.773
Particuliere huurwoningen	54.365	54.573	58.601	60.302	63.962
Corporatiewoningen	80.305	80.162	80.215	80.415	80.621
Eigendom niet bepaald	2.874	4.190	1.954	2.420	2.063
Koopwoningen:	44,7%	44,7%	44,5%	44,1%	43,5%
Particuliere huurwoningen:	21,9%	21,7%	23,1%	23,5%	24,7%
Corporatiewoningen:	32,3%	31,9%	31,6%	31,4%	31,1%
Eigendom niet bepaald	1,2%	1,7%	0,8%	0,9%	0,8%

Figuur 2.1: grootte woningvoorraad in Den Haag en verdeling in sectoren, 2017-2021

Bron: DHIC, woningen naar eigendom op grond van cijfers van de Gemeentelijke Belastingdienst (Onroerendezaakbelasting)

Bron: De Staat van de Stad 2022

**FIGUUR 2.7: GEMIDDELTE WONINGBEZETTING DEN HAAG**[TERUG >](#)

Bron: Staat van de Stad 2022, Den Haag

**FIGUUR 2.8: VERHURINGEN IN DE CORPORATIESECTOR GEMEENTE DEN HAAG**[TERUG >](#)

Kengetallen DEN HAAG	2017	2018	2019	2020	2021
verhuringen	5.142	4.292	4.112	3.916	4.921
advertenties (exclusief nieuwbouw)	3.610	2.939	2.676	2.345	3.292
goede reacties (exclusief nieuwbouw)	1.049.814	890.344	934.884	931.249	1.151.347
reactiegraad (exclusief nieuwbouw)	291	303	349	397	350
weigeringen per advertentie (excl. nieuwbouw)	9,5	9,1	8,3	9,6	10,4
kansrijke woningzoekenden	58.536	57.096	52.458	56.587	61.682
wachtrij	11	13	13	14	13
kans op een woning	8,8%	7,5%	7,8%	6,9%	8,0%
druk op het gemeentelijk aanbod	2,9	3,7	4,2	4,2	3,4

Bron: Rapport Sociale Verhuurders Haaglanden 2022

**TABEL 2.2: AANTAL BEZOEKEN 2017-2021 (X1000), G4 (GEMEENTE)**[TERUG >](#)

	2017	2018	2019	2020	2021	Vershil t.o.v. 2019	Vershil t.o.v. 2020
<b>Amsterdam</b>	17.031	17.824	16.960	9.680	9.575	-44%	-1%
<b>Den Haag</b>	9.032	12.659	9.571	6.261	6.819	-29%	+9%
<b>Rotterdam</b>	13.542	14.816	12.398	7.439	8.289	-33%	+11%
<b>Utrecht</b>	10.943	13.450	10.361	7.531	6.747	-35%	-10%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

**TABEL 2.3: AANTAL BEZOEKERS 2017-2021 (X 1000), G4 (GEMEENTE)**[TERUG >](#)

	2017	2018	2019	2020	2021	Vershil t.o.v. 2019
<b>Amsterdam</b>	4.496	4.471	4.381	2.563	2.388	-46%
<b>Den Haag</b>	2.615	3.454	3.171	2.115	1.979	-38%
<b>Rotterdam</b>	3.296	3.279	3.036	1.919	1.878	-38%
<b>Utrecht</b>	3.206	3.326	2.957	2.101	1.853	-37%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

**TABEL 2.4: GEMIDDELDE BESTEDINGEN TOERISTISCH BEZOEK (X 1000), G4 (GEMEENTE)**[TERUG >](#)

	2017	2018	2019	2020	2021	Vershil t.o.v. 2019
<b>Amsterdam</b>	€50,10	€58,80	€57,40	€57,10	€60,80	+6%
<b>Den Haag</b>	€47,30	€49,50	€52,70	€41,70	€53,90	+2%
<b>Rotterdam</b>	€52,10	€54,30	€62,10	€54,10	€52,90	-15%
<b>Utrecht</b>	€48,20	€51,90	€59,00	€56,90	€58,60	-1%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

TABEL 2.5: TOERISTISCHE BESTEDINGEN IN MILJOEN EURO'S (2017-2021)

[TERUG >](#)

	2017	2018	2019	2020	2021	Vershil tov 2019	Vershil tov 2020
<b>Nationaal toeristisch bezoek</b>	€ 427,2	€ 626,7	€ 504,2	€ 254,8	€ 367,5	-24%	+44%
<b>Internationaal verblijfsbezoek</b>	€ 121,6	€ 122,2	€ 117,3	€ 66,5	€ 55,4	-53%	-17%
<b>Totaal</b>	€ 548,8	€ 748,9	€ 621,5	€ 321,3	€ 422,9	-29%	+32%

Bron: CBS

TABEL 2.6: OVERNACHTINGEN (X 1000) IN 2021 (EN 2019), G4 (GEMEENTE)

[TERUG >](#)

	Nederland	Buitenland	Totaal	Vershil t.o.v. 2019	Vershil t.o.v. 2020
<b>Amsterdam</b>	1.9263 (2.886)	3.848 (15.489)	5.775 (18.375)	-69%	0%
<b>Den Haag</b>	745 (808)	448 (868)	1.193 (1.675)	-29%	+21%
<b>Rotterdam</b>	723 (996)	442 (1.039)	1.166 (2.035)	-43%	+13%
<b>Utrecht</b>	369 (331)	123 (422)	492 (752)	-35%	+7%

Bron: CBS (2021 voorlopige cijfers)

TABEL 2.7: AANTAL ZAKELIJKE OVERNACHTINGEN (X1000), G4 (GEMEENTE)

[TERUG >](#)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Amsterdam</b>	4120	4410	4650	4500	4540	5200	5530	5820	1270	1050
<b>Rotterdam</b>	690	720	800	820	940	920	960	980	380	410
<b>'s Gravenhage</b>	650	660	710	810	720	770	750	770	250	230
<b>Utrecht</b>	280	260	260	300	340	400	410	430	160	140

Bron: CBS

TABEL 2.8: AANTAL CONGRESSSEN GEMEENTE DEN HAAG 2017-2021

[TERUG >](#)

Den Haag	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Totaal aantal corporate meetings</b>	81	53	47	7	6
<b>Totaal aantal Non-corporate meeting/ congressen</b>	68	74	66	9	11
<b>Totaal aantal meetings/congressen</b>	149	127	113	16	17
<b>Gemiddelde duur</b>	4,6	4,1	5,0	4,4	3,9
<b>Gemiddeld aantal deelnemers</b>	296	383	425	417	173
<b>Totaal aantal deelnemersdagen</b>	179.009	195.059	213.923	27.350	9.240

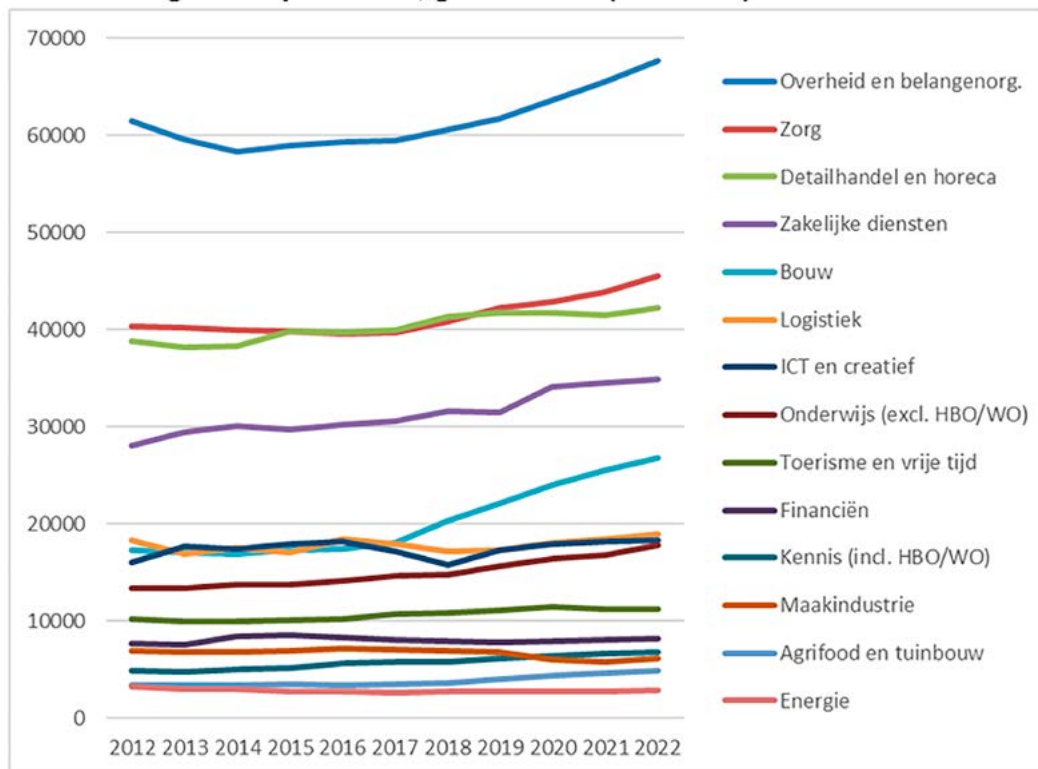
Bron: (TBAS)

# STRUCTUUR

**FIGUUR 3.1: WERKGELEGENHEID PER SECTOR TUSSEN 2012 EN 2022, DEN HAAG**

[TERUG >](#)

## Ontwikkeling banen per sector, geïndexeerd (2012=100)



Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

TABEL 3.1: GROEI VAN WERKGELEGENHEID PER SECTOR IN 2021, DEN HAAG

TERUG &gt;

Ontwikkeling banen 2021-2022	2021	2022	groei-krimp absoluut	groei- percentage
Agrifood en tuinbouw	4.670	4.940	270	5,8%
Bouw	25.470	26.800	1.330	5,2%
Detailhandel en horeca	41.480	42.280	800	1,9%
Energie	2.700	2.830	130	4,8%
Financiën	8.090	8.190	100	1,2%
ICT en creatief	18.210	18.260	50	0,3%
Kennis (incl. HBO/WO)	6.680	6.810	130	1,9%
Logistiek	18.430	18.930	500	2,7%
Maakindustrie	5.790	6.170	380	6,6%
Onderwijs (excl. HBO/WO)	16.810	17.810	1.000	5,9%
Overheid en belangenorganisaties	65.550	67.690	2.140	3,3%
Toerisme en vrije tijd	11.190	11.200	10	0,1%
Zakelijke (en juridische) diensten	34.530	34.910	380	1,1%
Zorg	43.930	45.470	1.540	3,5%
<b>Totaal</b>	<b>303.530</b>	<b>312.290</b>	<b>8.760</b>	<b>2,9%</b>

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

FIGUUR 3.2: GROEI WERKGELEGENHEID MKB EN GROOTBEDRIJF 2012-2022 (1/1/2022), DEN HAAG

TERUG &gt;

	2012	2022	Toename banen 2012-2022	Procentuele groei 2012-2022
Totaal MKB	135.770	165.980	30.210	22%
<i>w.v. Eenmanszaak</i>	<i>27.720</i>	<i>55.100</i>	<i>27.380</i>	<i>99%</i>
<i>w.v. 2 t/m 99 werknemers (MKB excl. Eenmanszaak)</i>	<i>108.050</i>	<i>110.870</i>	<i>2.820</i>	<i>3%</i>
Grootbedrijf	134.190	146.310	12.120	9%
Totaal Den Haag	269.960	312.290	42.330	16%

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

## MKB naar grootteklasse, 1-1-2022

	Vestigingen	Banen
Eenmanszaak	55.100	55.100
2-4 werknemers	9.240	23.150
5-9 werknemers	2.670	16.930
10-19 werknemers	1.430	18.720
20-49 werknemers	980	28.970
50-99 werknemers	340	23.100
Totaal MKB	69.760	165.970

## MKB naar grootteklasse, 1-1-2021

	Vestigingen	Banen
Eenmanszaak	51.290	51.290
2-4 werknemers	9.300	23.160
5-9 werknemers	2.790	17.730
10-19 werknemers	1.400	18.330
20-49 werknemers	990	28.670
50-99 werknemers	340	23.220
Totaal MKB	66.110	162.400

Bron: Werkgelegenheidsmonitor 2022 en werkgelegenheidsmonitor 2021

TABEL 3.2: VESTIGINGEN NAAR GROOTTEKLASSE 2022 (IN PERCENTAGES), G4 (AGGLOMERATIE)

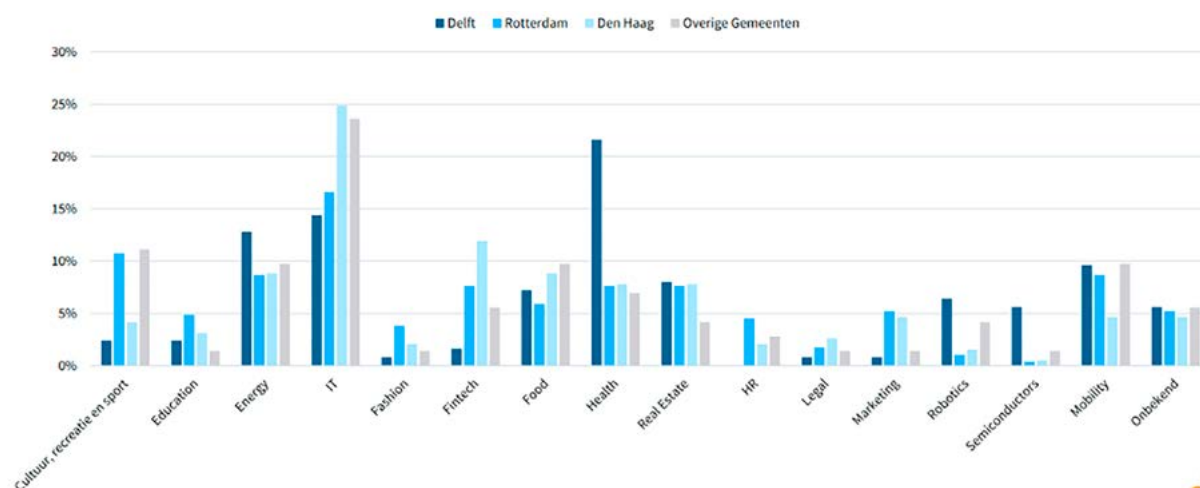
[TERUG >](#)

	Eenmanszaak	2 tot 10 werknemers	10 of meer werknemers
<b>Agg. 's Gravenhage</b>	0,82377	0,139836	0,036393
<b>Amsterdam</b>	0,804036	0,152837	0,043128
<b>Utrecht</b>	0,791788	0,160444	0,047769
<b>Rotterdam</b>	0,788451	0,163155	0,048394

Bron: CBS

FIGUUR 3.3: STARTUPS PER SECTOR MRDH

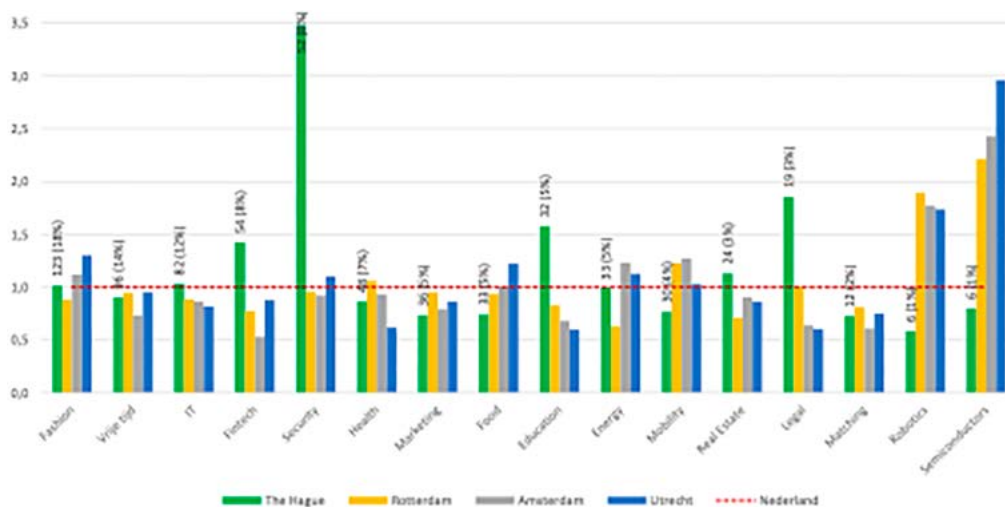
[TERUG >](#)



Bron: Birch Startup en Scale-up Monitor MRDH

FIGUUR 3.4: STARTUPS LOCATIEQUOTIËNT G4 (MATE VAN SPECIALISATIE)

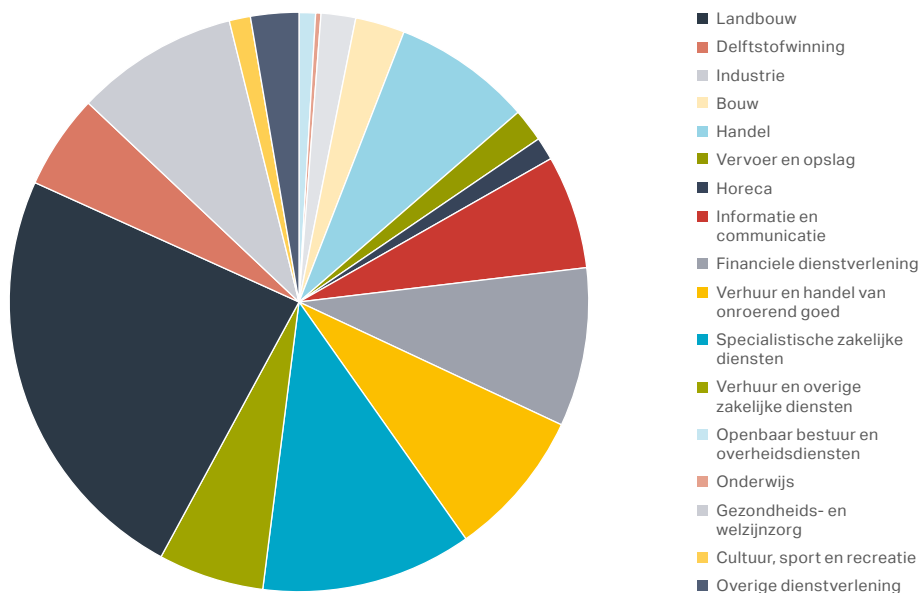
[TERUG >](#)



Bron: Dealroom, o.b.v. actieve startups die zijn geverifieerd. "Closed", "mature" en "mergers" alsook gouvernementele en non-gouvernementele organisaties zijn uitgesloten (locatiequotient: aandeel startups in gemeente x in sector y/ aandeel startups sector y in heel Nederland, resulterend in getal boven de 1 (specialisatie en onder de 1 geen specialisatie).

**FIGUUR 3.5: BRUTO TOEGEVOEGD PRODUCT SECTOREN, 2020 AGG 'S GRAVENHAGE EX ZOETERMEER**

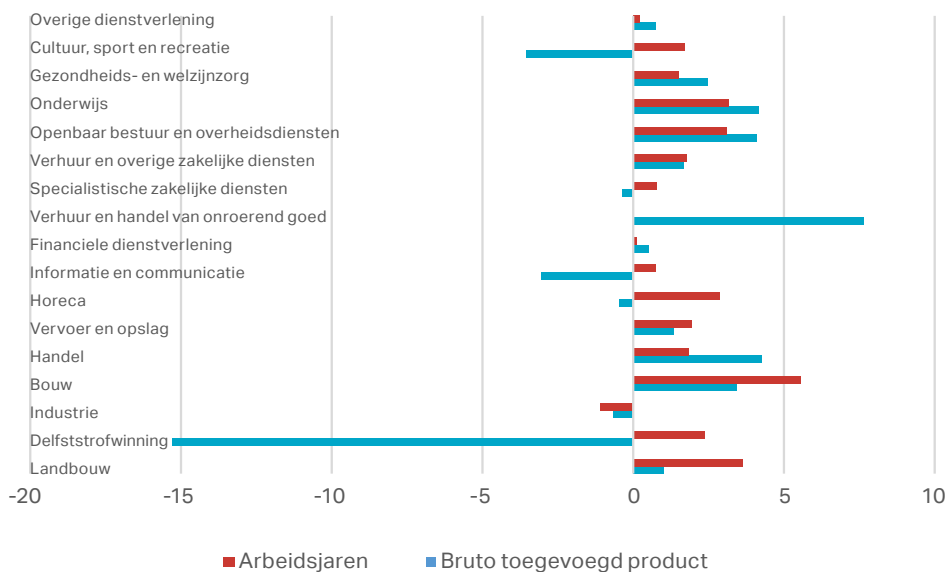
[TERUG >](#)



Bron: CBS

**FIGUUR 3.6: GEMIDDELD BRUTO TOEGEVOEGD PRODUCT EN ARBEIDSJAREN TUSSEN 2013 EN 2020, AGGL. 'S-GRAVENHAGE EXCL. ZOETERMEER.**

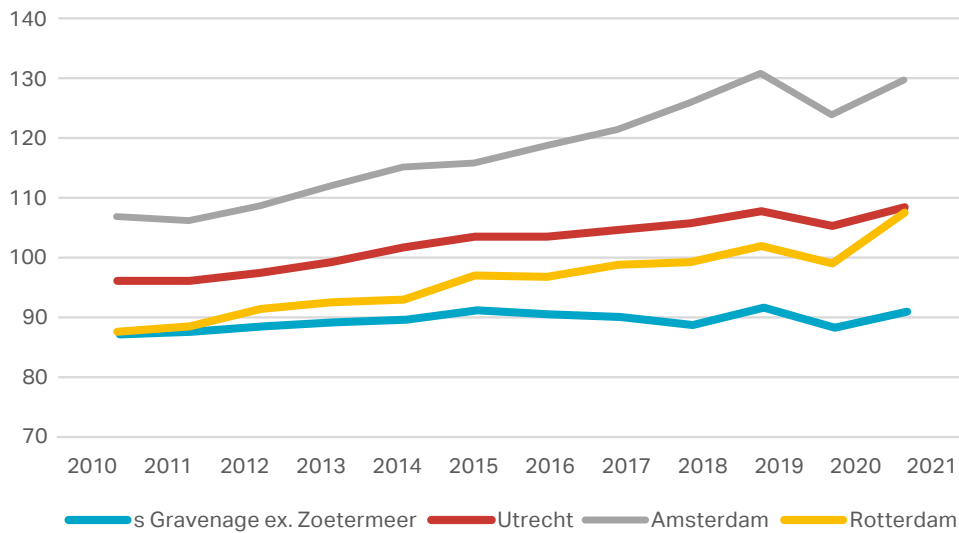
[TERUG >](#)



Bron: CBS

**FIGUUR 3.7: ARBEIDSPRODUCTIVITEIT, G4 (COROP)**

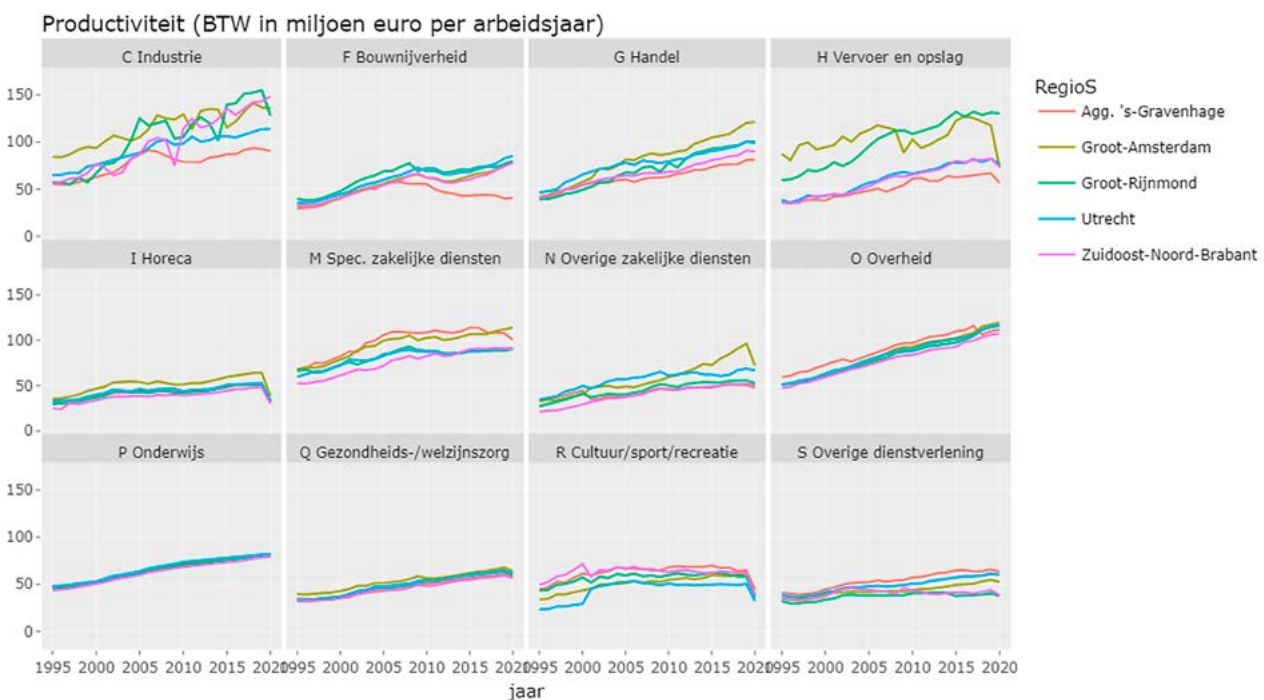
[TERUG >](#)



Bron: CBS

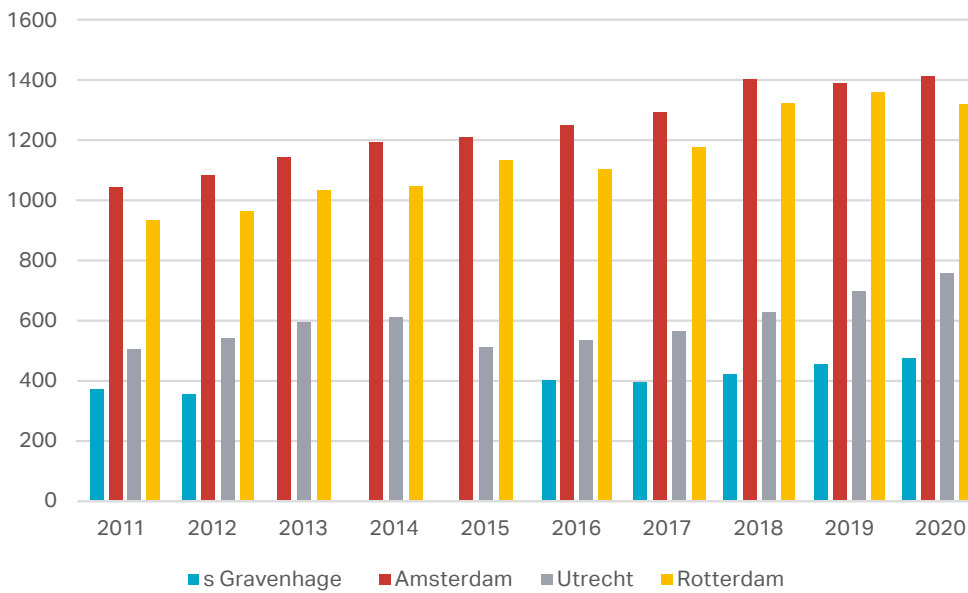
**FIGUUR 3.8: ARBEIDSPRODUCTIVITEIT PER SECTOR, G5 (AGGLOMERATIE)**

[TERUG >](#)



Bron: Den Haag In Cijfers



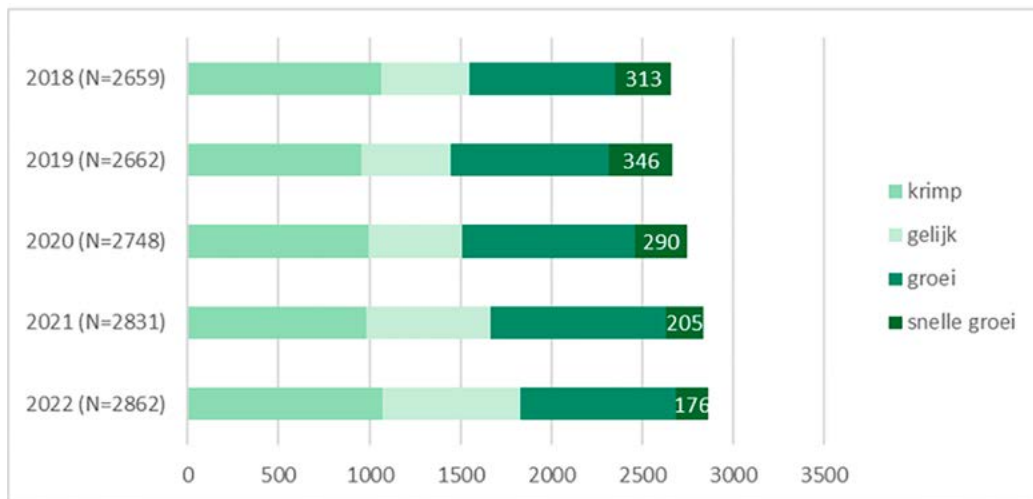
**FIGUUR 3.9: R&D UITGAVEN (IN MLN EURO'S), G4 (COROP-PLUS)**[TERUG >](#)

Bron: CBS. Note: datapunten van 2013, 2014 en 2015 m.b.t. 's Gravenhage zijn weggelaten, dit betreft een outlier waarbij een enkel bedrijf zeer grote bedragen heeft geïnvesteerd in R&D.

# ONDERNEMER

**FIGUUR 4.1: AANDEEL VESTIGINGEN MET KRIMP, STAGNATIE, GROEI EN SNELLE GROEI VAN AANTAL WERKNEMERS VESTIGINGEN MET 10 OF MEER WERKNEMERS IN LAATSTE DRIE JAAR IN DEN HAAG**

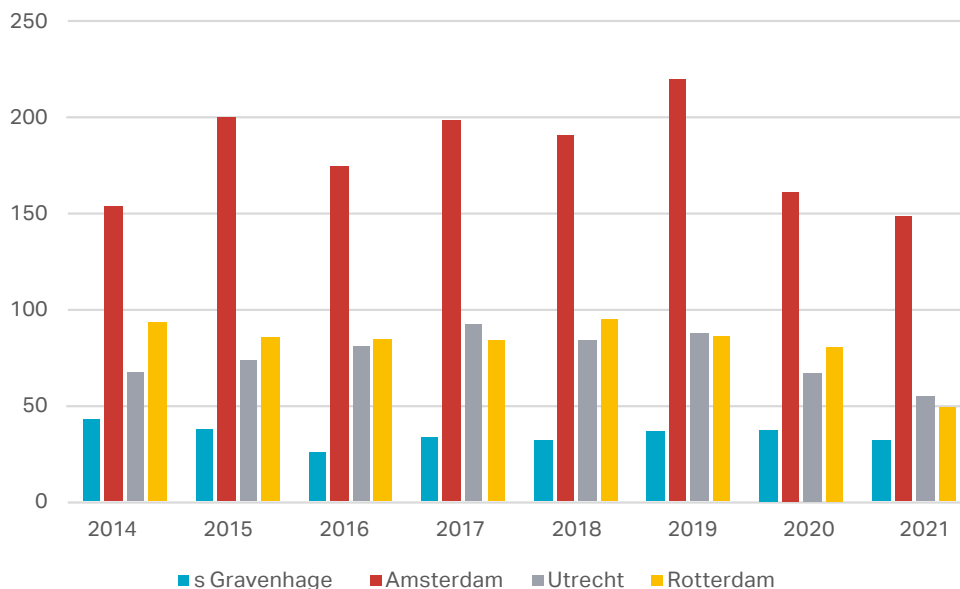
[TERUG >](#)



Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

**FIGUUR 4.2: SNELGROEIENDE VESTIGINGEN: VESTIGINGEN DIE NA 3 JAAR MINIMAAL 50 BANEN HEBBEN EN 60% OF MEER ZIJN GEGROEID IN HET AANTAL BANEN. G4 (GEMEENTE)**

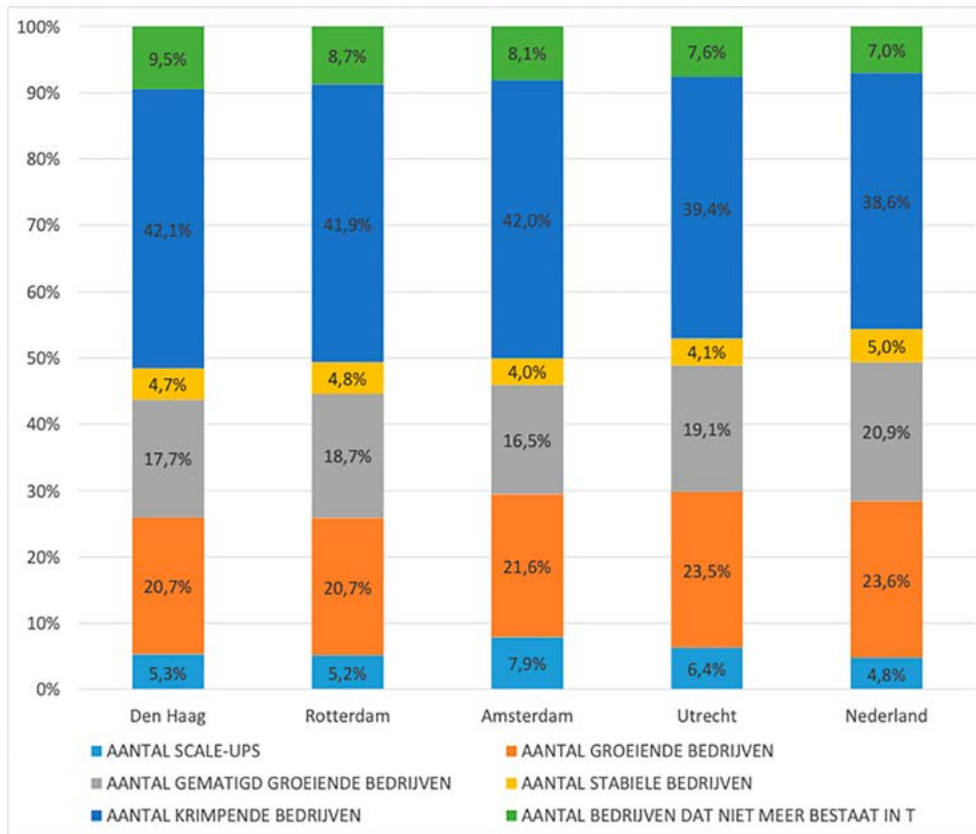
[TERUG >](#)



Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

**FIGUUR 4.3: VERDELING BEDRIJVEN MET MEER DAN 10 MEDEWERKERS (T-3) NAAR TYPE GROEI**

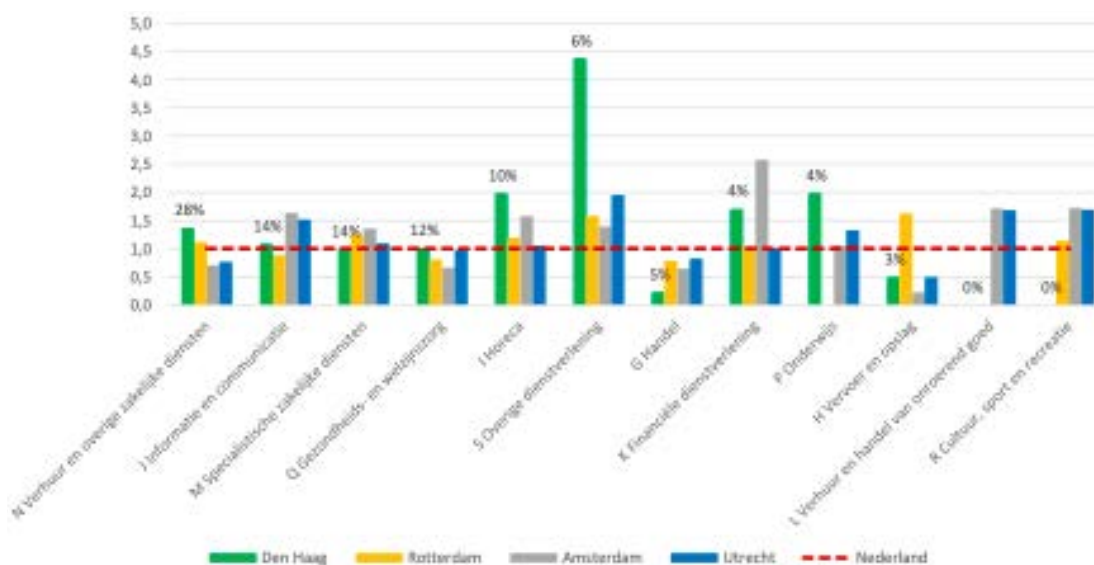
[TERUG >](#)



Bron: CBS scaleups

**FIGUUR 4.4: LOCATIEQUOTIËNT SNELGROEIENDE BEDRIJVEN G4 (MATE VAN SPECIALISATIE)**

[TERUG >](#)



Bron: CBS Scaleup, (locatie quotiënt: aandeel startups in gemeente x in sector y/ aandeel startups sector y in heel Nederland, resulterend in getal boven de 1 (specialisatie en onder de 1 geen specialisatie).

TABEL 4.1: OPRICHTING VESTIGINGEN PER SECTOR, DEN HAAG

[TERUG >](#)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<b>Totaal</b>	6013	6085	6650	6773	7149	6598	8297	9768	10598	10238
<b>Bouwnijverheid</b>	1033	957	882	1024	1207	1085	1738	2380	2575	2378
<b>Chemische industrie</b>	3	6	4	7	6	8	5	5	10	10
<b>Cultuur, sport en recreatie</b>	390	368	391	374	414	455	536	524	498	508
<b>Detailhandel</b>	619	634	671	694	693	563	600	638	743	1098
<b>Energie</b>	10	11	9	8	22	24	22	35	27	15
<b>Fin. dienstverlening en onroerend goed</b>	100	77	102	98	103	64	82	85	68	140
<b>Groothandel</b>	280	266	328	308	276	228	217	225	211	272
<b>Horeca</b>	206	245	249	290	290	272	311	332	443	316
<b>Informatie en communicatie</b>	373	390	413	425	447	373	465	477	467	630
<b>Landbouw, bosbouw en visserij</b>	228	253	245	242	254	197	278	477	620	646
<b>Metaalindustrie</b>	21	25	33	23	35	44	30	45	42	38
<b>Onderwijs</b>	212	265	320	314	376	374	505	540	577	673
<b>Openbaar bestuur en overheidsdiensten</b>	2	6	1	1	2	3	7	2	5	0
<b>Overige dienstverlening</b>	294	310	473	442	353	344	378	388	392	403
<b>Overige industrie</b>	57	77	71	66	59	65	78	84	76	85
<b>Specialistische zakelijke dienstverlening</b>	1221	1161	1339	1348	1481	1332	1450	1633	1625	1838
<b>Verhuur en overige zakelijke dienstverlening</b>	437	483	468	427	398	370	472	528	717	722
<b>Vervoer en opslag</b>	93	117	135	129	166	265	291	318	372	428
<b>Voedings- en genotmiddelenindustrie</b>	15	14	17	14	30	23	17	25	34	38
<b>Welzijn</b>	194	186	216	205	220	185	346	540	584	541
<b>Zorg</b>	225	234	283	334	317	324	469	487	512	554

Bron: Arbeidsmarktinzicht

TABEL 4.2: OPHEFFING VESTIGINGEN NAAR SECTOR, DEN HAAG

TERUG &gt;

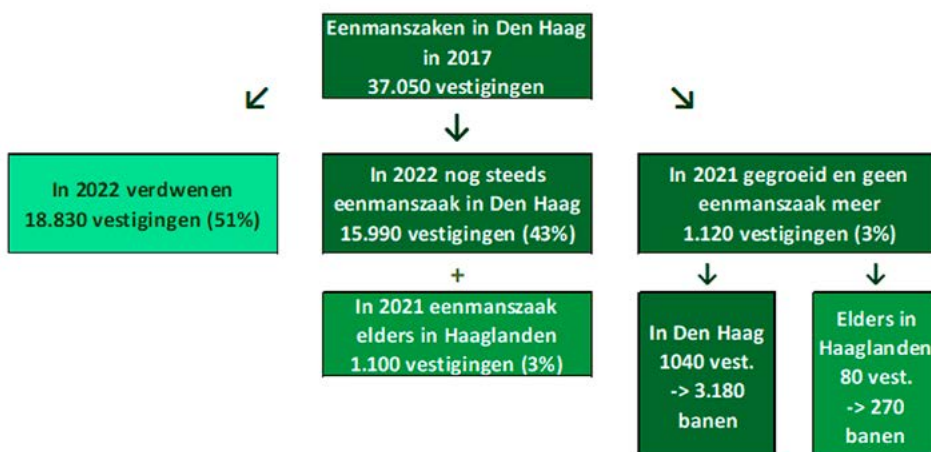
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<b>Totaal</b>	4548	4339	4778	5796	4280	4779	5088	5456	7546
<b>Bouwnijverheid</b>	714	744	652	705	500	562	716	777	1260
<b>Chemische industrie</b>	5	2	7	3	5	9	1	3	13
<b>Cultuur, sport en recreatie</b>	261	225	236	308	249	320	313	352	458
<b>Detailhandel</b>	621	586	594	708	530	580	571	541	659
<b>Energie</b>	6	2	7	8	4	11	10	12	9
<b>Fin dienstverlening en onroerend goed</b>	100	79	87	110	84	123	74	92	156
<b>Groothandel</b>	267	221	254	312	243	216	226	237	241
<b>Horeca</b>	259	208	237	286	211	221	223	230	336
<b>Informatie en communicatie</b>	245	238	274	364	253	299	322	342	486
<b>Landbouw, bosbouw en visserij</b>	239	222	193	210	133	135	133	159	341
<b>Metaalindustrie</b>	15	10	19	25	18	18	17	17	53
<b>Onderwijs</b>	97	113	212	220	165	212	242	267	407
<b>Openbaar bestuur en overheidsdiensten</b>	11	6	4	4	4	3	3	3	0
<b>Overige dienstverlening</b>	264	236	301	393	258	253	295	304	312
<b>Overige industrie</b>	44	52	50	66	53	54	63	61	72
<b>Specialistische zakelijke dienstverlening</b>	721	754	876	1199	890	972	1011	1151	1550
<b>Verhuur en overige zakelijke dienstverlening</b>	378	406	374	391	316	310	327	323	390
<b>Vervoer en opslag</b>	76	70	101	114	94	123	156	176	173
<b>Voedings- en genotmiddelenindustrie</b>	10	8	17	17	10	20	13	16	16
<b>Welzijn</b>	105	85	124	145	101	122	136	169	221
<b>Zorg</b>	110	72	159	208	159	216	236	224	393

Bron: Arbeidsmarktinzicht

FIGUUR 4.5: GROEI EN VESTIGING HAAGSE EENMANZAKEN

TERUG &gt;

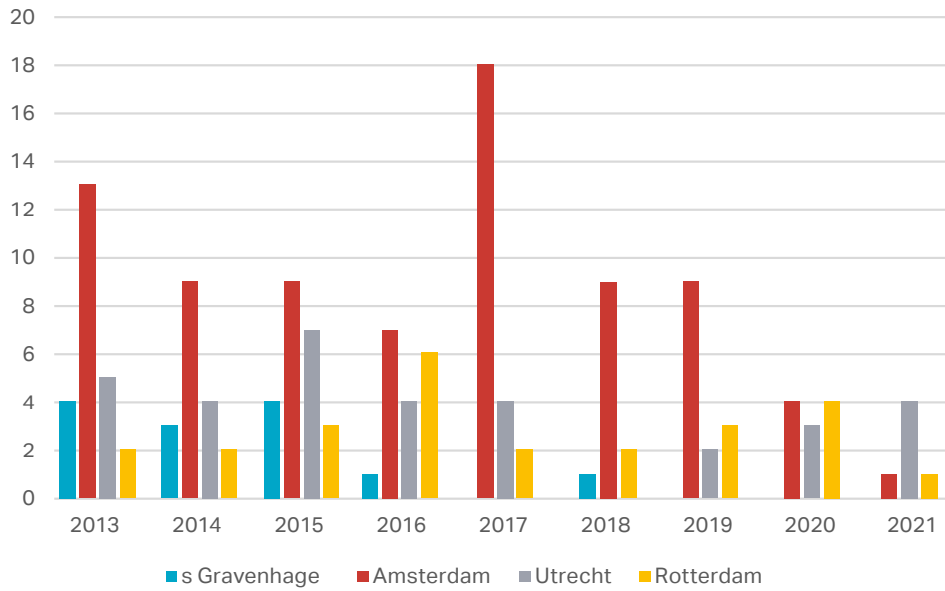
## Mobiliteit van Haagse eenmanszaken uit 2017 (situatie begin 2022)



Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

**FIGUUR 4.6: OPRICHTINGEN VESTIGINGEN VAN 100-249 WERKNEMERS, G4 (GEMEENTE)**

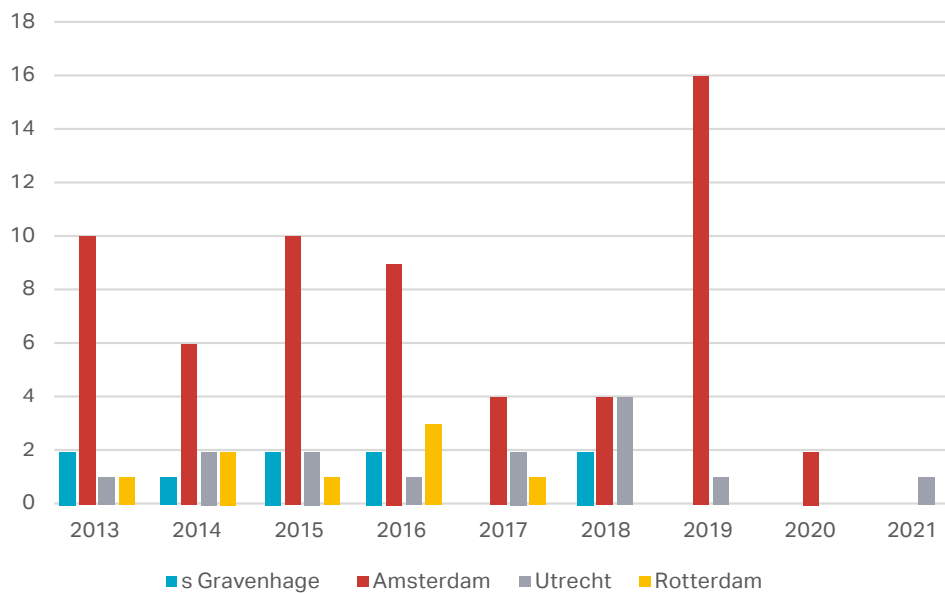
[TERUG >](#)



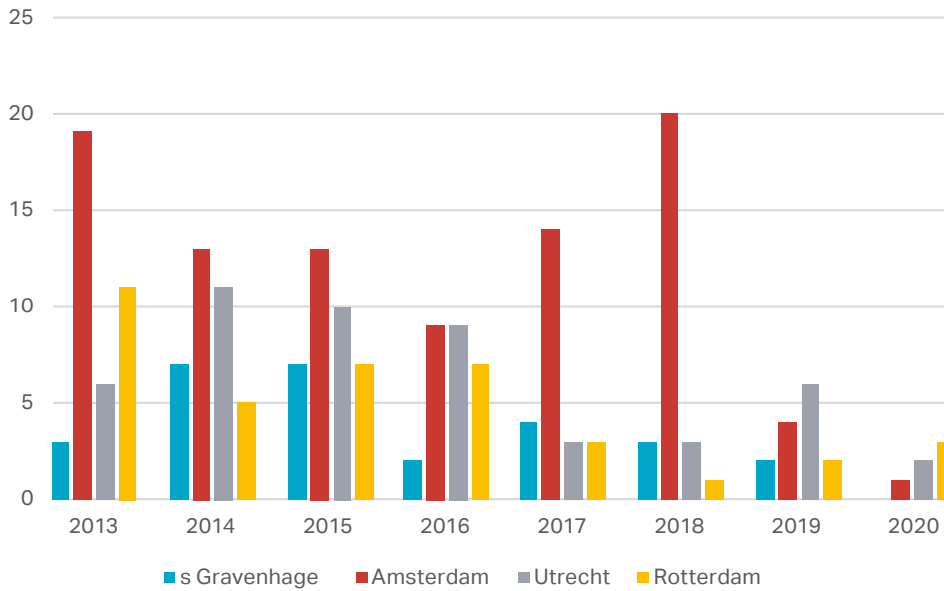
Bron: Arbeidsmarktinzicht

**FIGUUR 4.7: OPRICHTINGEN VAN VESTIGINGEN MET 250 OF MEER WERKNEMERS, G4 (GEMEENTEN)**

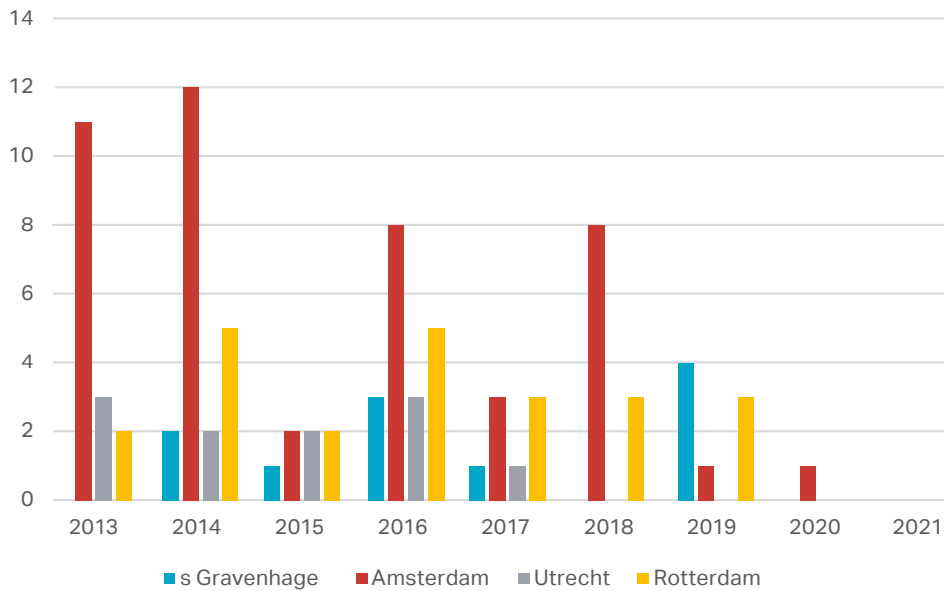
[TERUG >](#)



Bron: Arbeidsmarktinzicht

**FIGUUR 4.8: OPHEFFING VAN VESTIGINGEN MET 100-249 WERKNEMERS, G4 (GEMEENTE)**[TERUG >](#)

Bron: Arbeidsmarktinzicht

**FIGUUR 4.9: OPHEFFING 250 OF MEER WERKNEMERS, G4 (GEMEENTE)**[TERUG >](#)

Bron: Arbeidsmarktinzicht

TABEL 4.3: WAARDERING ONDERNEMERSKLIMAAT GEMEENTE DEN HAAG

[TERUG >](#)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<b>Algemene waardering ondernemersklimaat</b>	6,4	6,6	6,5	6,5	6,3	6,3	6,4
<b>Waardering klantgerichtheid</b>				6,3	5,8	5,3	5,2
<b>Waardering betrouwbaarheid</b>	6,4	6,1	6,1	6,5	6,3	6,2	5,6
<b>Waardering deskundigheid</b>	6	6	6	6,3	6	5,9	5,5
<b>Waardering begrip voor ondernemers</b>	5,7	5,6	5,7	6,1	5,9	5,4	4,9
<b>Waardering snelheid van dienstverlening</b>				6,3	5,8	5,5	5,3
<b>Waardering telefonische bereikbaarheid</b>				6,6	6	5,6	5,4
<b>Waardering digitale bereikbaarheid</b>				6,8	6,8	6,5	6,4
<b>Waardering snelheid van betalen</b>	6,3	6,1	6,2	6,1	5,3	6,3	5,7
<b>Waardering het nemen van initiatieven</b>				6,2	5,3	5,1	5,1
<b>Waardering afstemming en overleg met ondernemers</b>				5,9	5,5	4,9	4,9

Bron: Rapportage MKB vriendelijkste gemeente

TABEL 4.4: ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEM INDEX CULTUUR, TALENT, DIENSTEN, INFRASTRUCTUUR, LEIDERSCHAP & NETWERKEN OP GEMEENTEN NIVEAU, REST OP COROP NIVEAU

[TERUG >](#)

	Gemeente Rotterdam	Gemeente Delft	Gemeente 's-Gravenhage	Metropoolregio Rotterdam Den Haag
Cultuur	1,51	1,09	1,63	1,22
Vraag	1,06	1,12	0,98	1,04
Talent	1,02	1,58	1,18	1,01
Diensten	0,93	1,04	0,85	1,04
Instituties	0,98	0,98	0,98	0,98
Infrastructuur	1,15	1,83	1,12	1,02
Financiering	0,93	0,93	0,93	0,93
Leiderschap	0,86	10,88	1,19	1,35
Netwerken	1,08	12,51	3,52	1,47
Kennis	0,74	2,52	0,71	0,93
<b>Totale Score</b>	<b>10,29</b>	<b>34,50</b>	<b>13,10</b>	<b>11,00</b>

Noot: voor gemeenten zijn er geen eerdere scores beschikbaar waardoor de verschillen tussen deze en de vorige meting niet op te nemen zijn.

Sterk = Score > 1,05      Zwak = Score > 0,50 < 0,95  
Gemiddeld = Score > 0,95 < 1,05      Slecht = Score < 0,50

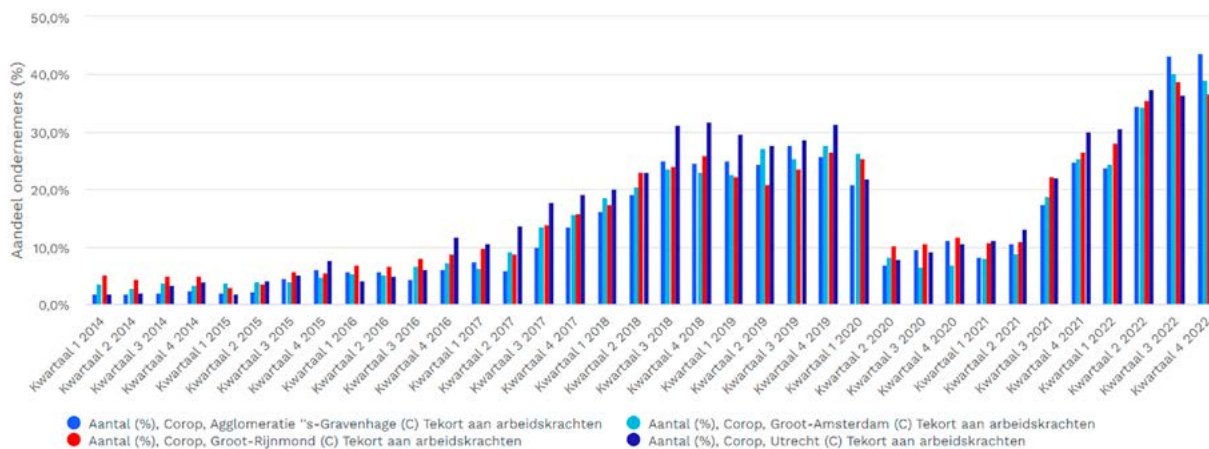


Bron: Birch Startup en Scale-up Monitor MRDH



**FIGUUR 4.9: ERVAREN BELEMMERINGEN BIJ HET VINDEN VAN ARBEIDSKRACHTEN, G4 (ARBEIDSMARKTREGIO)**

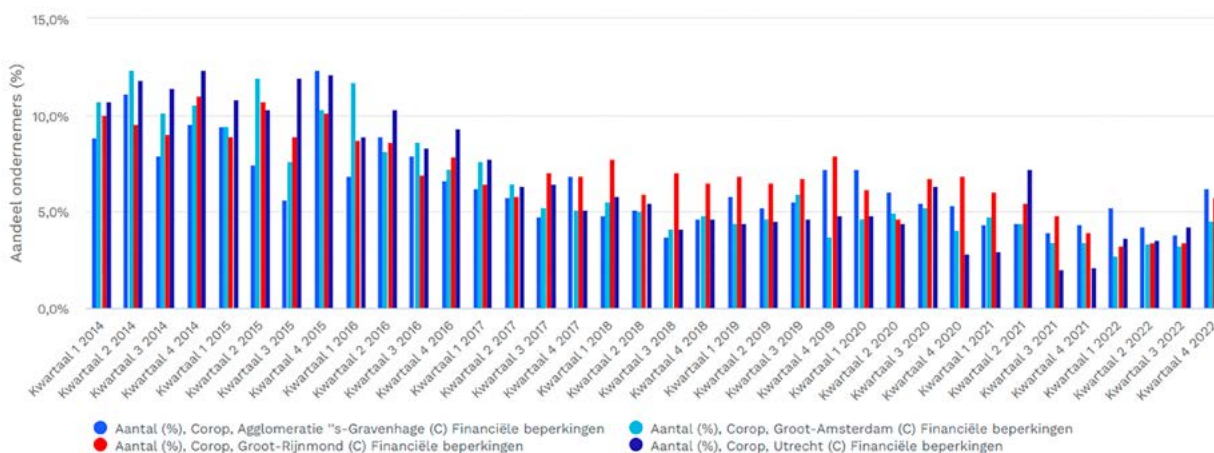
[TERUG >](#)



Bron: Arbeidsmarktinzicht

**FIGUUR 4.10: ERVAREN FINANCIËLE BEPERKINGEN, G4 (ARBEIDSMARKTREGIO)**

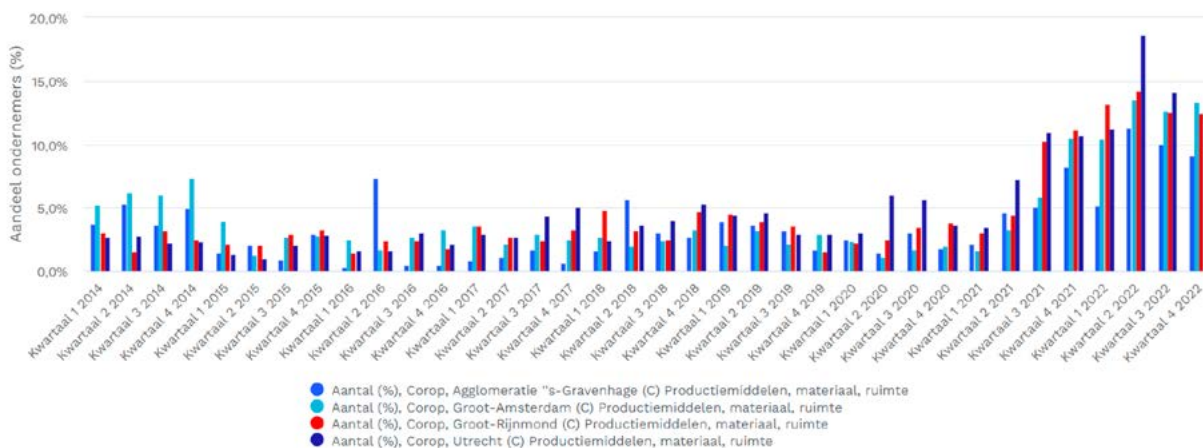
[TERUG >](#)



Bron: Arbeidsmarktinzicht/CBS

**FIGUUR 4.11: ERVAREN BELEMMERINGEN DOOR ONDERNEMERS M.B.T. HET VINDEN VAN PRODUCTIEMIDDELEN, MATERIAAL OF RUIMTE, G4 (ARBEIDSMARKTREGIO)**

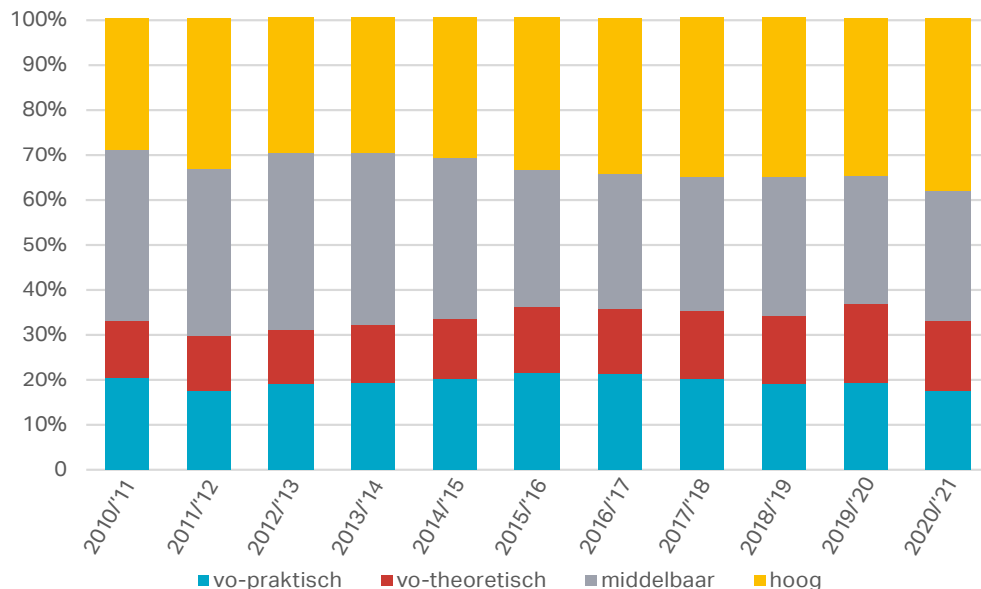
[TERUG >](#)



Bron: Arbeidsmarktinzicht/CBS

**FIGUUR 4.12: GEDIPLOMEERDEN, DEN HAAG, 2010-2020**

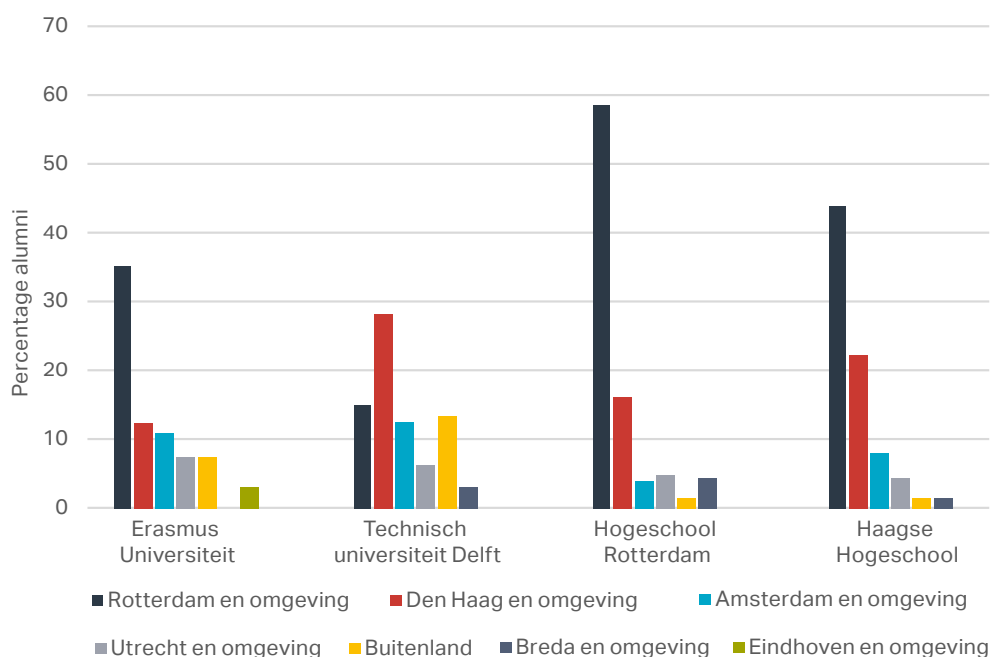
[TERUG >](#)



Bron: CBS, Indeling categorien als volgt: Vavo, Vmbo g/t, Vmbo-b/k: vo-praktisch  
 Havo, Vwo: vo-theoretisch. Totaal mbo (incl. extranei): Middelbaar. Hbo-associate degree,  
 Hbo-bachelor, Hbo-master/vervolgopleiding, Wo-bachelor, Wo-doctoraal, Wo-master,  
 Wo-vervolgopleiding: hoog.

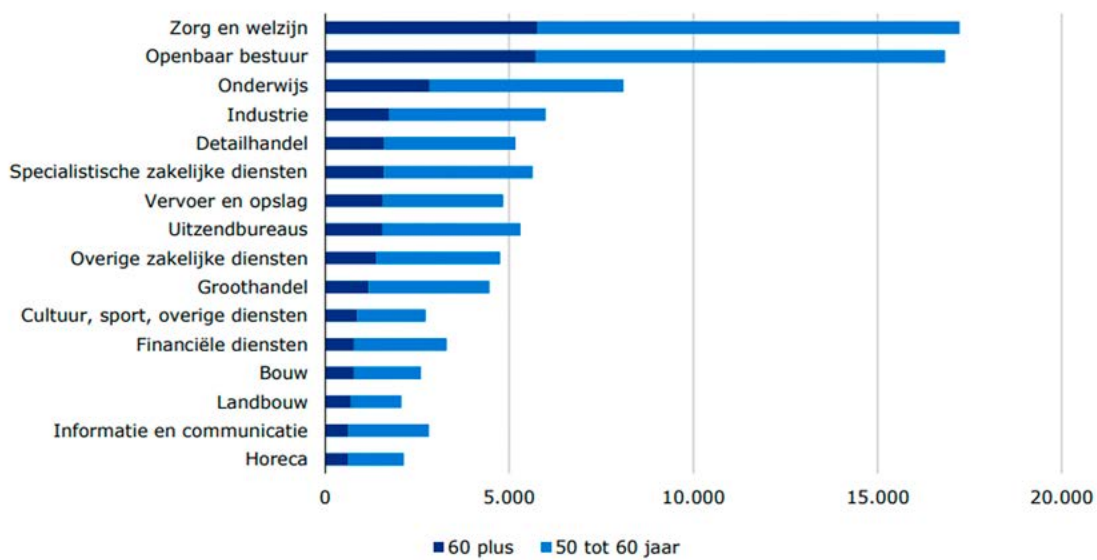
**FIGUUR 4.13: WOONREGIO'S ALUMNI HOGER ONDERWIJS 2022**

[TERUG >](#)



Bron: LinkedIn en Nuffic, bewerking Birch 2022

FIGUUR 4.14: VERGRIJZING WERKNEMERS NAAR LEEFTIJDSCLASSE EN SECTOR, HAAGLANDEN DECEMBER 2021

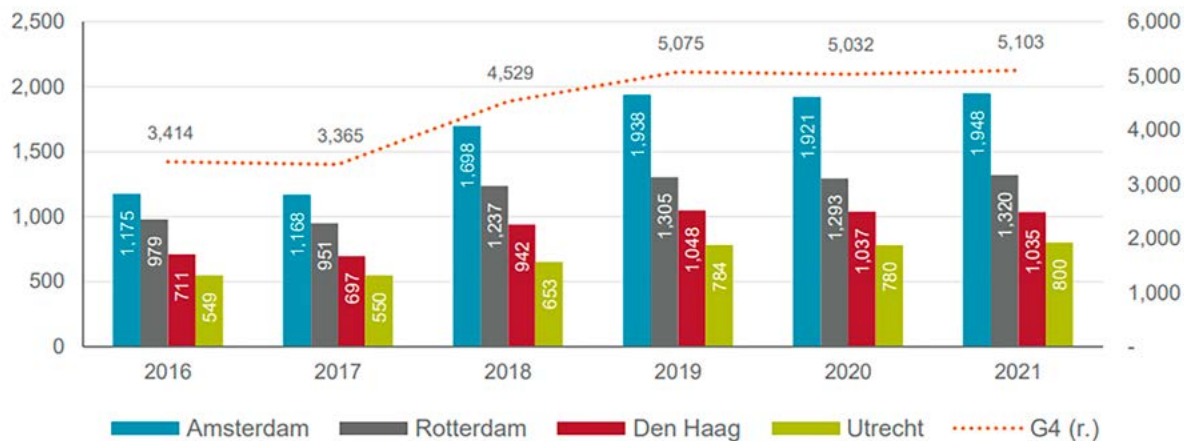
[TERUG >](#)

Bron: UWV

# RUIMTE

**FIGUUR 5.1: VOORRAAD WINKELMARKT, G4 (WINKELRUIME IN M2 W.V.O. IN DUIZENDEN)**

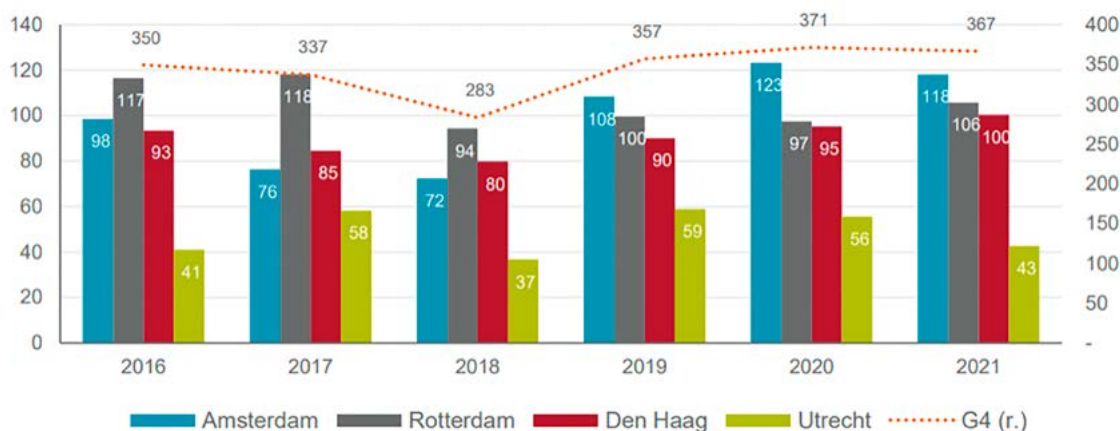
[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

**FIGUUR 5.2: AANBOD WINKELMARKT, G4 (WINKELRUIME IN M2 W.V.O. IN DUIZENDEN)**

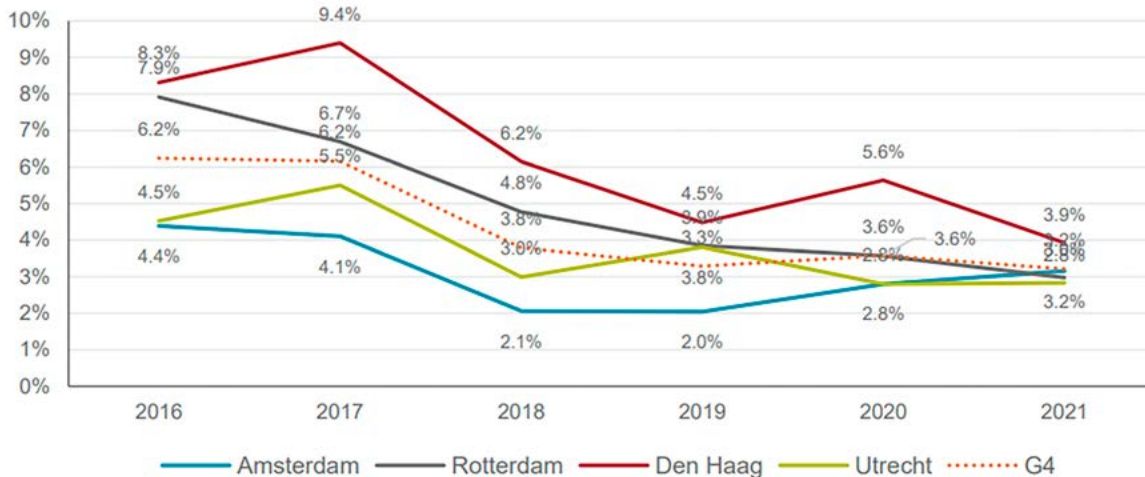
[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

**FIGUUR 5.3: LEEGSTAND WINKELMARKT, G4 (IN PROCENTEN VAN DE VOORRAAD)**

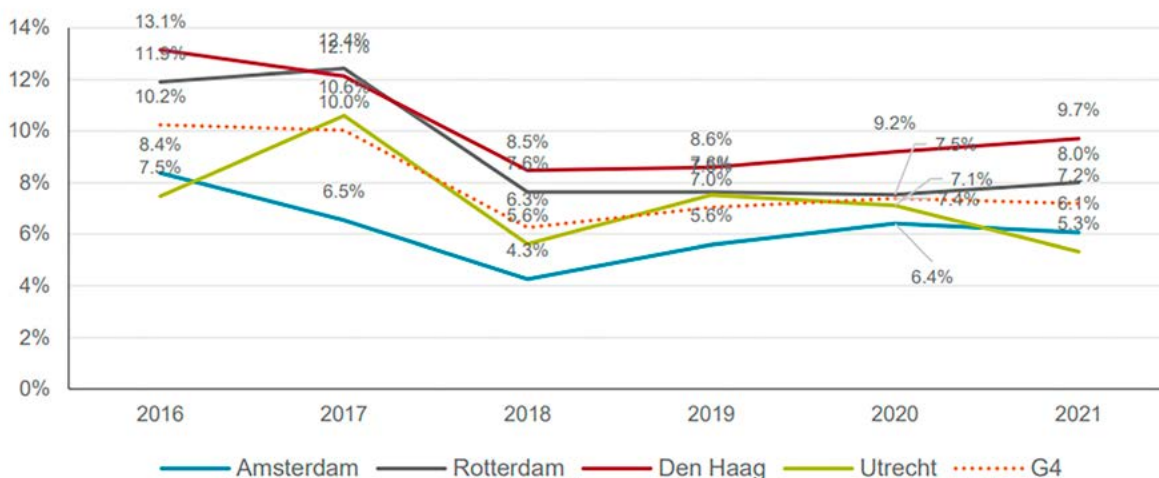
[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

**FIGUUR 5.4: TOTALE LEEGSTAND (INCL. FRICTIE/VERBOUWING) WINKELMARKT G4 WINKELLEEGSTAND IN % VAN DE VOORRAAD**

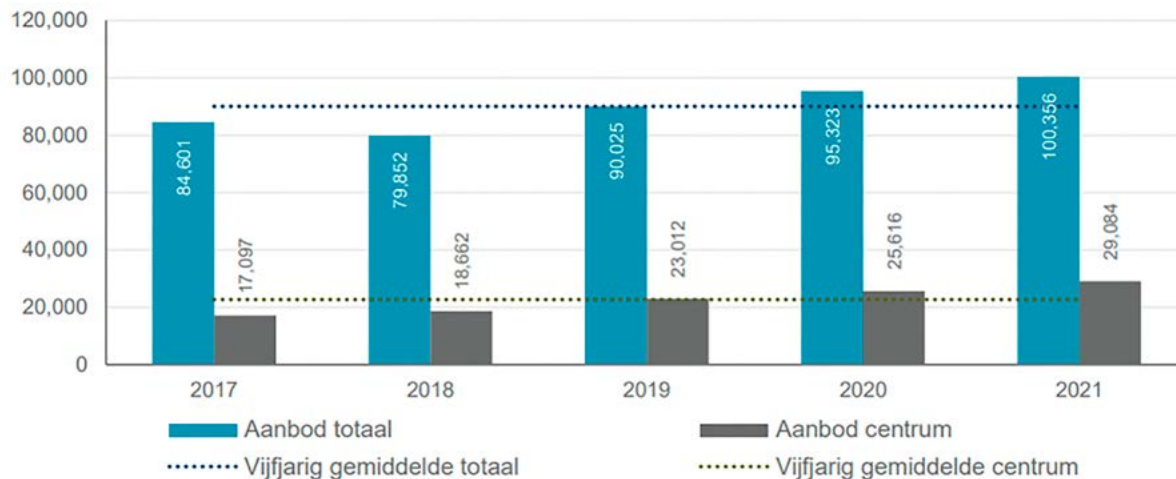
[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

**FIGUUR 5.5: AANBOD WINKELMARKT DEN HAAG (WINKELRUIME IN M2 W.V.O. IN DUIZENDEN)**

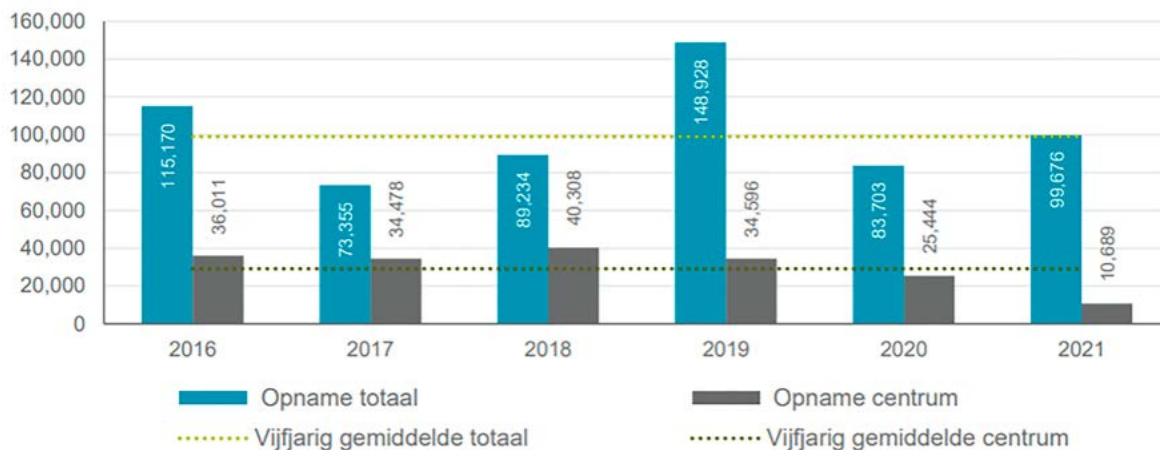
[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

**FIGUUR 5.6: OPNAME WINKELRUIMTE, DEN HAAG (WINKELRUIME IN M2 W.V.O.)**

[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.7: KANTOORVOORRAAD, LEEGSTAND EN LEEGSTANDSPERCENTAGE G4 | ≥ 500 M<sup>2</sup> V.V.O

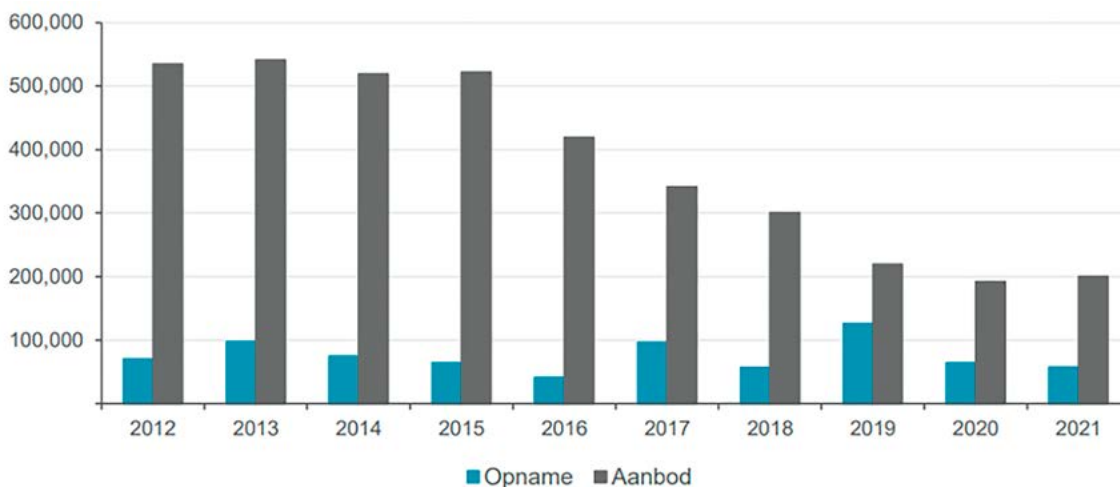
TERUG &gt;

Gemeente		2017	2018	2019	2020	2021
Amsterdam	Voorraad	5.792.700	5.931.600	6.058.300	6.106.700	6.206.300
	Leegstand	469.200	356.900	268.200	347.300	381.300
	Leegstand %	8,1%	6,0%	4,4%	5,7%	6,1%
Rotterdam	Voorraad	3.383.100	3.329.600	3.268.700	3.254.200	3.255.500
	Leegstand	475.300	343.900	260.900	272.300	270.200
	Leegstand %	14,1%	10,3%	8,0%	8,4%	8,3%
Den Haag	Voorraad	3.855.800	3.759.300	3.661.300	3.643.300	3.653.100
	Leegstand	337.100	294.800	203.422	153.000	155.100
	Leegstand %	8,7%	7,8%	5,6%	4,2%	4,3%
Utrecht	Voorraad	2.680.100	2.708.300	2.699.000	2.781.100	2.804.000
	Leegstand	190.300	155.500	110.400	136.000	169.600
	Leegstand %	7,1%	5,7%	4,1%	4,9%	6,0%

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.8: OPNAME EN AANBOD KANTOORRUIMTE, DEN HAAG (TOTAAL IN M<sup>2</sup> | ≥ 500 M<sup>2</sup>)

TERUG &gt;



	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Trend 2022
Opname	69,800	97,400	74,100	64,200	41,500	96,500	57,200	125,800	63,900	57,800	▶
Groei opname		39.5%	-23.9%	-13.4%	-35.4%	132.5%	-40.7%	119.9%	-49.2%	-9.5%	
Aanbod	535,200	541,600	519,100	522,300	419,600	341,300	300,800	219,800	192,200	200,700	▶
Groei aanbod		1.2%	-4.2%	0.6%	-19.7%	-18.7%	-11.9%	-26.9%	-12.6%	4.4%	

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

**FIGUUR 5.9: KANTOORAANBOD EN LEEGSTAND PER DEELGEBIED DEN HAAG IN M<sup>2</sup> PER DEELGEBIED | ≥ 500 M<sup>2</sup> V.V.O.**[TERUG >](#)

Deelgebied	Leegstand	2020	2021
Binckhorst	Leegstaand aanbod	11.400	3.000
	Niet-leegstaand aanbod	19.700	20.300
Internationale Zone	Leegstaand aanbod	21.900	16.900
	Niet-leegstaand aanbod		500
CID	Leegstaand aanbod	64.200	68.100
	Niet-leegstaand aanbod	9.900	8.500
Binnenstad/Centrum	Leegstaand aanbod	20.100	13.300
	Niet-leegstaand aanbod		2.700
Overig	Leegstaand aanbod	40.900	50.100
	Niet-leegstaand aanbod	4.300	17.400
Den Haag	Leegstaand aanbod	158.400	151.400
	Niet-leegstaand aanbod	33.900	49.400

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

**FIGUUR 5.10: OPNAME KANTORRUIMTE PER DEELGEBIED DEN HAAG**[TERUG >](#)

Deelgebied	2017	2018	2019	2020	2021	5-jarig gem.	10-jarig gem.
Binckhorst	2,800	7,100	5,800		41,700	11,500	7,000
Internationale Zone	5,300	5,400	17,200	4,400	3,800	7,200	7,000
CID	40,600	17,600	62,900	45,000	7,600	34,700	31,700
Binnenstad/Centrum	31,300	15,100	6,100	8,000		12,100	10,200
Overig	16,500	12,000	33,800	6,600	4,800	14,700	18,900
<b>Totaal</b>	<b>96,500</b>	<b>57,200</b>	<b>125,800</b>	<b>63,900</b>	<b>57,800</b>	<b>80,200</b>	<b>74,800</b>

Ten opzichte van totaal per deelgebied | ≥ 500 m<sup>2</sup> v.v.o.

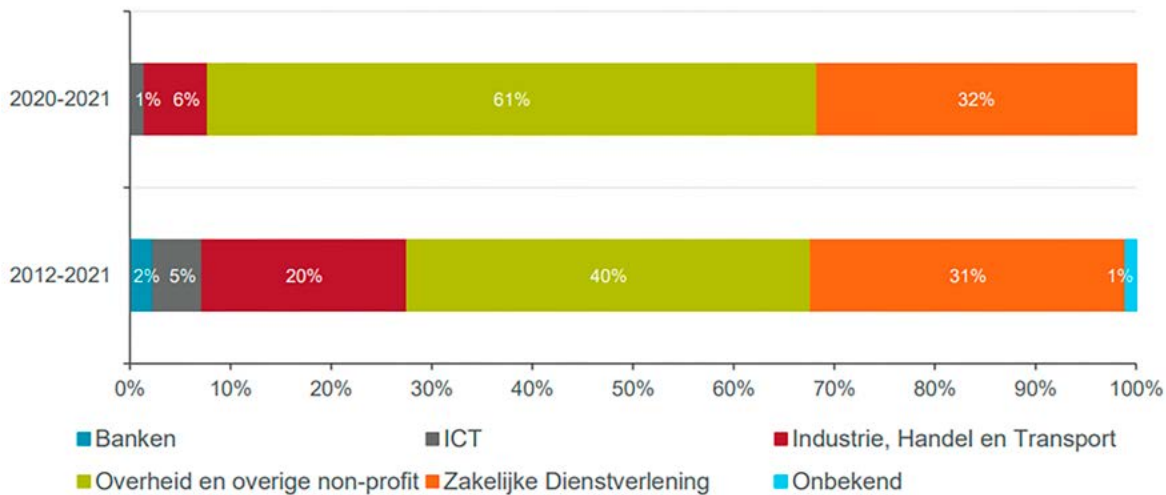
Deelgebied	2017	2018	2019	2020	2021	5-jarig gem.	10-jarig gem.
Binckhorst	3%	12%	5%	0%	72%	14%	9%
Internationale Zone	5%	9%	14%	7%	7%	9%	9%
CID	42%	31%	50%	70%	13%	43%	42%
Binnenstad/Centrum	32%	26%	5%	13%	0%	15%	14%
Overig	17%	21%	27%	10%	8%	18%	25%

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield



FIGUUR 5.11: OPNAME KANTOORRUIMTE, GEMEENTE DEN HAAG (NAAR SECTOR IN % VAN TOTAAL)

TERUG &gt;



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.12: OPNAME EN AANBOD BEDRIJFSRUIMTE NEDERLAND (2017-2021) TOTAAL M<sup>2</sup> | ≥ 750 M<sup>2</sup> V.V.O.

TERUG &gt;

	2017	2018	2019	2020	2021	Trend
Opname	4.652.000	5.187.800	5.127.500	4.175.500	4.848.700	▲
Groei opname		12%	-1,2%	-19%	16%	
Aanbod	7.802.600	6.802.800	7.697.300	8.037.000	6.020.800	▶
Groei aanbod		-13%	13%	4,4%	-25%	

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.13: AANBOD EN OPNAME BEDRIJFSRUIMTE DEN HAAG

**Bedrijfsruimtemarkt gemeente Den Haag (2012-2021)**Totaal aanbod en opname in m<sup>2</sup> | ≥ 500 m<sup>2</sup> v.v.o.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aanbod	92.500	83.600	96.400	98.500	71.800	27.700	40.100	14.500	23.100	23.500
Opname	16.900	42.700	48.000	50.500	46.800	28.600	12.500	12.700	9.300	7.200

**Bedrijfsruimtemarkt gemeente Den Haag (2012-2021)**Totaal aanbod en opname in aantallen | ≥ 500 m<sup>2</sup> v.v.o.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aanbod	39	34	39	43	27	15	20	10	12	11
Opname	13	18	26	28	19	17	9	11	7	7

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.14: AANBOD BEDRIJFSRUIMTE GEMEENTE DEN HAAG (2012-2021) TOTAAL M<sup>2</sup> PER DEELGEBIED | ≥ 500 M<sup>2</sup> V.V.O.

TERUG &gt;

Deelgebied	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Forepark	18,600	7,400	22,700	25,500	17,700	5,700	3,400	3,400	5,100	800
Hoorwijck (Haagse Deel)							4,600			
Bedrijvenpark Ypenburg Deelplan 21 Fokker	16,400	19,700	17,500	19,000	17,000	4,600	4,000	3,400	6,800	7,700
De Bras (Ypenburg A13, Deelplan 22)								1,800	1,800	1,800
Westvlietweg III		4,100	4,100	1,200						
Kerketuinen	4,600	13,500	14,800	5,900	10,600	4,500	7,500	2,200	4,600	3,100
Zichtenburg	9,000	6,700	7,600	7,000					1,700	9,000
Dekkershoek	1,300	600	500	800						
Uitenhagestraat				1,000	1,000	3,800		3,100	3,100	
Fruitweg	1,800		7,500	6,300	8,300	6,300	6,300			
Binckhorst	24,600	26,000	8,500	14,900	16,100	2,300	8,100			
Westvlietweg II										
Middenweg			1,200	2,400						
Westvlietweg IV		1,100	1,600	2,800			500	700		
Laakhaven - Centraal	10,400	2,500	6,300	6,300						
Deelplan-24 Ypenburg										
Overig	6,000	1,900	4,000	5,200	1,200	500	5,700			1,300
<b>Totaal</b>	<b>92,500</b>	<b>83,600</b>	<b>96,400</b>	<b>98,500</b>	<b>71,800</b>	<b>27,700</b>	<b>40,100</b>	<b>14,500</b>	<b>23,100</b>	<b>23,500</b>

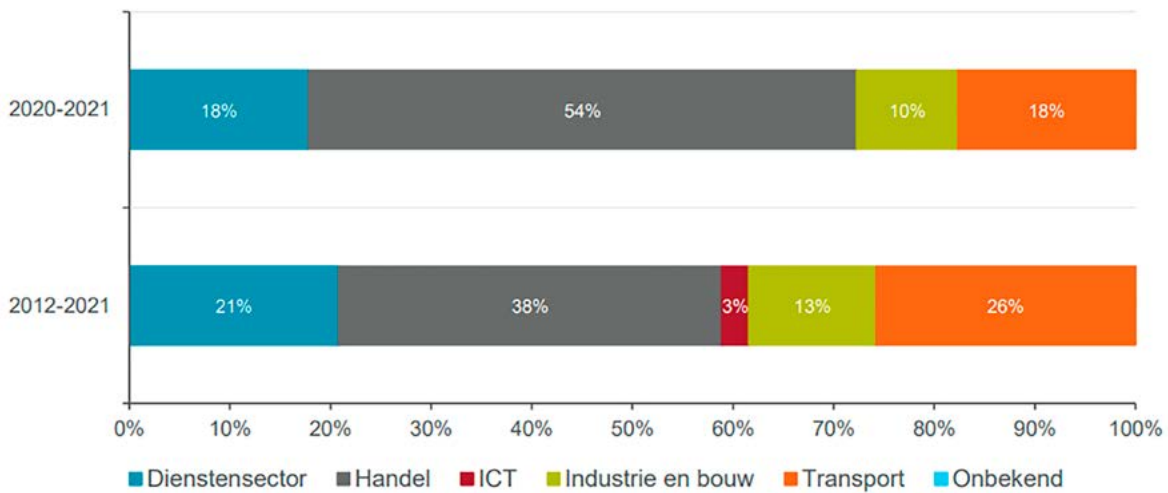
Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.15: OPNAME BEDRIJFSRUIMTE GEMEENTE DEN HAAG (2012-2021) TOTAAL M<sup>2</sup> PER DEELGEBIED | ≥ 500 M<sup>2</sup> V.V.O.

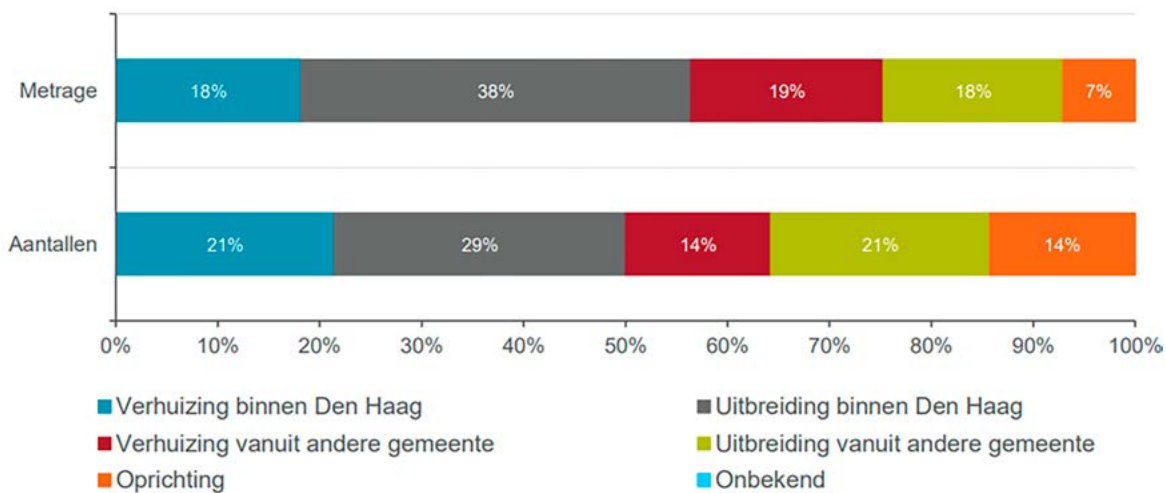
TERUG &gt;

Deelgebied	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Forepark	6,900	19,700	5,600	12,100	20,200	2,900	3,200			800
Hoorwijck (Haagse Deel)										
Bedrijvenpark Ypenburg Deelplan 21 Fokker	2,900	800	8,300	4,700	4,800	14,000	2,200	1,000	2,500	2,900
De Bras (Ypenburg A13, Deelplan 22)	900									
Westvlietweg III		1,100		4,900				600		
Kerketuinen	500	800	2,900	12,200		1,500	2,400	7,300	900	1,600
Zichtenburg	500	2,300	17,000	4,100	3,500	2,200		900		
Dekkershoek			500	1,100	1,100					
Uitenhagestraat	900									
Fruitweg				1,200						
Binckhorst	1,700	7,000	4,600	4,100	12,100	6,100	1,600	1,800	3,100	
Westvlietweg II										
Middenweg	1,000			1,000	1,300		1,100			
Westvlietweg IV		600		500						
Laakhaven - Centraal			800		1,200	1,900				
Deelplan-24 Ypenburg		2,000	3,800							
Overig	1,500	8,500	4,400	4,500	2,600		2,000	1,100	2,800	1,900
<b>Totaal</b>	<b>16,900</b>	<b>42,700</b>	<b>48,000</b>	<b>50,500</b>	<b>46,800</b>	<b>28,600</b>	<b>12,500</b>	<b>12,700</b>	<b>9,300</b>	<b>7,200</b>

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.16: OPNAME BEDRIJFSRUIMTE GEMEENTE DEN HAAG (2012-2021) NAAR SECTOR IN % VAN TOTAAL M<sup>2</sup> | ≥ 500 M<sup>2</sup> V.V.O[TERUG >](#)

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

FIGUUR 5.17: VERHUISDYNAMIEK IN GEMEENTE DEN HAAG (2020 - 2021) NAAR METRAGE EN AANTALLEN VAN TOTAAL | ≥ 500 M<sup>2</sup> V.V.O.[TERUG >](#)

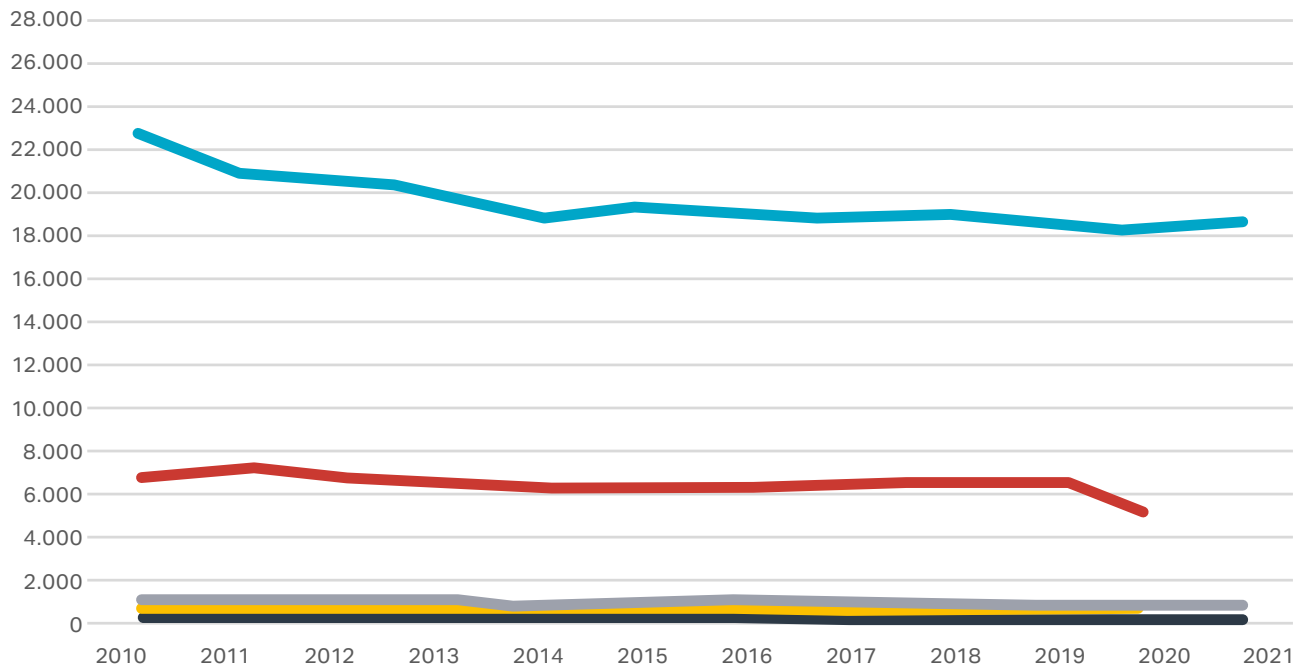
Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman &amp; Wakefield

# SPECIAL: ENERGIETRANSITIE

FIGUUR 6.1: VERBRUIK ENERGIE G4

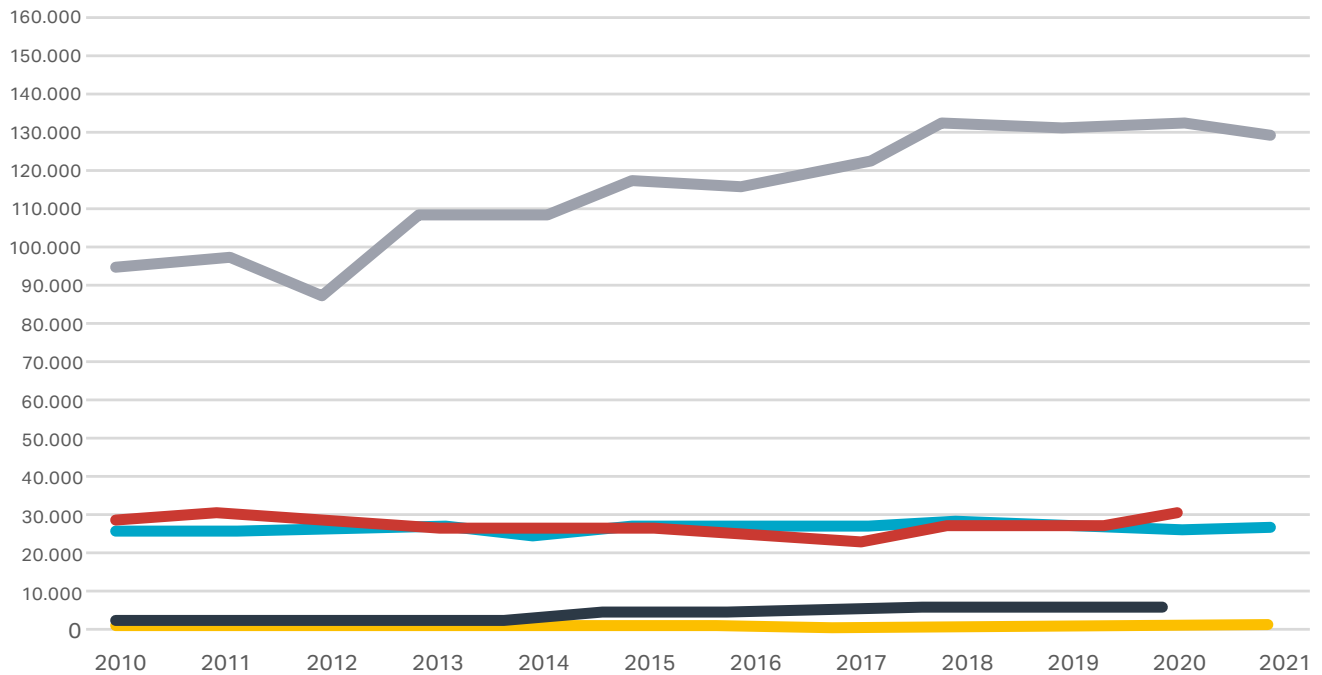
[TERUG >](#)

## Den Haag



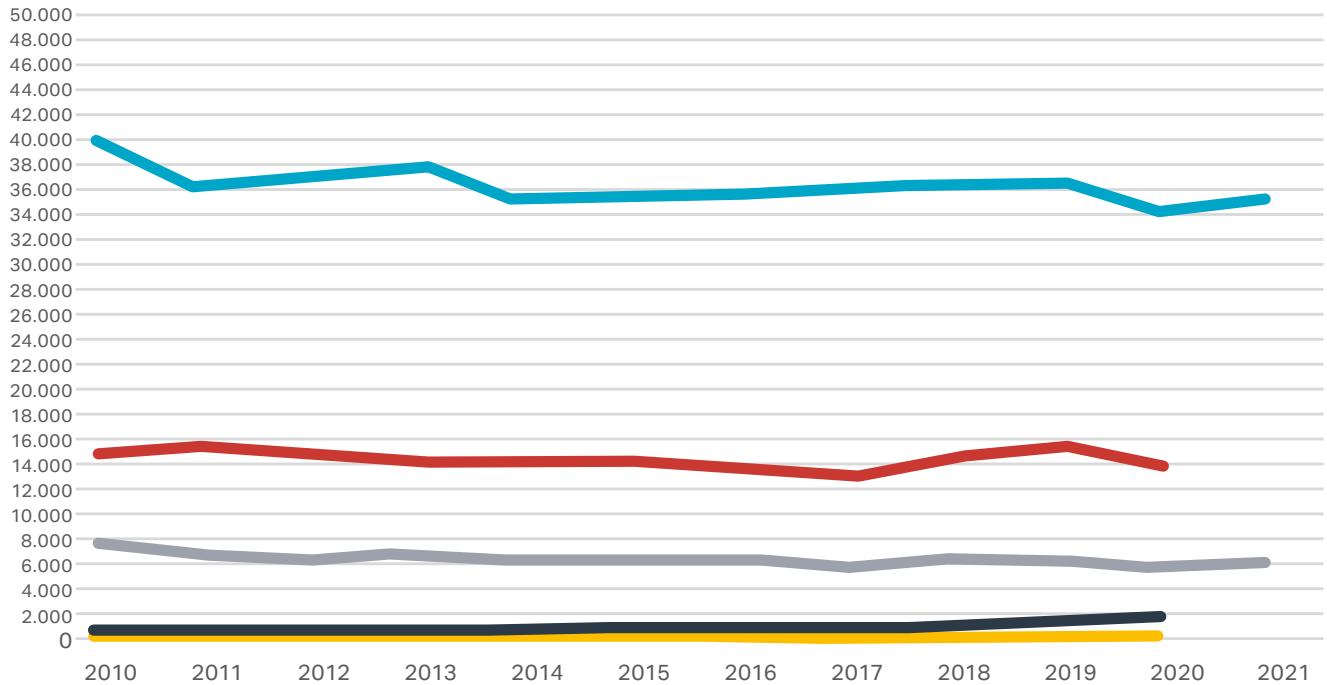
- Totaal bekend energieverbruik Gebouwde Omgeving
- Totaal bekend energieverbruik Verkeer en vervoer (incl. auto(snel)wegen, excl. elektr. verkeer)
- Totaal bekend energieverbruik Industrie, Energie, Afval, Water (excl. Gasverbr. Energievoorziening)
- Totaal bekende hernieuwbare warmte exclusief aan net geleverd gas
- Totaal bekend energieverbruik landbouw, bosbouw en visserij (aardgas en elektr.)
- Zonnestroom: verbruik achter de meter niet-woningen
- Afvalverbrandingsinstallatie niet-hernieuwbare warmte

## Rotterdam



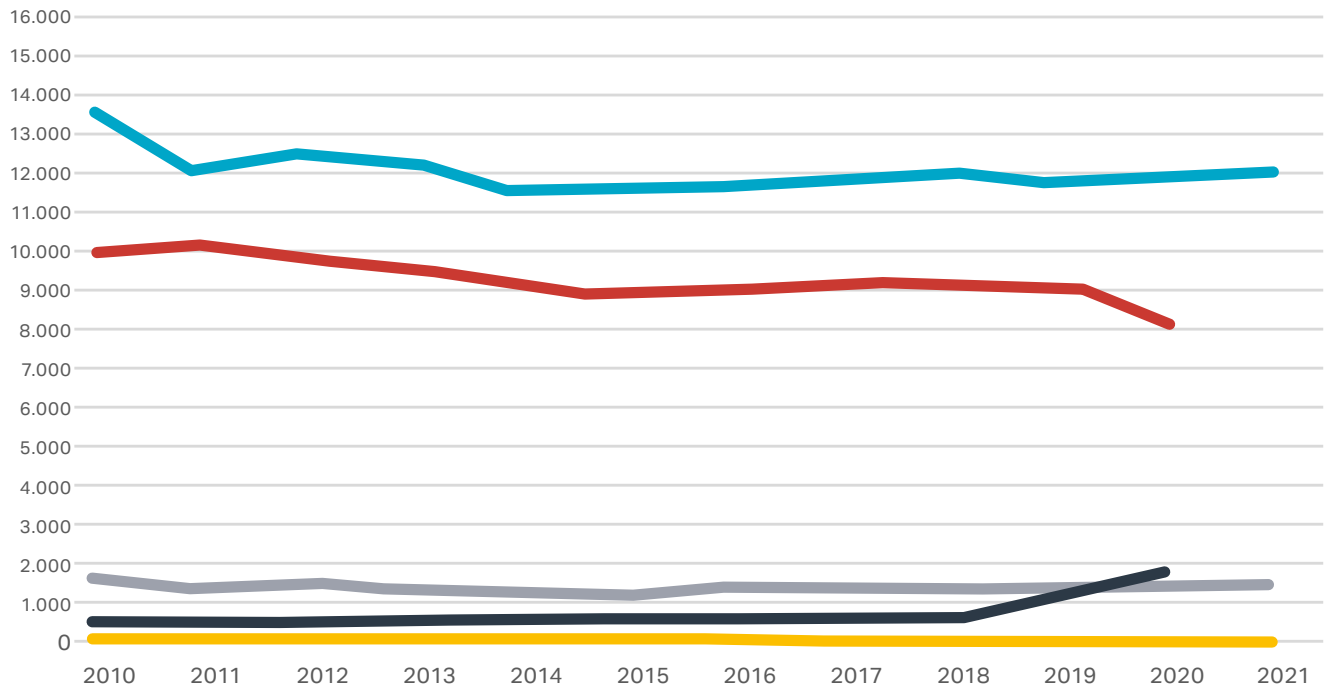
- Totaal bekend energieverbruik Gebouwde Omgeving
- Totaal bekend energieverbruik Verkeer en vervoer (incl. auto(snel)wegen, excl. elektr. verkeer)
- Totaal bekend energieverbruik Industrie, Energie, Afval, Water (excl. Gasverbr. Energievoorziening)
- Totaal bekende hernieuwbare warmte exclusief aan net geleverd gas
- Totaal bekend energieverbruik landbouw, bosbouw en visserij (aardgas en elektr.)
- Zonnestroom: verbruik achter de meter niet-woningen
- Afvalverbrandingsinstallatie niet-hernieuwbare warmte

## Amsterdam



- Totaal bekend energieverbruik Gebouwde Omgeving
- Totaal bekend energieverbruik Verkeer en vervoer (incl. auto(snel)wegen, excl. elektr. verkeer)
- Totaal bekend energieverbruik Industrie, Energie, Afval, Water (excl. Gasverbr. Energievoorziening)
- Totaal bekende hernieuwbare warmte exclusief aan net geleverd gas
- Totaal bekend energieverbruik landbouw, bosbouw en visserij (aardgas en elektr.)
- Zonnestroom: verbruik achter de meter niet-woningen
- Afvalverbrandingsinstallatie niet-hernieuwbare warmte

## Utrecht



- Totaal bekend energieverbruik Gebouwde Omgeving
- Totaal bekend energieverbruik Verkeer en vervoer (incl. auto(snel)wegen, excl. elektr. verkeer)
- Totaal bekend energieverbruik Industrie, Energie, Afval, Water (excl. Gasverbr. Energievoorziening)
- Totaal bekende hernieuwbare warmte exclusief aan net geleverd gas
- Totaal bekend energieverbruik landbouw, bosbouw en visserij (aardgas en elektr.)
- Zonnestroom: verbruik achter de meter niet-woningen
- Afvalverbrandingsinstallatie niet-hernieuwbare warmte

Bron: Databank Klimaatmonitor

**Figuur 6.2: Aardgasverbruik kleinverbruikers in m3, Den Haag**[TERUG >](#)

Jaar	Aardgasverbruik (kleinverbruikers, m <sup>3</sup> )
2007	466.687.781
2008	471.761.910
2009	472.305.822
2010	454.023.390
2011	434.883.506
2012	443.837.885
2013	431.933.527
2014	406.945.989
2015	404.329.515
2016	396.687.471
2017	321.075.016
2018	310.974.591
2019	316.593.304
2020	316.789.791
2021	N.n.b.

Bron: Stad van de Stad 2022

**Figuur 6.3: Gemiddeld aardgasverbruik in m3 woningen, G4 (gemeenten)**[terug >](#)

	Den Haag	Rotterdam	Amsterdam	Utrecht
2015	1.060	840	870	780
2016	1.080	870	900	800
2017	1.030	840	850	760
2018	1.060	850	870	790
2019	1.000	800	800	730

Bron: Staat van de Stad

**Figuur 6.4: Elektriciteitsverbruik (TJ) en aandeel hernieuwbare elektriciteit (%), Den Haag**[terug >](#)

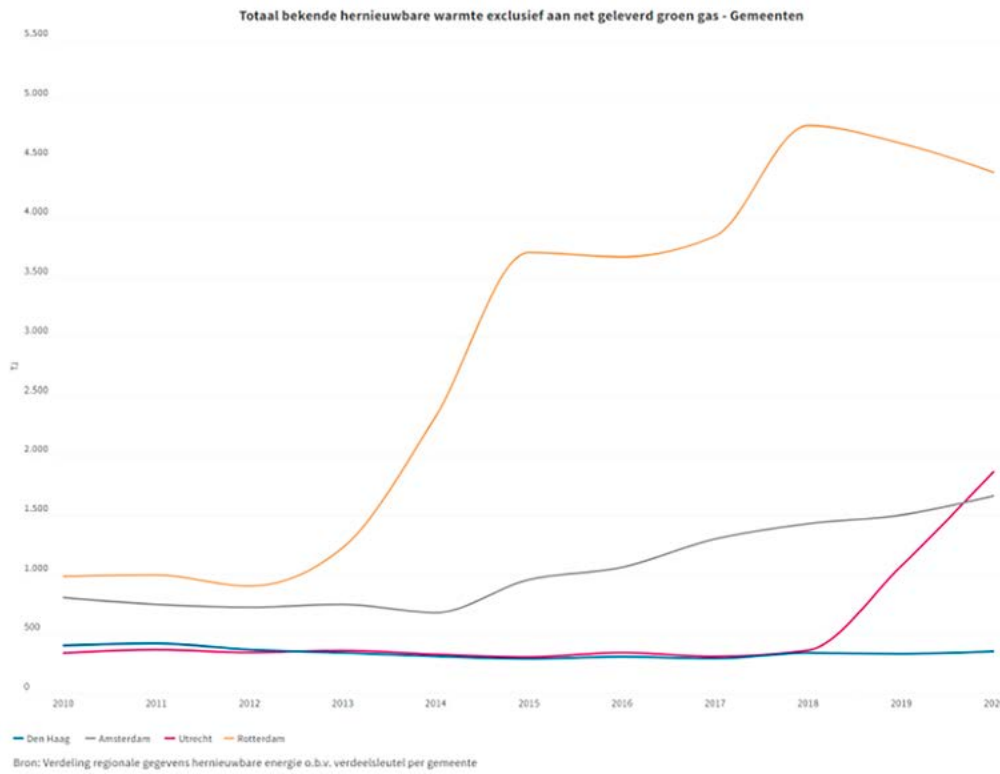
Jaar	Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	Totale hoeveelheid opgewekte hernieuwbare elektriciteit (TJ)	Totale elektriciteitsverbruik (TJ)
2010	0,1%	5	7.408
2011	0,3%	19	7.196
2012	0,3%	21	6.999
2013	0,4%	27	6.870
2014	0,6%	39	6.660
2015	0,8%	53	6.714
2016	1,0%	67	6.812
2017	1,5%	105	6.829
2018	2,1%	141	6.685
2019	2,7%	171	6.354

Bron: Staat van de Stad



**Figuur 6.5: Totaal bekende hernieuwbare warmte exclusief aan het net geleverd groen gas, G4 (gemeenten)**

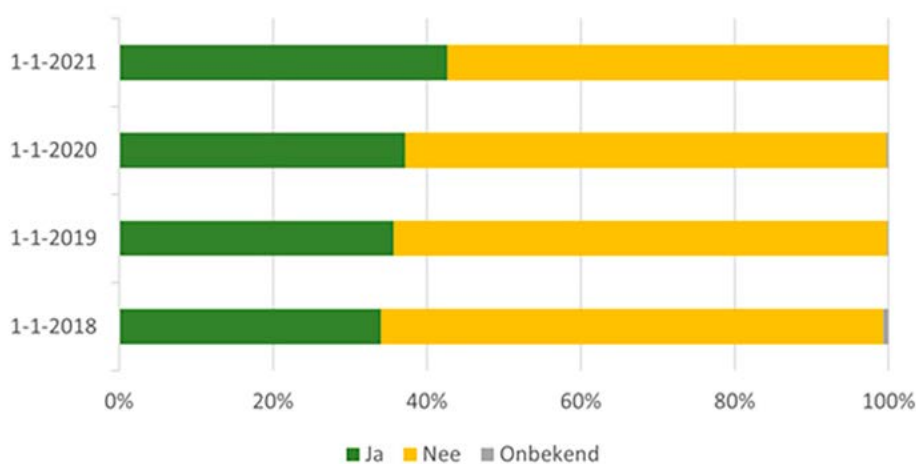
[TERUG >](#)



Bron: Databank Klimaatmonitor

**Figuur 6.6: Aandeel woningen transitieklaar, Den Haag**

[TERUG >](#)



Bron: Staat van de Stad 2022

Figuur 6.7: Energielabels woningvoorraad, Den Haag

[TERUG >](#)

Jaar	Kwartaal	Jaar en kwartaal	Aantal energielabels	A	B	C	D	E	F	G	Onbekend
2018	Q1	2018 Q1	256694	29347	29680	42444	25684	29258	28504	69977	1800
2019	Q1	2019 Q1	259264	33006	30198	43646	27167	28534	30620	65704	389
2020	Q1	2020 Q1	262524	39225	35670	43134	25089	33140	23177	62362	727
2020	Q2	2020 Q2	262524	39972	35963	43081	25347	33090	23074	61398	599
2020	Q3	2020 Q3	262524	40701	36263	43254	25769	33279	22875	60018	365
2020	Q4	2020 Q4	262524	42312	35769	43391	26409	33020	22586	58651	386
2021	Q1	2021 Q1	265987	48441	36633	43546	28053	32785	22280	54153	96
2021	Q2	2021 Q2	265987	48841	36542	43998	28525	32684	22215	53092	90
2021	Q3	2021 Q3	265987	50166	36204	44032	28213	32559	22125	52602	86
2021	Q4	2021 Q4	265987	50907	36399	43915	27842	32437	21725	52682	80

Bron: Staat van de Stad

Figuur 6.8: Energielabels woningen naar kenmerken Corporatiewoningen, Den Haag

[TERUG >](#)

	2019	2020	2021
A++	36	36	36
A+	41	48	48
A	7.533	12.045	15.534
B	13.325	15.629	16.613
C	25.101	24.169	23.049
D	15.644	12.277	11.785
E	8.908	7.740	7.083
F	5.700	4.809	3.792
G	3.656	3.386	2.457
Onbekend	271	276	224
<b>Totaal</b>	<b>80.215</b>	<b>80.415</b>	<b>80.621</b>

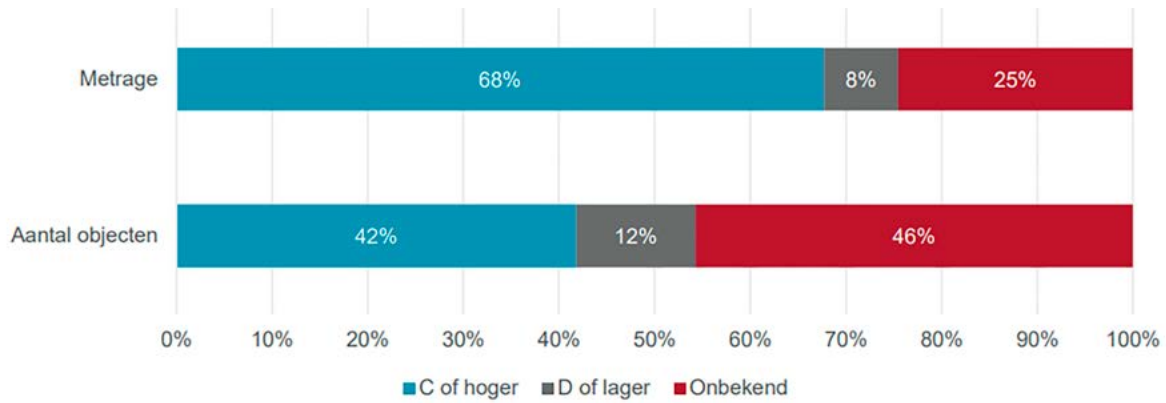
Figuur 9.3: energielabels woningen naar kenmerken Corporatiewoningen, 2019-2021

Bron: Den Haag in cijfers, RVO

Bron: Staat van de Stad 2022

**Figuur 6.9: Energielabel kantoreenvoorraad gemeente Den Haag (2021) Op basis van metrage en aantal kantoren (≥500 m<sup>2</sup> g.o.)**

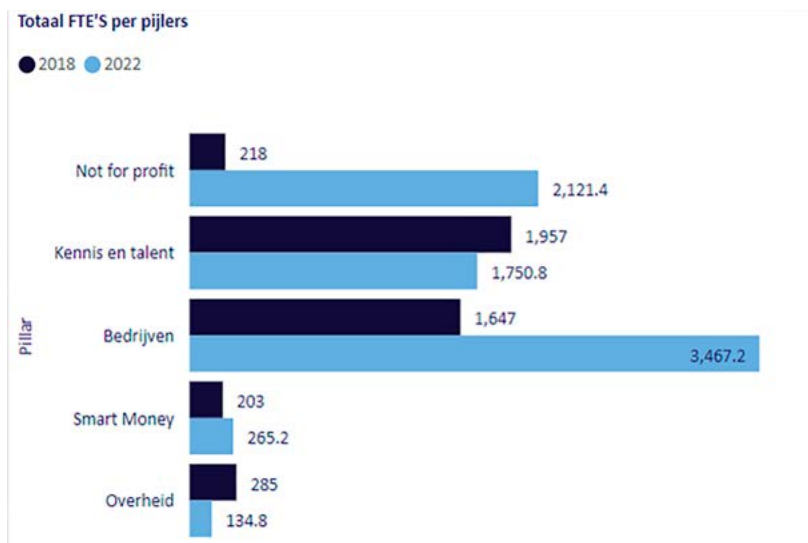
[TERUG >](#)



Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2022, Cushman & Wakefield

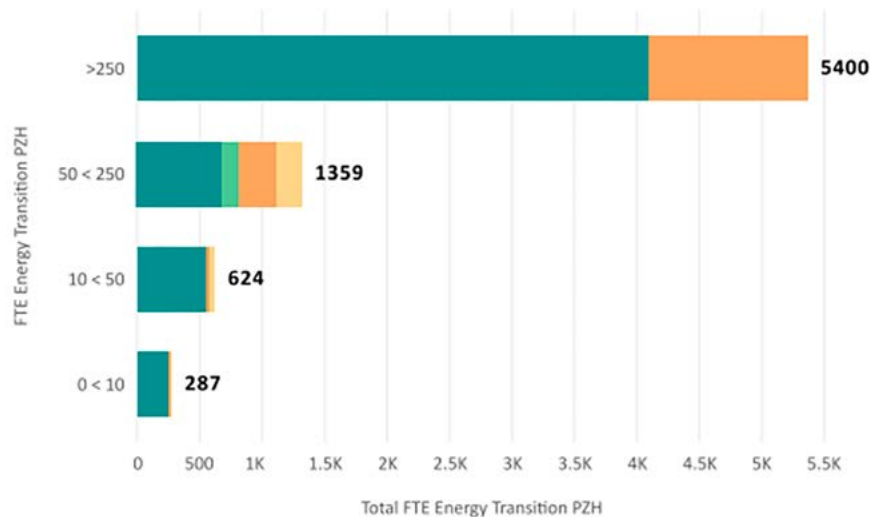
**Figuur 6.10: aantal Fte's in banen gerelateerd aan energietransitie per sector, Zuid-Holland**

[TERUG >](#)



**Figuur 6.11: Het aantal FTE's in banen gerelateerd aan de energietransitie naar bedrijfsgrootte, Provincie Zuid-Holland**

[TERUG >](#)



Bron: Mapping the energy innovation ecosystem of Zuid-Holland

**TABEL 6.1: OPENSTAANDE VACATURES KLIMAATBANEN VOOR GEBOUWDE OMGEVING PER 3E KWARTAAL, G4 (ARBEIDSMARKTREGIO)**

[TERUG >](#)

Regio	Haaglanden		Groot Amsterdam		Midden-Utrecht		Rijnmond	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
<b>Jaar</b>								
<b>Aantallen</b>	1100	1350	2450	2600	2250	2250	2500	3100
<b>% van totaal openstaande vacatures</b>	6,15%	5,90%	5,65%	4,70%	7,83%	6,58%	8,98%	9,10%

Ontstane vacatures per 3e kwartaal								
Regio	Haaglanden		Groot Amsterdam		Midden-Utrecht		Rijnmond	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
<b>Jaar</b>								
<b>Aantallen</b>	3050	3150	6450	6300	6150	5450	6500	6850
<b>% van totaal onstane vacatures</b>	16,90%	16,20%	14,61%	13,76%	21,03%	19,12%	23,09%	24,46%

Bron: UWV

**TABEL 6.2: OPENSTAANDE VACATURES KLIMAATBANEN VOOR ENERGIE PER 3E KWARTAAL, G4 (ARBEIDSMARKTREGIO)**

[TERUG >](#)

Openstaande vacatures per 3e kwartaal								
Regio	Haaglanden		Groot Amsterdam		Midden-Utrecht		Rijnmond	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
<b>Jaar</b>								
<b>aantallen</b>	1.850	2.550	4.800	5.550	3.450	3.900	3.300	4.350
<b>% van totaal onstane vacatures</b>	10,30%	11,10%	11,10%	10%	12%	11,40%	11,85%	12,78%

Ontstane vacatures per 3e kwartaal								
Regio	Haaglanden		Groot Amsterdam		Midden-Utrecht		Rijnmond	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
<b>Jaar</b>								
<b>aantal</b>	5.100	5.700	12.750	13.400	9.850	9.200	8.850	9.550
<b>% van totaal onstane vacatures</b>	28,25%	29,31%	28,88%	29,26%	33,68%	32,28%	31,44%	34,11%

Bron: CBS







[dehaagsehogeschool.nl](http://dehaagsehogeschool.nl)

070 - 445 8888

Mr. P. Droogleverfortuynweg 22  
2533 SR Den Haag



**let's change**  
YOU. US. THE WORLD.



**DE HAAGSE**  
HOGESCHOOL